

Κ₂ (D)

Γ. Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ - Ι. Γ. ΔΡΙΒΑ

2139

15335

(8)

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Ἄριθ. ἐγκρ. 51.592

Ἄποφάσεως 15.6.50

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΘΗΝΑΙ

K2 (Δ)

15335

2139

Γ. Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ — Ι. Γ. ΔΡΙΒΑ

(218)

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

(*Αριθ. εγκρ. άποφ. 51592/5/6/50*)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.
38 — ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ — 38

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἑνὸς τῶν συγγρα-
φέων καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

[Faint, illegible handwritten signature]

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.—Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Πρόλογος.—Τὸ ἀπέραντο Ἑλληνικὸ Κράτος πὸν τὸ εἶχαν δημιουργήσει στὸν 4^ο π.Χ. αἰῶνα οἱ κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἰδρυτοῦ του ἐχωρίσθη σὲ πολλὰ κομμάτι.ι.

Τὰ κομμάτια αὐτά, ἦσαν τὰ *Κράτη τῶν Διαδόχων*. Καὶ τὰ Κράτη αὐτὰ ὅπως διεσπάρθησαν, ἄρχισαν μὲ τὸν καιρὸ νὰ πέφτουν σὲ παρακμῆ. Κι ἔτσι, ἀπὸ τὴν παλιὰ Αὐτοκρατορικὴ δύναμι δὲν ἔμεινε ἔπειτα ἀπὸ λίγο παρὰ μονάχα ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διασκορπισμένος στὰ πέρατα τοῦ τότε γνωστοῦ Κόσμου.

Καμμιά ὅμως ἰσχυρὴ δύναμις δὲν ὑπῆρχε πιά, πὸν νὰ μπορῆ νὰ κατευθύνῃ τὶς τύχες τοῦ Κόσμου αὐτοῦ, ἀφοῦ ἔλειψε ἡ Ἑλληνικὴ Κοσμοκρατορία.

Μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι τοῦ Κόσμου, παρουσιάζεται ἡ Ρώμη.

Ἡ Ρώμη γίνεται Αὐτοκρατορία.—Ἡ Ρώμη ἦταν μιὰ πόλις κοντὰ στὸν Τίβερι ποταμὸ στὴν κεντρικὴ Ἰταλία, κτισμένη ἀπὸ δυὸ ἀδελφία τὸν *Ρωμῦλο* καὶ τὸν *Ρέμο*, πὸν ἦσαν παιδιὰ — ὅπως λέει ἡ Μυθολογία — τοῦ θεοῦ Ἄρεως.

Παλιότερα στὸ μέρος αὐτὸ ὑπῆρχε ἓνα μικρὸ χωριὸ τὸ *Λάτιο*. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ κάτοικοι, οἱ κατοπινοὶ Ρωμαῖοι, ἐλέγοντο *Λατῖνοι*.

Οἱ Ρωμαῖοι λοιπὸν αὐτοὶ ἦσαν ἓνας λαὸς πολεμικὸς. Ζοῦσαν μὲ στρατιωτικὴ πειθαρχία καὶ δὲν εἶχαν φυσικὰ κανέναν πολιτισμὸ. Εἶχαν ὅμως σὰν λαὸς μιὰ δύναμιν ἀκαταμάχητη, πὸν μποροῦσε νὰ κάμῃ τὰ πιὸ ἥρωϊκὰ κατορθώματα. Ὅταν λοιπὸν σκεφθοῦμε σὲ ποιά διάσπασι εὐρίσκετο τότε ὁ Κόσμος ὀλόκληρος, θὰ καταλάβωμε ἀμέσως ποιά ἱστορικὴ σημασία μποροῦσε νὰ ἔχῃ ἡ πρωτόγονη αὐτὴ γενναιότητα τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἡ σημασία αὐτῆ, ἄρχισε νὰ δείχνεται ἀμέσως.

Σὲ λίγα χρόνια οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν καὶ ὑπεδούλωσαν τοὺς λαοὺς

τῆς Ἰταλίας κι ἔγιναν ἓνα Κράτος ἄρκετὰ ἰσχυρό. Μὲ βási ἔπειτα τὴν Ἰταλία, ἐκυρίευσαν ὅλες τὶς χῶρες στὴ Δύσι.

Κατόπιν ἀνοίχτηκαν πρὸς τὴν Μεσόγειο καὶ ὑπεδούλωσαν τὴν Ἑλ-

λάδα, τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴ Δυτικὴν Ἀσία φθάνοντας ὡς τὸν Εὐφράτι ποταμῷ.

Ἰδρυσαν ἔτσι, μέσα σὲ σχετικὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, μιὰν ἀπέραντη Αὐτοκρατορία ἐπάνω σ' ὀλόκληρη τὴν Οἰκουμένη.

Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημο **Ρωμαϊκὸ Κράτος**, πού γιὰ συντομία λέγεται καὶ ἀπλῶς **Ρώμη**.

Ἐρωτήσεις.—1. Ποία ἦταν ἡ κατάστασις τοῦ Κόσμου ἕστερα ἀπὸ τὴν παρακμὴ τῶν Κρατῶν τῶν Διαδόχων; 2. Πῶς πρωτοπαρουσιάζεται στὴν Ἱστορίαν ἡ Ρώμη; 3. Πῶς καὶ γιατί ἔγινε ἡ Ρώμη Κοσμοκρατορία; 4. Ποιὲς οἱ πρώτοι κατακτήσεις τῶν Ρωμαίων;

2. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Τὴν Ἑλλάδα ἄρχισαν νὰ τὴν ὑποδουλώουν οἱ Ρωμαῖοι στὰ 148 π.Χ. Τότε ἐπῆραν τὴν Μακεδονία. Δυὸ χρόνια ἀργότερα, ἐπῆραν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα καὶ τὴν ἔκαμαν ὀλόκληρη Ρωμαϊκὴν ἐπαρχία, μὲ τὸ ὄνομα **Ἀχαΐα**.

Ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἔσβησε τότε ὀριστικὰ πιά. Ἡ κατάκτησις αὐτὴ ὑπῆρξε γιὰ τοὺς Ρωμαίους σπουδαία.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν, ὅπως εἶπαμε, ἕνας λαὸς πολεμικός. Ζοῦσαν, γιὰ νὰ πολεμοῦν, καὶ πολεμοῦσαν, γιὰ νὰ ζήσουν. Οἱ ὑπόδουλοι λαοὶ κουβαλοῦσαν στοὺς νικητῆς, τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Κι αὐτοὶ δὲν ἐλογάζιζαν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ πῶς νὰ ἀποκοτῶν πρὸ πολλοὺς ὑποδούλους. Ὅσο πρὸ πολλοὶ οἱ ὑπόδουλοι, τόσο πρὸ πολλὰ καὶ τὰ καλὰ.

Αὐτὸ ὅμως τὸ πρᾶγμα, πάντα κάποτε κάπου σταματᾷ. Καὶ μὲ τοὺς Ρωμαίους λοιπόν, ἔτσι ἔγινε. Κάπου σταμάτησαν.

Καί, μόλις ἔπαυσαν νὰ θεωροῦν μοναδικὴ τους ἀπασχόλησι τὸν πόλεμο, ἄρχισε τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὰ ζητήματα πρὸ ἀπασχολοῦν τὴν εἰρηνικὴ ζωή. *Ἄνοιξε ἡ ὄρεξις τους*, νὰ γνωρίσουν καὶ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι, τὸν πολιτισμὸ.

Ποῖον πολιτισμὸ ὅμως ἔπρεπε νὰ μάθουν, ἀπὸ ποῦ νὰ τὸν πάρουν καὶ ποιὸς νὰ τοὺς τὸν διδάξῃ; Αὐτοὶ εἶχαν καταστρέψει τὰ πάντα.

Στὶς ἀναζητήσεις αὐτῆς τοῦ Κοσμοκράτορα λαοῦ, ἀπάντησε ἀμέσως ὁ Ἑλληνισμὸς. Μπορεῖ ἡ Αὐτοκρατορία ἡ Ἑλληνικὴ νὰ εἶχε σβῆσει, ὅμως ὁ πολιτισμὸς πρὸ ἐδημιούργησε αὐτὴ ἡ Αὐτοκρατορία ὑπῆρχε. Καὶ τὸν προσέφερε λοιπόν ὁ Ἑλληνισμὸς τὸν πολιτισμὸ του, στὴ Ρώμη.

Ἔμαθε στοὺς Ρωμαίους τὸ ἀλφάβητό του, τοὺς ἐδίδαξε πολλὰ πράγματα γιὰ τὴ θρησκεία, γιὰ τὴν ποίησι, γιὰ τὴ φιλοσοφία, γιὰ τὶς τέχνες καὶ γιὰ χίλια ἄλλα, πρὸ αὐτοὶ δὲν ἤξεραν.

Καί, ὅπως οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς κατέκτησε σιγά-σιγά τὴν ψυχὴ τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι ἄρχισαν νὰ θαυμάζουν τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς μιμοῦνται. Ἰδρυσαν σχολεῖα στὴ Ρώμη, ὅπου ἀπὸ Ἕλληνας δασκάλους ἐμάθαιναν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, κι ἐπήγαιναν μάλιστα καὶ γιὰ εὐρύτερες σπουδῆς στὶς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Οι νικημένοι ἐνίκησαν ἔτσι τοὺς νικητές, ὅπως εἶπε ἔπειτα ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὁράτιος.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πότε ἐσβησε ὀριστικὰ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀυτοκρατορία; 2. Ποία ἦταν ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν Ρωμαίων προτοῦ νὰ πάρουν τὴν Ἑλλάδα; 3. Πῶς καὶ γιατί οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ; 4. Ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς;

3. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων.— Ὁ καινούργιος πολιτισμὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ τῆς Ρώμης μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὁ Ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς, ἦταν μιὰ δημιουργία κυρίως *μιμητικὴ*.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμήθησαν τοὺς Ἕλληνες. Τὸ πρότυπο ὅμως, ἔμεινε ἀξεπέραστο. Γιατὶ ποτὲ ὁ Ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν ἔφθασε τὴν τελειότητα καὶ τὴν ἁρμονικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντίθετα μάλιστα, κάποια ψεγάδια ποὺ μπορεῖ νὰ παρουσίαζε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, μεγάλωσαν μέσα στὴ Ρωμαϊκὴν αὐτὴ δημιουργία. Ἐνα τέτοιο, ἦταν τὸ ζήτημα τὸ θρησκευτικόν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς, καὶ ἐπίστευαν σ' αὐτοὺς δίχως φανατισμὸ καὶ μυστικισμὸ. Ὄταν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξαπλώθηκε στὴν Ἀσία, συνάντησε ἐκεῖ πλῆθος ἄλλων θρησκειῶν καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ αὐτές. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, μεταδόθηκε ἔπειτα πιὸ ἔντονα στὴ Ρώμη.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίστευαν καὶ αὐτοὶ σὲ πολλοὺς θεοὺς. Τοὺς θεοὺς τοὺς αὐτοὺς, μόλις ἦλθαν σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς ἔκαμαν πιὸ πολὺ ἀνθρώπινους καὶ πολιτισμένους, ὅπως ἔγιναν καὶ οἱ ἴδιοι. Καὶ ὅταν ἀργότερα ἔγιναν Κοσμοκράτορες, εἶδαν ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, τὸ ζήτημα τῶν θρησκειῶν μὲ μάτι ἀμφιβολίας.

Εἶναι ἄραγε ἀληθινὴ ἡ θρησκεία μας, ἐσκέφθησαν, ἢ ἀληθινὸς εἶναι κάποιος ἄλλος θεὸς ποὺ δὲν τὸν ξέρουμε;

Ἡ ἀμφιβολία προάγει τὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ καταστρέφει τὴν πίστι. Καὶ ἡ θρησκευτικὴ πίστις τῆς Ρώμης ἄρχισε ἔτσι νὰ κλονίζεται.

Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ, παρουσιάσθηκε σὰν ἀπάντησι στὶς ἀμφιβολίες, ἡ Διδασκαλία τοῦ **Ἰησοῦ Χριστοῦ**.

Ἡ Χριστιανικὴ Διδασκαλία.— Οἱ διάφοροι λαοὶ ποὺ ὑπεδουλώθησαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἔπεσαν σὲ μεγάλη ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ παρακμῇ. Ἡ Ρώμη ἦταν *στόμα ἀχόρταστο*. Καὶ οἱ λαοὶ αὐτοί, ἔπρεπε νὰ κουβαλοῦν τὰ πάντα σ' αὐτὸ τὸ στόμα δουλεύοντας νύχτα-μέρα.

Ἡ φορολογία ἦταν ἀβάστακτη. Καὶ ἡ ἀπαθλίωσις τῶν ὑποδούλων εἶχε φθάσει στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι. Οἱ πλούσιοι καὶ ἡ ὑπαλληλία τῆς Ρώμης ἐξεμεταλλεύοντο καὶ ἐξαθλίωσαν τὸν φτωχὸ λαό. Καμμιά συγκίνησις, καμμιά δικαιοσύνη στὴ γῆ.

Ἐνας σοφὸς ἱστορικὸς λέει : *Ἡ παρακμὴ τῶν κρατῶν φέρει ἀκμὴν τῶν θρησκειῶν.* Ἔτσι λοιπὸν συνέβη καὶ τότε μ' αὐτὴν τὴν κατάστασι.

Ἡ ἐποχὴ ἦταν κατάλληλη γιὰ τὴν ἐπικράτησι μιᾶς θρησκείας ἀληθινῆς, πού νὰ δίνει ἀπάντησι στὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων.

Χωρὶς λοιπὸν ἡ Ρώμη νὰ τὸ πάρη εἶδησι, ξεπήδησε τότε σὲ κάποια γωνιά τῆς Ἀνατολῆς μιὰ θρησκεία μὲ τὸ θεομὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης. Ἐνας ἄσημος ἄνθρωπος — ὅπως τὸν νόμισαν — γυρίζοντας ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἐδίδασκε πῶς, τὸ πιὸ μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ πῶς, οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εἶναι ἴδιοι· *οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλλήνι, οὐκ ἐν δοῦλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ . . . πάντες γὰρ γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστέ . . .*

Καὶ ἔλεγε ἀκόμη αὐτὸς «ὁ παράξενος δάσκαλος» πῶς, πέρα ἀπ' τὴ ζωὴ, ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο ὑπάρχει, ἡ Ἀληθινὴ Δικαιοσύνη. Ἐκεῖ θὰ βροῦν τὸ δίκιο του τους, ὅσοι τὸ χάνουν ἐδῶ σ' αὐτὸν τὸν Κόσμο. Γιατὶ ἐκεῖ, ὑπάρχει **ἓνας θεὸς** ἀληθινὸς πού ἀπονέμει τὴν Δικαιοσύνη.

Ἔτσι περίπου πρωτοφανερώθηκε ὁ Χριστιανισμὸς.

Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.—Οἱ χιλιοβασανισμένοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, σὰν ἄκουσαν πῶς οἱ ἄνθρωποι δὲν διαφέρουν καθόλου μεταξὺ τους καὶ πῶς μετὰ τὸν θάνατο ὑπάρχει ἡ Δικαιοσύνη, ἀνακουφίστηκαν. Ὡστε λοιπὸν, οἱ κακοὶ κυρίαρχοί τους θὰ ἐτιμωροῦντο μιὰ μέρα, καὶ οἱ δυστυχεῖς θὰ εὕρισκαν πέρα ἀπ' τὸν θάνατο τὴ χαρὰ πού τοὺς ἐστέρησε ἡ ζωὴ! Αὐτὸ ἦταν ἓνα βάλαμο, πού ἐλάττωνε τοὺς πόνους τῆς καθημερινῆς δυστυχίας.

Θεομὸ κήρυκες αὐτῆς τῆς διδασκαλίας, οἱ μαθηταὶ τοῦ *Διδασκάλου οἱ Ἀπόστολοι*, διεσάλπισαν στὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης τὸ θεῖο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ : *Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.* Καὶ οἱ πιστοὶ ἐγίνοντο ὄλο καὶ πιὸ πολλοί.

Σὲ κάθε μέρος πού περνοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι συγκροτοῦσαν ομάδες πιστῶν, πού τις ὠνόμαζαν **Ἐκκλησίες.**

Ἐκκλησία λοιπὸν λεγόταν στὴν ἀρχή, μιὰ ομάδα πιστῶν Χριστιανῶν. Καὶ τὰ μέλη τῆς κάθε ομάδας, ἦσαν **ἀδελφοί** μεταξὺ τους. Εἶχαν κοινὴ τὴν περιουσία τους, ἔτρωγαν μαζὶ στὸ ἴδιο συσσίτιο, ζοῦσαν ἀγαπημένοι καὶ ἐφρόντιζαν γιὰ τὸ γρήγορο ξάπλωμα τῆς θρησκείας τους.

Ἐφρόντιζαν ἀκόμη νὰ ἐλαφρώνουν τὴ δυστυχία τῶν συνανθρώπων τους. Βοηθοῦσαν τὶς χῆρες καὶ τὰ ὄρφανά, ἔδιναν τροφὲς καὶ ἐνδύματα στοὺς δυστυχεῖς, ἐξαγόραζαν αἰχμαλώτους.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν, πῶς μιὰ τέτοια θρησκεία βρῆκε ἀμέσως ἀντακρισι στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ γιὰ τὴν μέσην σὲ λίγον καιρὸν διαδόθηκε σ' ὅλον τὸν Κόσμον.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποία ἦταν ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων ; 2. Ποία ἦταν ἡ θρησκευτικὴ ἐπίδρασις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τὴν θρησκείαν τῶν Ρωμαίων ; 3. Πῶς ἄρχισε νὰ κλονίζεται ἡ πίστις τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τὴν θρησκείαν ; 4. Πῶς πρωτοφανερώθηκε ὁ Χριστιανισμὸς ; 5. Ποία κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις ὑπῆρχε τότε ; 6. Τί ἐδίδασκε ὁ Χριστός ; 7. Γιατὶ ἐδέχθησαν οἱ ἄνθρωποι ἀμέσως τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ ; 8. Τί ἦσαν οἱ Ἐκκλησίαι τῶν Χριστιανῶν ; 9. Πῶς ζοῦσαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί ;

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.— Ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους ἀλλὰ καὶ τοὺς πιὸ μεγάλους κήρυκες τῆς νέας θρησκείας, ξεχωρίζει ἡ μορφή τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, ὅπως λεγόταν, τοῦ Παύλου.

Ἐβραῖος τὴν καταγωγήν, εἶχε γεννηθῆ ἐν τῇ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας. Φανατικὸς πιστὸς τῆς θρησκείας τοῦ δικοῦ του λαοῦ, μισοῦσε θανάσιμα τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Νέας Διδασκαλίας, πού ἐρχόταν νὰ καταλύσῃ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ τοὺς κατέτρεχε τοὺς Χριστιανούς ὁ Παῦλος, μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν μάλιστα μὀρφωσιν πού εἶχε ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ρητορικὴν του ἰκανότητα.

Βρισκόταν ἐν τῷ δρόμῳ πρὸς τὴν Δαμασκὸν μιὰ μέρα, ὅπου πῆγαινε ἐξικινῶντας ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ καταδιώξῃ καὶ ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς. Θεῖο φῶς τὸν περιέλουσε γιὰ μιὰ στιγμὴν σὰ σύννεφο καὶ μιὰ φωνὴ ἀπὸ ψηλὰ τοῦ φώναξε « Σαοὺλ, Σαοὺλ γιὰ τὴν καταδιώξεις ; Δὲν ξέρεις πῶς εἶμαι ὁ ἀληθινὸς Θεός ; »

Ὁ Παῦλος, πού τὸ ὄνομά του ἀκριβῶς ἦταν Σαοὺλ, ἐτυφλώθη. Σὰν ἤλθε ὕστερα ἐπὶ τὴν Δαμασκὸν, ἕνας γέρος Χριστιανὸς ὁ Ἀνανίας, σύμφωνα μὲ θεϊκὴν ἐντολήν τὸν ἐδέχθηκε, τὸν ἐθεράπευσε, τὸν ἐδίδαξε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν ἐβάπτισε. Καὶ ἔγινε ἔτσι ὁ Παῦλος Χριστιανός.

Ἦταν μιὰ μεγάλη κατάκτησις ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ φωτισμὸς αὐτὸς τοῦ Παύλου. Γιατὶ, τὶς μεγάλες του ἰκανότητες τὶς διέθεσε ἀμέσως γιὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἄρχισε νὰ ταξιδεύῃ. Πρῶτα ἐπὶ τὴν Κύπρον, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ἐν τῷ Ἰκόνιῳ, ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν. Ὑστερα ἐπὶ τὴν Συρίαν, ἐπὶ τὴν Κιλικίαν. Κατόπιν ἐπὶ τὴν Τροίαν, στοὺς Φιλίππους (κοντὰ ἐπὶ τὴν σημερινὴν Καβάλλαν), ἐπὶ τὴν Θεσσαλο-

νίκη, στή Βέρροια. Κι ἐδίδασκε καὶ ἔπειθε μὲ τὴ διδασχὴ του τὰ πλήθη.

Κάποτε ἦλθε καὶ στήν Ἀθήνα. Στὸ κέντρο αὐτὸ τῆς Εἰδωλολατρίας περιπατῶντας, εἶδε μιὰ μέρα ἀνάμεσα στὰ χίλια δυὸ ἀγάλματα τῶν θεῶν στοὺς ὁποίους πίστευαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἓνα βωμὸν ἀφιερωμένο, καθὼς ἔγραφε, «*Τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ*». Ἀνέβηκε τότε στὸν **Ἄρειο Πάγο**, δηλ. στὸν λόφο ποὺ εἶναι κοντὰ στήν Ἀκρόπολι, καὶ ἐκεῖ, μπροστὰ σὲ πυκνότατο ἀκροατήριο, μίλησε στοὺς Ἀθηναίους μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν «ἄγνωστο Θεό» τους.

«*Αὐτὸν τὸν ἄγνωστο Θεὸ ἦλθα, τοὺς εἶπε, γὰ σᾶς τὸν γνωρίσω*». Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἔμειναν ἀσυγκίνητοι. Πολὺ λίγοι πίστεψαν στή Νέα Διδασκαλία. Ἀλλὰ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς λίγους ἦταν καὶ ἓνας πολὺ ἄξιος καὶ σημαντικὸς Ἀθηναῖος, ὁ **Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος**, καὶ μαζί του μιὰ γυναίκα, ποὺ τὴ λέγανε **Δάμαρι**.

Ὁ Διονύσιος ἔγινε ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, καὶ εἶναι σήμερα ὁ πολιοῦχος τῆς Πρωτεύουσας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπίσκοπος κάθε Ἐκκλησίας, λεγόταν ὁ ἀντιπρόσωπος ποὺ ἀφηναν οἱ Ἀπόστολοι, ἓνα εἶδος προέδρου, θὰ λέγαμε σήμερα, τῆς Χριστιανικῆς ὁμάδας.

Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁ Παῦλος πῆγε στήν Κόρινθο καὶ ὕστερα στή Μικρασία καὶ στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ, οἱ Ἑβραῖοι τὸν κατηγορήσαν ὡς ἐπαναστάτη, καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν κράτησαν δυὸ χρόνια στὶς φυλακὲς τῆς Ρώμης.

Ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ φυλακὴ ὁ Παῦλος ξανάρχισε τὴ διδασκαλία του. Οἱ καιροὶ ὅμως δὲν ἦσαν ὅπως πρὶν. Στὸν θρόνο τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν καθισμένος ὁ σκληρὸς **Νέρων**, φοβερὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Παῦλος συνελήφθη τότε μαζί μὲ ἄλλους Χριστιανούς καὶ ἀφοῦ βασανίστηκε μαρτυρικὰ πέθανε στὰ 67 μ. Χ.

Εἶχε ἀρχίσει πιά, ἡ μεγάλη σύγκρουσις τῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τὴν καινούργια θρησκεία.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος; 2. Πῶς ἔγινε Χριστιανός; 3. Τί ἔκαμε ὅταν ἔγινε Χριστιανός; 4. Πῶς διαδόθηκε στήν Ἀθήνα ὁ Χριστιανισμός; 5. Ποιοί, οἱ πρῶτοι Ἀθηναῖοι Χριστιανοί; 6. Πῶς καὶ πότε πέθανε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος;

Σύγκρουσις τῆς Ρώμης μὲ τὸν Χριστιανισμό.— Ὅταν πρωτοφανερώθηκε ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ρώμη δὲν εἶχε κανένα λόγο ν' ἀνησυχῆσῃ. Μιὰ παγκόσμια Αὐτοκρατορία ποτὲ δὲ φοβάται φυσικά, ἓνα μικρὸ θρησκευτικὸ κίνημα.

Αὐτό, τὸ φοβήθηκαν μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐθίγοντο ἀπ' εὐθείας. Κι

αὐτοί, ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἰουδαῖοι, πὺ εἶδαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοανθρώπου σὰν ἓνα καταλυτὴ τῆς δικῆς τους θρησκείας.

Διέβαλαν τότε τὸν Χριστὸ ὡς ἐπαναστάτη κατὰ τῆς Ρώμης, καὶ ἐκείνη δίχως πολλὰς διατυπώσεις ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ σταυρωθῇ. Καὶ σταυρώθηκε ὁ Χριστός.

Γιὰ τὴν ὑπερήφανη Αὐτοκρατορία, ἡ καταδίκη αὐτῆ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα δίχως σημασία ἐπεισόδιον, ἀπ' αὐτὰ πὺ συνέβαιναν καθημερινὰ σ' ὅλες τὶς γωνίας τῆς δικαιοδοσίας της. Τὸ πρᾶγμα ὅμως, δὲν ἦταν καθόλου τόσο ἀπλό. Ἐπειδὴ, ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν ἡ καταδίκη, ἀλλ' ἀντίθετα τὸ σύνθημα γιὰ τὴν παγκόσμιαν ἐξάπλωσιν τῆς διδασκαλίας του.

Σὲ λίγα χρόνια τὸ θρησκευτικὸν κίνημα τῶν Χριστιανῶν μὲ τὴν ἀκατάβλητην δραστηριότητα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν πρώτων του ὁπαδῶν, ἔγινε κίνημα καθολικὸν σ' ὁλόκληρην τὴν ἀπεραντή Αὐτοκρατορίαν.

Ἡ Ρώμη κατάλαβε τότε, πὺς ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν Χριστιανῶν δὲν ἔθιγε ἀπλῶς τὶς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ἦταν μιὰ ἠθικὴ ἐπανάστασις, ἓνας συναγερωμὸς ψυχῶν καὶ σωμαμάτων ἐναντίον τῆς ἰδικῆς της δυνάμεως. Μιὰ ἐπανάστασις πὺ θὰ κατέλυε, ἂν ἀφηνόταν ἐλεύθερη, καὶ αὐτὸ τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος.

Πὺς ὅμως ἔθιγε τὴν Ρώμην ὁ Χριστιανισμός; Ἡ Νέα Θρησκεία δημιουργῶντας δικούς της πιστούς, ἀφαιροῦσε φυσικὰ πιστούς ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν Ρωμαίων. Τὰ συμφέροντα λοιπὸν τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τῶν ἱερῶν ἐβλάπτοντο πολὺ.

Ἐβλάπτοντο ἀκόμη καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους τὰ συμφέροντα, ὅχι μόνον τῶν ἰδιωτῶν Ρωμαίων, ὅπως λ. χ. τῶν ἀνδριαντοποιῶν κλπ.

Πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπέφευγαν νὰ στρατεύονται.

Οἱ δούλοι ἐπίσης, ἔπαυαν νὰ αἰσθάνονται τὸ βῆρος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, γιὰ τὴν ἡ Ἐκκλησίαν τοὺς προστάτευε, καὶ ἄλλα πολλὰ.

Καὶ τὸ κυριώτερον ἦταν, τὸ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν παρεδέχοντο πὺς ὁ Αὐτοκράτορας ἦταν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ στη Γῆ, καὶ δὲν εἶχαν καθόλου διάθεσιν νὰ τὸν λατρεύουν ὅπως οἱ Ρωμαῖοι.

Ἡ σύγκρουσις, ὅπως ἦταν ἐπόμενον ὕστερ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ, ἄρχισε.

Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν.— Στὴν ἀρχὴ βέβαια οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν δὲν εἶχαν γενικὸν χαρακτῆρα. Ἦσαν περιορισμένοι. Ἐγίναν ἀπὸ διάφορα ἄτομα ἢ ἀπὸ ὀμάδες ἀτόμων, ὅπως λ. χ. Ρωμαίων ὑπαλλήλων καὶ ἄλλων, πὺ τὰ συμφέροντά τους ἐβλάπτοντο ἀπὸ τὴν Νέα Θρησκείαν.

Ὁ πρῶτος μέγας καὶ γενικὸς κάπως διωγμὸς ἔγινε στὰ χρόνια τοῦ Νέρωνα. Ὁ μισότρελλος αὐτὸς Αὐτοκράτορας, ἔπασχε ἀπὸ καλλιτεχνικὴ μανία. Κάποια μέρα θέλησε νὰ ἰδῆ, πῶς θὰ ἦταν ἡ Τροία ὅταν καίγοταν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἔβαλε λοιπὸν ἀνθρώπους του καὶ ἀναψαν τὴ Ρώμη, καὶ αὐτὸς ἔβλεπε τὸ θέαμα τῆς πυρκαϊᾶς.

Ὁ λαὸς κάτι ὑποψιάστηκε καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ ἐπαναστατήσῃ. Τότε ὁ Νέρων διέδωσε, πὼς τῇ φωτιᾷ τὴν ἔβαλαν οἱ Χριστιανοί. Καὶ ὁ διωγμὸς ἐναντίον τοὺς ξέσπασε. Οἱ Χριστιανοὶ ὑπέφεραν φοβερὰ βασανιστήρια.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διωγμὸς δὲν ἦταν ὁ χειρότερος. Πιο ἀργότερα, στὰ χρόνια τοῦ **Δεκίου** καὶ ὕστερα, ἔγιναν σκληρότεροι καὶ φοβερότεροι διωγμοί.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐβασανίζοντο μὲ τὰ πιὸ περίεργα βασανιστήρια. Τοὺς ἔριχναν νὰ παλαίψουν μὲ λιοντάρια, τοὺς ἄλειψαν μὲ πίσσα καὶ τοὺς ἔβαζαν φωτιὰ γιὰ νὰ φωτίζωνται οἱ δρόμοι καὶ οἱ κῆποι, τοὺς ἔκαναν τὰ πάνδεινα.

Ὁ ἕνας διωγμὸς ὕστερα ἀπ' τὸν ἄλλο. Ὁ σκληρότερος ἀπ' ὅλους ἔγινε στὰ χρόνια τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τότε μαρτύρησαν χιλιάδες ψυχές.

Οἱ διωγμοὶ ὅμως αὐτοὶ εἶχαν τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα. Ἄντι νὰ σβήσουν, ἐγινάντωνσαν τὴ Νέα Θρησκεία. Ἐδειξαν στὸν Κόσμο, πῶς ἡ πίστις καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν Χριστιανῶν δὲν εἶχε νὰ φοβηθῆ τίποτε. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Χριστιανοί, ἐμαρτυροῦσαν χωρὶς νὰ δειλιάζουν.

Ἀντίθετα μάλιστα ἐνιωθάν ὑπερηφάνεια, ὅταν μπορούσαν νὰ προσφέρουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν πίστι τους. Ἦξεραν ἀκόμη, πῶς οἱ ὁμόδοξοί τους, οἱ «ἀδελφοί», θὰ ἐφρόντιζαν γιὰ τὶς οἰκογένειές τους. Καὶ ἐπροχωροῦσαν πρὸς τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου των χωρὶς δισταγμό.

Οἱ διωγμοὶ ἔτσι, ἐξύψωσαν τὴν ἀρετὴ τῶν Χριστιανῶν καὶ συνετέλεσαν ὥστε νὰ διαδοθῆ γρηγορότερα ἡ Νέα Θρησκεία.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποία ἦταν ἡ στάσις τῆς Ρώμης ἀπέναντι τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας στὴν ἀρχή; 2. Γιατὶ καὶ πῶς ἄρχισε νὰ ἀλλάξῃ; 3. Πῶς ἐβλάπτετο τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ; 4. Τί ἦσαν οἱ διωγμοὶ καὶ πῶς πρωτοᾶρχισαν; 5. Ποιὸς ἦταν ὁ πρῶτος γενικὸς διωγμὸς καὶ πῶς ἔγινε; 6. Πότε ἔγιναν οἱ μεγαλύτεροι διωγμοί; 7. Ποιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν διωγμῶν καὶ γιατί;

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.— Ὅλα ὅσα ἔκανε ἡ Ρώμη κατὰ τῶν Χριστιανῶν δὲν ἔδειχναν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ὅτι ἡ μεγάλη κοσμοκρατορία τῆς ἄρχιζε πιά νὰ χάνῃ τὴ σταθερότητά της, τὴν ἰσορροπία

της. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία εἶχε μῆ πραγματικὰ στὴν περίοδο τῆς παρακμῆς.

Στὸν τρίτον αἰῶνα μ.Χ. ἡ Ρώμη βρίσκεται μέσα σ' ἓνα τρομερὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο καὶ σ' ἓνα πολιτικὸ χάος. Οἱ μεγάλες ἐπιδρομὲς τῶν γερμανικῶν λαῶν πρὸς τὴ Δύσι, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς αἰτίαι αὐτῆς τῆς ἀκαταστασίας τῆς Ρώμης.

Ἐπειτά, καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀναστάσις καταστρέφει ἐσωτερικὰ τὴν Αὐτοκρατορία. Οἱ Αὐτοκράτορες ἀνεβοκατεβαίνουν μὲ ἐπαναστάσεις ἀδιάκοπες. Σ' ἓνα διάστημα ἑνενήντα χρόνων, ἀνέβηκαν στὸν Ρωμαϊκὸ θρόνον πενήντα περίπου Αὐτοκράτορες.

Καὶ τὸ χάος μεγαλώνει. Καὶ οἱ ἐπαναστάσεις διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Καὶ ἡ παρακμὴ γίνεται βεβαία.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνα, ἀνέβηκε στὸν θρόνον Αὐτοκράτορας ὁ **Διοκλητιανὸς** μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸς, προτίμησε νὰ κατοικῆ στὴ Νικομήδεια καὶ ὄχι στὴ Ρώμη. Εἶναι ὁ πρῶτος Αὐτοκράτορας ποὺ προτιμᾷ τὴν Ἀνατολή.

Αὐτὸς ἀργότερα πῆρε καὶ ἄλλους τρεῖς συνάρχοντες, **Καίσαρες**, ὅπως τοὺς ὠνόμασε. Τὰ χρόνια ἦσαν δύσκολα καὶ ἔπρεπε στίς διάφορες περιοχὰς νὰ ὑπάρχουν διοικηταὶ μὲ δικαιοδοσία αὐτοκρατορικὴ.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς Καίσαρες ἦταν καὶ ὁ **Κωνσταντῖος ὁ Χλωρὸς** ἀπὸ τὴν Ναῖσσό, δηλ. τὴν Νις τῆς σημερινῆς Σερβίας. Αὐτὸς ἦταν Καίσαρ τῆς **Γαλατίας**, δηλ. τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Βρετανίας.

Υἱὸς αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίου καὶ τῆς Ἑλένης, τῆς ἔπειτα **ἀγίας Ἑλένης**, ἦταν ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας**, ποὺ γεννήθηκε στὴ Ναῖσσό στὸ 274.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μόρφωσι χριστιανικὴ, γιὰ τὴν ἡ μητέρα του ἦταν Χριστιανή. Ἐνωρὶς μῆκε στὸν στρατὸ καὶ ἔγινε ἀξιωματικὸς. Ὑπηρετοῦσε στὴν Ἀνατολικὴ ἐπαρχία τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ ἦταν πολὺ ἀγαπητὸς στὸν στρατό του, γιὰ τὴν εἶχε πολλὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν στάσι τῆς Ρώμης κατὰ τῶν Χριστιανῶν; 2. Ποιὰ εἶναι τὰ αἷτια ποὺ δημιουργοῦν τὴν παρακμὴ τῆς Ρώμης; 3. Πῶς ἐχωρίσθη τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ; 4. Ποιὸς καὶ τί ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς; 5. Πότε γεννήθηκε, καὶ πῶς μεγάλωσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος;

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, Αὐτοκράτορας.— Ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος βρισκόταν στὴν Ἀνατολή ὑπηρετῶντας στὸν στρατὸ τοῦ Αὐτο-

κράτορα **Γαλέριου**, ἔμαθε πὺς ὁ πατέρας του ἀσθένησε. Ζήτησε ἀμέσως ἄδεια ἀπ' τὸν Γαλέριον κι ἔσπευσε στὴ Δύσι.

Σὲ λίγους μῆνες ὅμως ὁ Κωνσταντῖος ὁ Χλωρὸς πέθανε. Καὶ ὁ στρατὸς τότε, ἀνέβασε στὸν θρόνο του τὸν ἄξιον υἱὸ του Κωνσταντῖνο, στὰ 306 μ. Χ.

Οἱ συνάρχοντες ἄν και δυσανεκτήθηκαν στὴν ἀρχή, ὅμως ἀνεγνώρισαν ἔπειτα τὸν Κωνσταντῖνο. Τὸν ἴδιο καιρὸ μάλιστα στὴ Ρώμη, ἀνεκηρύχθη ἀπ' τὸν στρατὸ και τὸν λαὸ Αὐτοκράτορας, και ὁ υἱὸς τοῦ **Μαξιμιανοῦ** ὁ **Μαξέντιος**, πού τὴν ἀδελφή του **Φαύστια** ἐνυμφεύθη ὁ Κωνσταντῖνος.

Στὴν Ἀνατολή ἐπίσης, ὁ Γαλέριος ἀνεγνώρισε ὡς συνάρχοντα τὸν **Δικίνιο**. Ἐπειτα και ὁ στρατηγὸς **Μαξιμῖνος** ἀνεκηρύχθη ἀπ' τὸν στρατὸ του Αὐτοκράτορας.

Ἔτσι, ἐδημιουργήθη μιὰ **πολυαρχία** πού ἦταν φυσικὰ πολὺ κακὴ γιὰ τὸ Κράτος.

Καθένας ἀπὸ τοὺς συνάρχοντες ἔβλεπε βέβαια τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς τῆς πολυαρχίας, ἀλλὰ κανεὶς τους δὲν ἔλεγε νὰ ὑποχωρήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Ἀντίθετα μάλιστα, ὅλοι τους ἐσκέπτοντο *ποιὸς νὰ φάῃ τὸν ἄλλο*.

Κάποιες τέτοιες σκέψεις τοῦ Μαξιμιανοῦ κατὰ τοῦ Κωνσταντῖνου, ὑπῆρξαν αἰτία μιᾶς σκληρῆς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν διαμάχης.

Ὁ Κωνσταντῖνος δίχως βραδύτητα ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ πεθεροῦ του. Συγκρούσθηκε μαζί του, τὸν ἐνίκησε και τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο.

Ἦστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμε ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ἀφοῦ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Δικίνιο νὰ ἐπιτεθῇ κι αὐτὸς κατὰ τοῦ Μαξιμίνου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Μαξέντιο, και μπῆκε θριαμβευτῆς στὴ Ρώμη. Καὶ τὴν νίκη του αὐτὴ τὴν χρωστᾷ στὸν Θεὸ τῶν Χριστιανῶν.

Γιατί, ἐνῶ προχωροῦσε πρὸς τὶς Ἀλπεις γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν στρατὸ τοῦ ἀντιπάλου του και ἦταν κατασυλλογισμένος βλέποντας πὺς ὁ δικὸς του ὁ στρατὸς ἦταν λίγος, εἶδε στὸν οὐρανὸ ἓνα θαυμαστὸ ὄραμα: ἓνα φωτεινὸ σημεῖο σὲ σχῆμα σταυροῦ, και μιὰ ἐπιγραφή πού ἔλεγε, «**Ἐν τούτῳ νίκα**».

Πῆρε ἀμέσως θάρρος. Ἐκαμε σημαῖες μὲ τὰ σύμβολα αὐτὰ κι ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Οἱ Χριστιανοὶ πού εἶδαν αὐτὴ τὴ μεταστροφή τοῦ Αὐτοκράτορα, ἐνθουσιάστηκαν. Ἐπολέμησαν γενναῖα κι ἐνίκησαν τὸν ἐχθρό.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχθηκαν μ' ἐνθουσιασμὸ τὸν Κωνσταντῖνο και

ἔκτισαν πρὸς τιμὴν του τὸ θριαμβικὸ τόξο, πού σώζεται ὡς τὰ σήμερα.

Ἑρωτήσεις.— 1. Πῶς ἔγινε ὁ Κωνσταντῖνος Αὐτοκράτορας καὶ πότε; 2. Ποιοὶ ἦσαν τότε συνάρχοντες μὲ τὸν Κωνσταντῖνο; 3. Πῶς ἐπολιτεύθη μὲ τοὺς συνάρχοντές του αὐτοὺς ὁ Κωνσταντῖνος; 4. Ποιὸ ἦταν τὸ ὄραμα τοῦ Κωνσταντίνου; 5. Τί ἔκαμε μετὰ τὸ ὄραμα καὶ τί ἐπέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος;

Ἡ Μονοκρατορία τοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ τὴν ἐπιτυχία του αὐτῆ τὴν θριαμβευτικὴν, ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε φίλος τῶν Χριστιανῶν, ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς κυρίως χρωστοῦσε τὸ κατόρθωμά του.

Γι' αὐτὸ λένε, πὼς ἓνα χρόνο ἀργότερα, δηλ. στὰ 313, συναντήθηκε στὸ Μιλᾶνο μὲ τὸν Λικίνιο, στὸν ὁποῖο ἔδωκε μάλιστα σύζυγο τὴν ἀδελφὴν του **Κωνσταντία**, καὶ πὼς ἐξέδωκε, ἀφοῦ συμφώνησε καὶ μ' αὐτόν, τὸ **Διάταγμα περὶ Ἀνεξιθρησκείας**. Δηλ. οἱ πολῖται ἔμεναν ἐλεύθεροι πιά νὰ πιστεύουν σὲ ὅποιον θεὸ ἠθελε ὁ καθένας.

Ἦστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ, ὁ Λικίνιος ἐνίκησε τὸν Μαξιμίνο καὶ ἔμεινε μόνος Αὐτοκράτορας στὴν Ἀνατολή. Καὶ ἄρχισε τότε νὰ σκέπτεται, πὼς καλὸ θὰ ἦταν νὰ εἶχε στὰ χέρια του καὶ τὸ Δυτικὸ Κράτος.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπληροφορήθη τοὺς σκοποὺς τοῦ Λικίνιου καὶ πρὶν ἐκεῖνος τὸν προλάβῃ, ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν Ἀνατολή.

Στὴ Βαλκανικὴ συνάντησε τὸν στρατὸ τοῦ Λικίνιου. Συγκρούσθηκε μαζί του καὶ ἐκέρδισε δυὸ μεγάλες νίκες, στὴν **Πανονία** καὶ στὴ **Θράκη**. Ὁ Λικίνιος τότε ἐζήτησε εἰρήνην, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ τὴν ἔδωκε.

Δέκα χρόνια ὅμως ἀργότερα, ἡ σύγκρουσις ἐπανελήφθη. Ὁ Κωνσταντῖνος ξαναῆρθε στὰ 324 στὴ Θράκη καὶ ἐκτύπησε τὸν στρατὸ τοῦ Λικίνιου στὴν **Ἀδριανούπολι**. Ὁ Λικίνιος ἐνίκηθη καὶ ὑπεχώρησε.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου ὁ **Κρησπος** κατέστρεψε στὸν Ἑλλησποντὸ τὸν στόλο τοῦ Λικίνιου. Λίγο ἀργότερα, στὴ Χρυσούπολι ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τελειωτικὰ τὸν ἐχθρόν, τὸν συνέλαβε αἰχμάλωτο καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγον καιρὸ τὸν ἐθανάτωσε.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε καταστῆ ἔτσι, ὁ μόνος Αὐτοκράτορας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Καί, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικὴν ἐνότητα τοῦ Κράτους, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα σ' αὐτό. Μὲ διάταγμά του λοιπόν, καθώρισε τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Κράτους.

Ἀπὸ τὸ 326 μάλιστα, τοποθετεῖ καὶ στὸ λάβαρόν του τὸ σύμπλεγμα **X** καὶ **P** (δηλ. Χριστός).

Ὁ Χριστιανισμὸς ὕστερα ἀπὸ τριῶν αἰῶνων ἀγῶνες καὶ θυσίες ἀνυπολόγιστες, εἶχε νικήσει καὶ εἶχε ἐπιβληθῆ.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἔκαμε ὁ Κωνσταντῖνος ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Μαξέντιο ; 2 Τί ἦταν τὸ Διάταγμα τοῦ Μιλάνου. 3. Πῶς καὶ γιατί ἄρχισεν ἡ ἔχθρα Κωνσταντίνου καὶ Δικίνιου ; 4. Ποῦ ἔγιναν καὶ πότε οἱ πρῶτες συγκρούσεις ; 5. Ποῦ κατενικήθη ὁ Δικίνιος καὶ τί ἀπέγινε ; 6. Τί ἔκαμε ὁ Κωνσταντῖνος, ὅταν ἔγινε Μονοκράτορας ;

Θρησκευτικὲς ἔριδες. Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.—Ὁ Κωνσταντῖνος ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὸν Χριστιανισμό, ἀλλὰ προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ διαλύῃ καὶ κάθε διασπαστικὴν ἔριδα πού δημιουργοῦταν ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς τῆς Νέας Θρησκείας.

Ἡ Ἐλευθερία, ἔδωκε στοὺς πιστοὺς τὴν εὐχέρεια νὰ συζητοῦν πιά, καὶ νὰ ἐρευνοῦν τὴν πίστι τους. Καὶ φυσικὸ ἦταν, μὲ τίς συζητήσεις νὰ δημιουργοῦνται διάφορες ἔριδες πάνω στὰ πολὺπλοκα θεολογικὰ προβλήματα.

Αὐτὸν τὸν καιρὸ μάλιστα, ἓνας **πρεσβύτερος** στὴν Ἀλεξάνδρεια ὑπεστήριξε μιὰ θεωρία σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, **κτίσμα**. Αὐτὸς λεγόταν **Ἀρειος**. Καὶ ὑπῆρξαν πολλοὶ πού παρεδέχθησαν τὴ θεωρία αὐτῆ τοῦ Ἀρείου.

Ἔτσι ἄρχισε νὰ δημιουργηθῆ ἓνα **σχίσμα** ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς. Καὶ τοῦ σχίσματος αὐτοῦ συνέπειες ἦσαν, ἀρκετὲς ταραχὲς σὲ διάφορα μέρη.

Ὁ Κωνσταντῖνος τότε συνεκάλεσε στὴ **Νίκαια τῆς Βιθυνίας** στὰ 325 μ.Χ. ὅλους τοὺς ἐπισκόπους γιὰ νὰ συσκεφθοῦν καὶ νὰ ἀποφασίσουν πάνω στὸ ζήτημα πού δημιουργοῦσε ὁ Ἀρειανισμός.

Ἡ συνέλευσις αὐτῆ, ὠνομάσθη **Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος**.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔδειξε πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Σύνοδον αὐτῆ, στὴν ὁποία μάλιστα καὶ προήδρευσε ὁ ἴδιος.

Οἱ **Πατέρες**, δηλ. οἱ ἐπίσκοποι τῆς Συνόδου, κατεδίκασαν τὴν διδασκαλία τοῦ Ἀρείου. Παρεδέχθησαν ὅλοι, σύμφωνα μὲ τίς γνώμες πού ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ, πὼς ἡ θεωρία τοῦ Ἀρειανισμοῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ σωστὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι **αἵρεσις**. Καὶ διετύπωσαν τότε μὲ λίγα λόγια, ποία εἶναι ἡ ἀληθινὴ διδασκαλία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, στὴν ὁποία πρέπει νὰ πιστεῦθῃ κάθε Χριστιανός.

Συνέταξαν τότε τὸ **σύμβολο** τῆς **Πίστεως**, δηλ. τὸ **Πιστεύω** τοῦ Χριστιανοῦ, ὡς τὸ ἔβδομο ἄρθρο του.

Στὴ Σύνοδον αὐτὴ ἀνεδείχθησαν γιὰ τὶς πολλὰς τοὺς ἀρετὰς, ὁ ἅγιος Ἐϑανάσιος, ποὺ ἦταν ἀκόμη διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων. Καὶ οἱ δύο πολέμησαν μὲ μεγάλο φανατισμὸ τὴν αἵρεσι τοῦ Ἀρείου.

Ἡ Σύνοδος αὐτὴ ἐκανόνισε καὶ διάφορα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ διελύθη μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ξανασυνέλθῃ ὅταν παρουσιασθῇ κανένα σπουδαῖο ζήτημα.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβαλε ἔτσι τὶς βάσεις τῆς καθολικῆς διοικητικῆς λειτουργίας τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ἐρωτήσεις.—1. Πῶς ἔδειξε τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Κωνσταντῖνος; 2. Ποία ἦταν ἡ ἐξέλιξις τοῦ Χριστιανισμοῦ μετὰ τὴν ἀναγνώρισί του. 3. Ποιὸς ἦταν ὁ Ἀρειος καὶ τί ἐδίδασκε; 4. Πότε καὶ ποῦ συνεκλήθη ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος; 5. Ποιὸ τὸ ἔργο της καὶ ποιὰς οἱ ἀποφάσεις της;

Ἡ Νέα Πρωτεύουσα.—Ἀφοῦ ἐπέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος τὴ διοικητικὴ καὶ τὴ θρησκευτικὴν ἐνότητα ἐφάνηκε πλέον καθαρὰ πὼς

εἶχε βάσει γερὰ θεμέλια γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς Κράτους ἐντελῶς καινοῦργου.

Τὸ Κράτος αὐτὸ βασιζόταν κατὰ κύριο λόγο στὶς νέες ἀνελήψεις,

πὸ ἐκπροσωποῦσε τὸ Χριστιανικὸ κίνημα. Καὶ ἦταν ξένο πρὸς τὶς κατεστραμμένες πιά βάσεις, πὸν εἶχαν στηρίξει ὡς τὶς μέρες του τῆ Ρωμαϊκῆν Αὐτοκρατορία.

Τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος γιὰ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν φθορά, πρέπει νὰ ἀνανεωθῆ. Αὐτὴ ἦταν ἡ βασικὴ ἀντίληψις τοῦ Κωνσταντίνου καὶ αὐτὴ ρυθμίζει τὴν κάθε του ἐνέργεια.

Γιὰ νὰ ἀπαλλαγῆ μάλιστα ὅσο γίνεται πρὸ πολλῶ ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῆς κληρονομίας τῆς Ρωμαιοκρατίας, ἀπεφάσισε νὰ ἀλλάξῃ ἀκόμη καὶ Πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του.

Ἐπρεπε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ρώμη, πὸν ἦταν τὸ κέντρο τῶν παλιῶν πεποιθήσεων καὶ τῆς ἀντιδραστικότητος. Ἐπρεπε νὰ ἐγκατασταθῆ κάπου ἄλλου. Ἐκεῖ, πὸν εἶναι πρὸ πολλοὶ οἱ καινούργιοι ἄνθρωποι. Ποῦ ἄλλου, παρὰ στὴν Ἄνατολή.

Γιατὶ τὸ Χριστιανικὸ φῶς, προῆλθε «ἐξ Ἄνατολῶν». «Ἄνατολή Ἄνατολῶν» ἦταν ὁ Χριστιανισμός. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Νέου Κράτους.

Καὶ ὑπῆρχε καὶ ἓνας ἄλλος, ἀκόμη πρὸ σοβαρὸς λόγος. Ἐπρεπε τὸ Νέο Κράτος νὰ ἐξασφαλισθῆ καὶ ἐξωτερικά. Στὰ χρόνια αὐτά, διάφοροι βάρβαροι λαοὶ κτυποῦσαν τὸ Κράτος, καὶ τὰ κτυπήματά τους ἐστρέφοντο κυρίως πρὸς τὰ Ἄνατολικά του σύνορα.

Ἐπρεπε λοιπὸν, νὰ εἶναι πρὸ συνεχῆς ἡ παρουσία τοῦ Κράτους πρὸς αὐτὰ τὰ μέρη. Ἐπρεπε ἡ Πρωτεύουσα, ἡ καρδιὰ τοῦ Κράτους, νὰ ἀλλάξῃ θέσι, νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἡ τοποθεσία εὐρέθη:

Στὸ σημεῖο πὸν ἡ Ἄνατολή ἐγγίζει πρὸς τὴν Δύσι, ἐκεῖ πὸν ἡ Ἀσία φιλιώνεται μὲ τὴν Εὐρώπη. Στὸ κλειδί τῶν δύο ἡπείρων, στὸ παλιὸ **Βυζάντιο**. Σημεῖο γεωγραφικὸ σημαντικώτατο ἀπὸ οἰκονομικῆς, στρατηγικῆς καὶ πολιτικῆς πλευρᾶς.

Ἐκτισε λοιπὸν ἐκεῖ μιὰν ἐντελῶς καινούργια πόλι: Τὴν **Νέα Ρώμη**. Καί, στίς 11 Μαΐου τοῦ 330 μ. Χ. ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας αὐτῆς Πρωτεύουσας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, πὸν ἀργότερα ὠνομάσθη **Κωνσταντινούπολις**.

Ἡ Νέα Πρωτεύουσα σὲ λίγα χρόνια πῆρε μιὰ λάμπη πρωτοφανῆ στὸν τότε γνωστὸ Κόσμο. Ἐδικαίωσε ἀπόλυτα τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κωνσταντίνου. Μαζὶ μὲ τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, εἶχε μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς Νέας Πρωτεύουσας σωθῆ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς πὸν τὸ κέντρο, ὅπου διασώζοταν ἀκόμη, ἦσαν τὰ μέρη αὐτά.

Τὸ Νέο Κράτος εἶχε πάρει τὸ δρόμο τῶν καινούργιων περρωμένων του. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε γίνει πραγματικὰ **Μέγας**. Δὲν χρειαζόταν πιά τίποτε ἄλλο. Καὶ τὸ τέλος, ἔφθασε εἰρηνικὸ.

Στις 21 Μαΐου 337. Βρισκόταν την ημέρα αυτή στη Νικομήδεια, ἄρρωστος βαρεια. Ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπο **Εὐσέβιο** κι ἐβαπτίσθη. Ἦταν ἡ τελευταία πράξις πού τοῦ ἔμενε νὰ κάμη, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ τυπικά, ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο πίστεψε στὴ ζωὴ του καὶ μὲ τὸ ὁποῖον ἐμεγαλόρρηξε: τὴν πίστι του στὴ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ νεκρὸς του μετεφέρθη στὴν Πόλι του κι ἐτάφη μὲ τιμὲς στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ Ἐκκλησία τοποθέτησε τὴ μνήμη τοῦ μεγάλου της ὑποστηρικτῆ ἀνάμεσα στοὺς Ἀποστόλους. Τὸν ὠνόμασε **Ἰσαπόστολο**.

Καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ ἔδωκε τὴν προσωνυμία τοῦ **Μεγάλου**, γιὰ τί τέτοιος πραγματικά ὑπῆρξε ὁ Κωνσταντῖνος.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὲς οἱ σκέψεις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου γιὰ τὴ διάσωσι τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους; 2. Τί ἔκαμε γιὰ νὰ τίς πραγματοποιήσῃ; 3. Ποῦ ὤρρισε τὴν Νέα Πρωτεύουσα ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ γιὰτί ἐκεῖ; 4. Τί ἐπέτυχε μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς Πρωτεύουσας; 5. Πότε ἔγινε ἡ μεταφορὰ στὴ νέα Πρωτεύουσα; 6. Πότε πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος; 7. Ποιὸ τὸ ἔργο του σὲ γενικὲς γραμμές, καὶ ποῖα δικαίως βρῆκε τὸ ἔργο του αὐτό;

Οἱ Διάδοχοι.— Εἶχε μιὰ μεγάλη ἀτυχία τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου. Τὴν ἀτυχία νὰ πέσῃ, μετὰ τὸν θάνατό του, τὸ Κράτος σὲ χέρια ἀνίκανα.

Αὐτοὶ πού διαδέχθηκαν τὸν μεγάλο Αὐτοκράτορα, ὑπῆρξαν ἀνθρώποι μὲ ἀδύνατο χαρακτῆρα καὶ ξένοι πρὸς τὴ μεγάλη πνοὴ πού εἶχε ἐμφυσήσει ὁ Κωνσταντῖνος στὸ Νέο Ρωμαϊκὸ Κράτος. Καὶ ἡ κατὰπτωσις ἄρχισε ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο ἐκείνου.

Τὸ Κράτος ἐχωρίσθη πάλι σὲ πολλὰ μικρότερα. Ἡ μιὰ βᾶσις τῆς δημιουργίας τοῦ Κωνσταντίνου γκρεμίστηκε ἀμέσως. Κι ὕστερα, ἀκολούθησαν οἱ ἄλλες.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς διαδόχους ἐσκέφθη: Ἡ θρησκεία δίχως ἄλλο φταίει, γιὰ νὰ πηγαίνουν τὰ πράγματα τοῦ Κράτους μου τόσο ἀνάποδα. Ἄς ἀλλάξουμε λοιπὸν τὴ θρησκεία. Ἄς ξαναστήσουμε τὰ Εἰδῶλα στὶς παλιές τους θέσεις. Καὶ ἄς βάλουμε στὶς κρατικὲς θέσεις τοὺς πιστοὺς τῶν Εἰδώλων.

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού θέλει νὰ γυρίσῃ πίσω τὸ ποτάμι τῆς Ἱστορίας; Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού ἐσκέφθη νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὸν Ἀληθινὸ Θεό; Εἶναι ὁ **Ἰουλιανός, ὁ Παραβάτης**, ὅπως τὸν ὠνόμασε ἀργότερα ἡ Ἱστορία.

Ἄνθρωπος μὲ καλὰς σπουδὰς καὶ μὲ χριστιανικὴν ἀνατροφὴν στὰ νεανικά του χρόνια. Ἀγάπησε μὲ πάθος τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸ πολιτισμὸν ποὺ τὸν ἐσπούδασε στὴν Ἀθήνα μαζί μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸ καὶ τὸν Μέγα Βασίλειο, κι ἐσκέφθη νὰ τὸν ξαναζωντανέψῃ, παρ' ὅλο ποὺ ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς εἶχε πιά ὀριστικὰ πεθάνει.

Ἡ πολιτικὴ του φυσικὰ προκαλεῖ ἀναστατώσεις. Καὶ οἱ ἀναστατώσεις αὐτὲς τοῦ μεγαλώνουν τὸν φανατισμὸν. Καὶ αὐτά, σὲ ὄρες ποὺ ἄπειροι ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἀπειλοῦν τὸ Κράτος.

Οἱ Πέρσαι κτυποῦν ἀπ' τὴν Ἀνατολή. Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἀναγκάζεται στὸ τέλος νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τους. Ἔχει ὅλα τὰ ἐλαττώματα γιὰ νὰ ἀποτύχῃ, μ' ὅλο ποὺ εἶναι γενναῖος πολεμιστὴς.

Σὲ μιὰ στιγμή τῆς μάχης, γίνεται ἀπρόβλεπτα ἕνας πανικός. Ὁ Αὐτοκράτορας μένει μόνος μπροστὰ στὸν ἐχθρὸν. Καὶ κάποιον βέλος, δίνει τὴ λύση.

Ἀπὸ ποῦ ἦλθε τὸ βέλος αὐτό; Ἄγνωστο. Ὁ Εἰδωλόατρος Αὐτοκράτορας ἦταν ἡ μόνη στιγμή ποὺ συνάντησε τὴν πραγματικότητα. Στιγμὴ ὅμως μοιραία. Κατάλαβε τότε τὴν Ἀλήθεια, καὶ τὴν διεκήρυξε μὲ τίς τελευταῖες του λέξεις: «*Νενίκηκάς με Ναζωραῖτε*» ἐφώνησε, καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἔπνιξε τὴ φωνή, στὰ 363.

Ὁ Ἰουλιανὸς δὲν εἶχε κάμει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀφήσῃ μιὰ μορφὴ στὴν Ἱστορία ἀξέχαστη: τὸν Παραβάτη.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἐγίνε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου; 2. Ποιὸς ἦταν ὁ Ἰουλιανός; 3. Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν στάσιν τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ; 4. Πῶς πέθανε ὁ Ἰουλιανός; 5. Μπορεῖτε νὰ χαρακτηρίσετε τὴν ἱστορικὴ μορφὴ του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' — ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Οἱ ἐχθροὶ ποὺ πιέζουν τὸ Κράτος δὲν εἶναι μονάχα οἱ Πέρσες. Εἶναι πολλοί, καὶ κτυποῦν ἀπὸ πολλὰς μεριές. Εἶναι οἱ βάρβαροι λαοί, ποὺ ἀπ' τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ξεκινῶντας ξεχύνονται κατὰ τοὺς αἰῶνες αὐτοὺς πρὸς τὴν Εὐρώπην. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους λαοὺς εἶναι οἱ **Βησιγόθοι**.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Βησιγόθοι, πέρασαν τὸν Δούναβι καὶ κατέβηκαν πρὸς τὴ Θράκην, καταστρέφοντας καὶ ἀρπάζοντας ὅ,τι συναντοῦσαν.

Βρισκόμαστε στὰ χρόνια, ποὺ Αὐτοκράτορας στὴν Ἀνατολὴ ἦταν ὁ **Οὐάλης** καὶ στὴ Δύση ὁ **Γρατιανός**.

Καὶ οἱ δυὸ ἔσπευσαν τότε νὰ συγκρατήσουν τὸ κακό. Ὁ Οὐάλης ὅμως προτοῦ νὰ φθάσῃ ὁ συνάρχοντάς του κτυπήθηκε μὲ τὸν ἐχθρὸν.

Τὸ κτύπημα ἦταν γι' αὐτὸν θανατηφόρο. Ἐνίκηθη καὶ ἐκάηκε ζωντανὸς σὲ κάποια ἀποθήκη ποῦ εἶχε κρυφθῆ, κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολι, στὰ 378.

Ὁ Γρατιανὸς ἔφθασε ἀργά. Κάλεσε ἀμέσως ἕνα γενναῖο στρατηγὸ ἀπὸ τὴν **Ἰβηρία**, τὸν **Θεοδόσιο**, ποῦ λίγο πρὶν εἶχε κερδίσει μεγάλες νίκες πολεμώντας μὲ ἄλλους βαρβάρους τοὺς **Σαρμάτες**, καὶ τὸν ἔκαμε συνάρχοντα στὰ 379, δίνοντάς του τὴ Διοίκησι τῆς Ἀνατολῆς.

Νέος, μόλις 33 χρονῶν, ὁ Θεοδόσιος ἦλθε στὴν Πόλι σὲ μιὰ πολὺ δύσκολη στιγμή. Οἱ Βησιγότθοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τῆς ἐπιτεθοῦν. Δὲν ἔμεινε ὅμως ἀργός. Ἐκτύπησε ἀμέσως τοὺς ἐχθρούς. Τοὺς ἐνίκησε, καὶ ὕστερα, μὲ συνθήκη τοὺς ἔκαμε ὑπηκόους του καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ κατοικήσουν σὲ κάποια γωνιὰ τοῦ Κράτους του.

Τὸ ἴδιο ἔκαμε σὲ λίγο καὶ μὲ τοὺς Πέρσες. Καὶ τὰ πράγματα τοῦ Κράτους του ἡσύχασαν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς.

Ἄλλὰ δὲν ἦταν μόνον αὐτό. Τὸ Κράτος κυριολεκτικὰ βρισκόταν σὲ διάλυσι. Καὶ ὁ Θεοδόσιος, φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ ἄξιος κληρονόμος τοῦ Κωνσταντίνου.

Πρέπει λοιπόν, νὰ συγκροτήσῃ πάλι τὸ Κράτος στὴν κατάστασι ποῦ ἦταν στὶς μέρες τοῦ Μεγάλου ἐκείνου Ἀυτοκράτορα. Πρέπει γι' αὐτό, νὰ ἀποκαταστήσῃ πρῶτα τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα.

Μὲ ἕνα του νόμο, ξαναφέρει ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Κράτους τὴν Χριστιανική. Κι ἀμέσως ὕστερα, στὰ 381 καλεῖ στὴν Κωνσταντινούπολι τὴν **Δεύτερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο**.

Γιατί, στὰ χρόνια ἐκεῖνα κάποιοι καινούργιοι αἰρετικοὶ ὁ **Μακεδόσιος**, εἶχε ταράξει μὲ τὴ διδαχὴ του τὴν Χριστιανικὴν Οἰκογένεια. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἔλεγε, δὲν εἶναι τόσο τέλειο, ὅσο ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστός.

Πάνω ἀπὸ 150 ἀντιπρόσωποι συγκεντρώθηκαν, καὶ μὲ ἀπόφασί τους κατεδίκασαν τὴν καινούργια αἵρεσι. Καὶ συμπλήρωσαν ἐπίσης τὸ «Σύμβολο τῆς Πίστεως», ποῦ ὡς τότε εἶχε μονάχα ἑπτὰ ἄρθρα. Στὴ Σύνοδον αὐτὴ διακρίθηκε ὁ **Γρηγόριος ὁ Ναζιαιζηνός**.

Σὰν πῆρε τέλος ἡ Σύνοδος καὶ ἡσύχασαν ἀναμεταξύ τους οἱ Χριστιανοί, ὁ Θεοδόσιος περιώρισε τὴν ἀσυδοσία τῶν ἐθνικῶν ἱερέων ποῦ τὴν εἶχε προκαλέσει ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουλιανοῦ. Καὶ προχωρώντας μάλιστα ὕστερα πρὸς πολὺ, ἄρχισε κάθε λογῆς περιορισμοὺς εἰς βάρους τῶν Εἰδωλολατρῶν, ὥσπου στὸ τέλος ἀπηγόρευσε ὁλότελα τὴν παλιὰ λατρεία.

Αὐτό, φυσικὰ ἐδημιούργησε ταραχὰς καὶ καταστροφὰς στὰ ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα, ἰδίως στὴν Αἴγυπτο. Τότε κατεστράφη ἐκεῖ καὶ τὸ περίφημο **Σαραπειον**, ὁ Ναὸς τοῦ θεοῦ **Σαράπιδος**.

Ἡ Εἰδωλολατρία, φυσικὰ δὲν ὑπεχώρησε τόσο εὐκόλα. Εἶχε καὶ αὐτὴ τοὺς ἀνθρώπους της, ποὺ ἔκαμαν ἐπαναστάσεις: μὰ μὲ τὸν **Μάξιμο**, ποὺ ἐκήρυξε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Αὐτοκράτορα στὴ Δύσι σκοτώνοντας τὸ Γρατιανό, καὶ μὰ μὲ τὸν καθηγητὴ τῆς ρητορικῆς **Εὐγένιο**.

Ἐξομοιωθεὶς ὅμως, ἦταν *χέρι δυνατὸ*. Ἐξεστράτευσε στὴ Δύσι καὶ ἐξόντωσε τοὺς ἐπαναστάτες.

Μετὰ τὸ 394, παύουν πιά ὀριστικὰ οἱ πόλεμοι τῶν Εἰδωλολατρῶν. Ἡ θρησκεία, ἢ μὰ καὶ ἡ ἀληθινὴ γιὰ τὸ Κράτος, εἶναι ἡ Χριστιανική. Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς θρησκείας αὐτῆς, παίρνει στὰ χέρια της τὴν πρωτοβουλία στὴ ζωὴ τοῦ νέου Κράτους.

Ἐξομοιωθεὶς γίνεται κατάστασις καὶ κυβερνᾷ τὸν Κόσμον ὑπεύθυνα.

Ἐξομοιωθεὶς στὰ 395 πέθανε καὶ ἡ Ἱστορία τὸν ὠνόμασε καὶ αὐτόν, ὅπως καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, Μεγάλο.

Καὶ ἦταν πολὺ σωστό, γιὰ μὲ τίς πράξεις τοῦ Θεοδοσίου ὠλοκληρώθη ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία καινούργιου Κράτους καὶ καινούργιας ζωῆς.

Ἐρωτήσεις. 1. Πῶς ἀνεβαίνει στὸν θρόνον ὁ Θεοδοσίος; 2. Πῶς ἀντιμετωπίζει τὰ πολεμικὰ ζητήματα ποὺ βρίσκει; 3. Πῶς ἀντιμετωπίζει τὰ θρησκευτικὰ προβλήματα τοῦ Κράτους του; 4. Πῶς καὶ πότε ἐγενε ἡ Δεύτερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος; 5. Πῶς φέρόθηκε στοὺς Εἰδωλολάτρες ὁ Θεοδοσίος; 6. Ποία ἡ στάσις τῶν Εἰδωλολατρῶν στὴν πολεμικὴ τοῦ Θεοδοσίου; 7. Ποιὸ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἀντιδικίας; 8. Πῶς ἄφησε τὸ Κράτος του ὁ Θεοδοσίος; 9. Ποία ἡ ἱστορικὴ μορφή τοῦ Θεοδοσίου;

Τέλος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.— Τὸ στιβαρὸ χέρι ἐνὸς Θεοδοσίου μπορούσε φυσικὰ καὶ μὲ ὅλες τίς τεράστιες δυσκολίες, νὰ κρατήσῃ ἀκόμη ἐνωμένο τὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ Κράτος κάτω ἀπὸ ἓνα αὐτοκρατορικὸ σκῆπτρο. Ὅταν ὅμως ὁ Θεοδοσίος πέθανε, ποίος ἦταν ἱκανὸς νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ τὸ δύσκολο ἔργο; Οἱ διάδοχοί του; Δυστυχῶς δὲν ἦσαν σὲ θέσι.

Πρὶν νὰ πεθάνῃ, ὁ Θεοδοσίος ἐχώρισε ὁ ἴδιος τὸ Κράτος του σὲ δύο τμήματα. Καὶ ἔδωκε τὸ ἓνα, τὸ Δυτικὸ στὸν υἱὸ του Ὀνώριο, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ Ἀνατολικὸ στὸν ἄλλον τοῦ υἱὸ τὸν Ἀρκάδιο.

Δίπλα στοὺς δυὸ Αὐτοκράτορες ποὺ ἦσαν ἀκόμη ἀνήλικοι, ὁ πρῶτος ἦταν μόλις 11 χρονῶν καὶ ὁ δεύτερος 18, ὁ Θεοδοσίος ἔβαλε ἱκανοὺς πολιτικούς γιὰ συμβούλους.

Τὰ χρόνια ὅμως ἦσαν πολὺ δύσκολα. Οἱ βάρβαροι εἶχαν πλημμυρίσει τὴν Εὐρώπη. Μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴ μυρμηκία τῶν κινδύνων χρειαζόταν νοῦς καὶ δύναμις. Καὶ τέτοια δὲν ὑπῆρχαν.

Ἔτσι τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, ὅστερ' ἀπὸ 80 χρόνια ἐγονάτισε στὶς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων καὶ ἔπεσε στὰ χέρια τοὺς στὰ 476.

Τὸ Ἀνατολικὸ ἔμεινε μόνο του πιά, καὶ βασισμένο στὶς καινούργιες δυνάμεις πὺ εἶχε βρεῖ στὰ μέρη τὰ δικά του, μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ κύμα τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ζήσῃ περισσότερο ἀπὸ χίλια δλοκλήρα χρόνια.

Οἱ καινούργιες δυνάμεις πὺ ζοῦν καὶ πὺ κινοῦν τὴ ζωὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶναι ὁ **Ἑλληνισμὸς** καὶ ὁ **Χριστιανισμὸς**. Ἀλλὰ τὸ Κράτος αὐτὸ δὲν εἶναι πιά Ρωμαϊκὸ. Εἶναι τὸ **Ἑλληνοχριστιανικὸ** Κράτος πὺ λέγεται **Βυζάντιο**.

Ἀπὸ τὴ χρονιά πὺ πέθανε ὁ Θεοδόσιος στὰ 395 ἀρχίζει νὰ ζῆ τὸ νέο αὐτὸ Κράτος, τὸ **Βυζαντινὸ**.

Ἐρωτήσεις. — 1. Πῶς ἐχωρίσθη τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο ; 2. Πῶς διενεμήθη μετὰ τὸν θάνατό του ; 3. Πῶς καὶ ὡς πότε διτηρήθη τὸ κάθε τμήμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ; 4. Πῶς διαμορφώθηκε τὸ Ἀνατολικὸ Κράτος ; 5. Γιατί τὸ Ἀνατολικὸ ἔζησε τόσους αἰῶνες ;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 395 - 641 Μ. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.— Ο ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ.

ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεταβολῆς.— Τὸ Βυζαντινὸ Κράτος ὅταν ἀρχίζει τὴν ἱστορίαν του, δηλ. στὰ 395 μ.Χ., ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ διάφορους λαοὺς, ὅπως καὶ τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος.

Ἀνάμεσα ὅμως σ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς του, τῆ μεγαλύτερη δύναμι παρουσιάζει ὁ **Ἑλληνικός**. Γιατὶ παρὰ τὴ Ρωμαϊκὴ κατάκτησι, ἡ Ἀνατολὴ πεισματικὰ κράτησε τὸν Ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς, ὅπως τὸν σφράγισε στὴν περιοχὴ τῆς ἡ περιόδου τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ γλῶσσα τῆς, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμά τῆς, ἡ συνείδησίς τῆς γενικά, μιλοῦσαν ἀκόμη γιὰ τὰ χρόνια τῆς μεγάλης ἐκείνης Ἑλληνικῆς περιόδου. Ἀπ' αὐτὴν πῆρε τὰ πρῶτα καὶ τὰ μεγαλύτερα πολιτιστικὰ στοιχεία καὶ αὐτὴν ἤθελε νὰ θυμᾶται καὶ νὰ γνωρίζῃ, τὴν Ἑλλάδα.

Ἀνόθευτος σχεδὸν ἐντελῶς ὁ Ἑλληνισμὸς, κατοικεῖ δλόγυρα στὸ Αἴγατο, στὶς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου, στὸν Εὐξείνιο.

Καὶ κινεῖ ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ Κράτους, γιατί ἔχει στὰ χέρια του παλιὰ κληρονομιά, τὸ ἐμπόριο. Ἔχει ἀκόμη καὶ τὴν πνευματικὴ ἡγεσία.

Γι' αὐτὸ καὶ σὲ λίγο, κυριαρχεῖ παίρνοντας σιγὰ-σιγὰ τὴν πρωτοβουλία στὸ Νέο Κράτος, πὸν κυνηγημένο ἀπὸ τὴ Δύσι ἤλθε στὰ μέρη του γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ φθορά.

Ὁ Ἑλληνισμὸς, πὸν κατάκοπος ἄλλοτε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς κυριαρχίας ἔπεσε τόσο εὐκόλα στὸ πρῶτο κτύπημα τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ἦταν τώρα ξανανιωμένος. Ξεκουράστηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἀπραξία στὴν ὁποία τὸν εἶχε καταδικάσει ἡ σκλαβιά του, καὶ ἦταν ἔτοιμος πιά γιὰ καινούργια δημιουργία. Ἀγκάλιασε λοιπὸν ἀμέσως τὸν ξένο πὸν ἤλθε στὰ μέρη του, καὶ τοῦ πρόσφερε τὴ ζεστασιά τῆς δικῆς του δυνάμεως.

Ἔτσι τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, τὸ Βυζαντινὸ Κράτος ἔγινε σιγά-σιγά, Ἑλληνικό.

Ἐρωτήσεις.— Ποία ἦταν ἡ ἐθνολογικὴ σύσταση τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους; 2. Πῶς καὶ γιατί ἦταν ἐπικρατέστερο τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο; 3. Πῶς μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς στὸ Νέο Κράτος; 4. Μπορεῖτε νὰ ἀναπτύξετε τίς δυνατότητες ποὺ παρουσίαζε τότε ὁ Ἑλληνισμὸς;

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ τὸ Δυτικὸ Κράτος κατὰ τὸν 5^ο αἰῶνα.

ληνικὴ γλῶσσα, ἀφοῦ μάλιστα τὴν σπούδαζαν καὶ τὰ σχολεῖα τους. Ὄταν λοιπὸν τὸ Κράτος ἐγκατεστάθη σὲ μιὰ Ἑλληνόγλωσση καθαρὰ

οἱ Ἐξελίξις.— Καὶ δὲν ἔγινε μόνο οὐσιαστικὰ Ἑλληνικὸ τὸ Νέο Κράτος. Ἄρχισε νὰ παίρῃ καὶ τυπικὴ μορφή Ἑλληνικὴ.

Σ' αὐτό, δὲν ἐβοήθησαν μόνον οἱ τοπικὲς Ἑλληνικὲς δυνάμεις. Ἐβοήθησε καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς Φιλελληνισμὸς, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ παλιότερα. Γιατί αὐτός, εἶχε προπαρασκευάσει τίς ψυχὰς καὶ τῶν Ρωμαίων ἀκόμη νὰ δεχθοῦν τὴν μεταβολὴ ἀδιαμαρτύρητα, σὰν κάτι τὸ φυσικό.

οἱ Ρωμαῖοι λ.χ. εἶχαν μεγάλη ἀγάπη στὴν Ἑλ-

περιοχή, που οι κάτοικοί της άγνοούσαν την λατινική γλώσσα, φυσικό ήταν να δεχθῆ με ευκολία τὴ γλώσσα τῆς περιοχῆς αὐτῆς γιὰ ἐπίσημη κρατική.

Ἡ μεταβολή, ὄχι μόνο δὲν δυσάρεστοῦσε, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀνταποκρινόταν σὲ μιὰν ἀνάγκη καὶ ἔδινε καὶ τὴν ἐντύπωσι μιᾶς πολιτικῆς ἀνόδου. Ἔτσι καὶ ἔγινε.

Ὅταν στὰ 408 ὁ Αὐτοκράτορας **Θεοδοσίος ὁ Μικρός** πῆρε γυναῖκα τοῦ Ἑλληνίδα, τὴν κόρη ἐνὸς Ἀθηναίου φιλοσόφου, τὴν **Εὐδοκία**, τὸ παλάτι ἄρχισε νὰ μιλάει πιά Ἑλληνικά καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἔγινε ἡ ἐπίσημη γλώσσα τοῦ Κράτους.

Λίγο πρὶν, στὰ 397, εἶχε ἐπιτραπῆ στὰ δικαστήρια νὰ ἐκδίδουν τὶς ἀποφάσεις τους σὲ Ἑλληνικὴ γλώσσα. Ἀργότερα πάλι, γράφονται σὲ Ἑλληνικὴ γλώσσα οἱ διαθήκες. Τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων, καὶ αὐτὰ τὸ ἴδιο.

Ἡ διάσπαισι δὲ αὐτῆ στῆ Ρωμαϊκῆ παράδοσι, δὲν σταματᾷ μόνο στῆ γλώσσα. Εἰσχωρεῖ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Κράτους.

Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Θεοδοσίου ἡ **Πουλχερία**, που πολὺ ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, ἐμερίμνησε καὶ ἐκτίσθηκε στῆ Πόλι

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ τὸ Δυτικὸ Κράτος κατὰ τὸν 5ο αἰῶνα.

μιά μεγάλη Σχολή, όπου σοφοί διδάσκαλοι ἐδίδασκαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴ Φιλοσοφία. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ ὠνομάσθη **Πανδιδακτήριον**.

Σὰν τὸ Πανδιδακτήριον ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες σχολὲς σὲ διάφορα μέρη, ὅπως στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια. Σ' αὐτὲς πῆγαιναν κι ἐσπουδαζαν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Καὶ βγῆκαν μεγάλοι σοφοὶ ἀπὸ τὶς σχολὲς αὐτὲς, ποὺ ἐδυνάμωσαν τὸν Ἑλληνισμὸ στὸ Νέο Κράτος.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί διευκόλυνε τὴν ἐπίδρασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ Νέο Κράτος; 2. Ποίαν ἔκτασιν ἐπῆρε ἡ ἐπίδρασις αὐτή; 3. Πῶς ἐπεβλήθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα; 4. Πῶς πρωτοεκδηλώθηκε ἡ ἐπικράτησις της; 5. Τί ἦταν τὸ Πανδιδακτήριον; 6. Πῶς διευκόλυναν τὴν ἐπίδρασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ Σχολές;

Οἱ Ἑλληνοχριστιανοὶ Σοφοί.— Ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς ἓνα σημεῖο, ἐβάσισε τὴν ἐπικράτησί του στὴν ὑπομονὴ καὶ στὴν ἐγκαρτέρησι τῶν πιστῶν του. Ὄταν ὅμως ἐδυνάμωσε, ὅταν πῆρε αὐτὸς τὴν πρωτοβουλία στὴ θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὑποχρεώθηκε νὰ κάμῃ αὐτὸς πιά ἐπίθεσι κατὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν καθὼς καὶ κατὰ τῶν διαφορῶν αἰρέσεων ποὺ τοῦ διασποῦσαν τὴν καθολικὴν του ἐπικράτησι.

Ἡ θρησκεία τῶν Εἰδώλων ἔπεσε βέβαια. Ἐπεσε ὅμως ὄχι ἀπὸ ἔλλειψι μέσων πολεμικῶν, ἀλλὰ ἀπὸ ἔλλειψι ψυχικῆς δυνάμεως. Τὰ ὄπλα της, παρὰ τὸ πέσιμό της, ἦσαν γερά.

Τέτοια ὄπλα, ἦσαν ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ρητορικὴ, ποὺ εἶχαν ἀπὸ παλιὰ δοθῆ στὴ διάθεσι τῆς θρησκείας τῶν Εἰδώλων.

Οἱ Εἰδωλολάτρες εἶχαν λοιπὸν στὰ χέρια τους ἀκόμη, μιὰ δύναμι ποὺμποροῦσε ἴσως νὰ βλάψῃ. Ἐπρεπε αὐτὴ τὴ δύναμι, αὐτὰ τὰ ὄπλα νὰ τὰ πάρῃ στὰ χέρια του ὁ Χριστιανισμὸς καὶ νὰ τὰ στρέψῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ Χριστιανισμὸς νὰ σπουδάξῃ. Νὰ σπουδάξῃ στὶς Σχολὲς ποὺ ἄλλοτε ἐσπούδαζαν οἱ ἐχθροὶ του, καὶ νὰ μαθαίνη τὴν Ἑλληνικὴν Ρητορικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Φιλοσοφίαν. Καὶ ἄρχισε ἔπειτα νὰ προσαρμόξῃ στὶς δικές του ἐπιδιώξεις τὰ μέσα αὐτά. Ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἀφελοῖντο βιβλίον, ἔγραφε ἓνας ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἔπειτα, πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς νέους.

Οἱ σπουδὲς λοιπὸν αὐτὲς ἀνέδειξαν τοὺς **Μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας**. Καὶ τέτοιοι ἦσαν ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ἄλλοι.

Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας μᾶς εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὴν Πρώτη Οἰκου-
μενικὴ Σύνοδο. Ἡ ἰσχυρὴ του διάνοια καὶ ἡ μεγάλη μόρφωσις του τοῦ
ἔδωκαν τότε τὴν δυνατότητα νὰ κατακερυνώσῃ κυριολεκτικὰ τὸν αἵρε-
τικὸν Ἀρειο, καὶ νὰ διασαφηνίσῃ στοὺς Συνοδικοὺς τὰ μεγάλα μυστικὰ
τῆς Χριστιανικῆς Ἀληθείας.

Ἐγινε ἀργότερα ἐπίσκοπος στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ δὲν ἔπαυσε μὲ
τὴ διδασκαλίαν του νὰ καταπολεμᾷ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τοῦ
Ἀρείου. Ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε ἕνας ἀδιάκοπος πόλεμος μὲ τὸν Ἀρειανισμό.

Ἐπέφερε φυσικὰ κι ὁ ἴδιος πολλὰ ἔξ αιτίας τοῦ πολέμου αὐτοῦ,
γιατὶ καὶ στὴν ἐξορία ἀκόμη ἐπῆγε, ἀλλὰ στὸ τέλος κατάφερε νὰ ὀρ-
θοτομήσῃ τὸν λόγον τῆς Θείας Ἀληθείας. Ἐγινε ὁ **πατὴρ** τῆς **Ὀρθο-
δοξίας**.

Οἱ ἄλλοι τρεῖς, εἶναι οἱ **Τρεῖς Ἱεράρχαι**. Εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἐλάμ-
πρυναν μὲ τὴν σοφίαν τους τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ θεμελιω-
ταὶ τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας.

Καὶ τῶν τριῶν τὸ ἔργο εἶναι βασισμένον στὴν Ἑλληνικὴ σοφία,
ποὺ τὴν σπούδασαν στὶς Σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀντιόχειας.

Ἡ μόρφωσις τους καὶ ὁ ἀσκητικὸς τους χαρακτήρας, τοὺς ἐπέβαλε
στὴ συνείδησι τῶν συγχρόνων τους καὶ μπόρεσαν ἔτσι νὰ δημιουργή-
σουν ἔργο ἀπὸ τὸ ὁποῖο πάντοτε οἱ αἰῶνες ἀντλοῦσαν καὶ ἀντλοῦν
ἀκόμη διδάγματα.

Ἐπολέμησαν μὲ μαχητικότητα ἀκατάβλητη τὰ ἐλαττώματα τῆς
κοινωνίας, χωρὶς νὰ δειλιάζουν οὔτε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κατακρίνουν
βασιλεῖς. Τὸ θάρρος τους αὐτὸ καὶ ἡ πίστις τους τοὺς ἐδημιούργησαν
φυσικὰ πολλὰ λυπηρά. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀντιμετώπισαν μὲ τὴν ἴδια
ψυχραιμίαν.

Ἐκτύπησαν ἀλύπητα τὴν ἀδικίαν. Τοὺς τρεῖς αὐτοὺς *μελιρροῦτος*
ποταμοὺς τῆς σοφίας ἡ Ἐκκλησία τοὺς κατέταξε μαζί, στὴν πιὸ καλὴ
θέσι τοῦ πανθέου τῶν ἁγίων τῆς.

Ὁ **Βασίλειος** καταγόταν ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ ἀπὸ τὸ 370
ἔγινε ἐπίσκοπος Καισαρείας.

Ἦταν νοῦς ὀργανωτικὸς. Εἰσήγαγε τὸν μοναχικὸ βίον καὶ τὸν ἐτρο-
ποποίησε ὥστε νὰ γίνῃ ἡρεμώτερος. Ἰδρυσεν φιλανθρωπικὰ καταστή-
ματα, ὅπως λ.χ. τὴν **Βασιλειάδα**, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτον μεγάλο ὀρφανο-
τροφεῖον, καὶ ἄλλα πολλὰ.

Ὁ **Γρηγόριος**, ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ αὐτὸς, ἦταν υἱὸς τοῦ ἐπι-
σκόπου τῆς Ναζιανζοῦ. Δὲν εἶχε τὰ ὀργανωτικὰ προτερήματα τοῦ Βα-
σιλείου, ἀλλὰ εἶχε πλούσια ποιητικὴ ψυχὴ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους
τεχνίτες τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Ὁ Ἰωάννης γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια κι ἐσπούδασε ἐκεῖ στὴ Σχολὴ τοῦ μεγάλου σοφοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ **Διβανίου**.

Ἡ ρητορική του δύναμις καὶ ἡ ἠθικὴ του ἀκεραιότητα τὸν ἀνέβασαν στὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὰ 398. Ἀπὸ τὸν θρόνο του αὐτὸν ἐπολέμησε σκληρὰ τὴν διαφθορὰ πού ὑπῆρχε στὴν ἀριστοκρατία τῆς Πρωτεύουσας.

Ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔπεσε γι' αὐτήν. Στὰ 404 ἐνῶ μετεφέρετο στὸν τόπο τῆς ἐξορίας, ὅπου τὸν ἔστειλε ἡ Αὐτοκρατορικὴ διαφθορὰ, πέθανε στὸ δρόμο.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς ἄρχισε ἡ σχέση τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνισμό; 2. Ποιοὶ ἦσαν οἱ μεγάλοι σοφοὶ πού ἔνωσαν τὸν Χριστιανισμό μὲ τὸν Ἑλληνισμό; 3. Ποία ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς κυριώτερους; 4. Πῶς βλέπουμε τὴν ἠθικὴ μορφή τοῦ Χρυσοστόμου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.— ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ (527-565)

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Θεοδοῖσιο τὸν Μικρό, ὁ θρόνος τοῦ Βυζαντίου ἔπεσε σὲ χέρια ἀνίκανα. Ἀνεβοκατέβηκαν διάφοροι Αὐτοκράτορες, πού κανεῖς τους δὲν μπόρεσε νὰ προσφέρῃ σχεδὸν τίποτα ἀξιόλογο στὸ Κράτος.

Αὐτὸ ἦταν μιὰ εὐκαιρία γιὰ τοὺς διάφορους βαρβάρους, πού κατοικοῦσαν γύρω ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος, νὰ ἀρχίσουν τίς ἐπιδρομὲς τους. Πιὸ σκληροὶ ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ἦσαν οἱ **Βούλγαροι**. Κατέβαιναν πρὸς τὸν Δούναβι καὶ ἔκαναν φοβερὲς καταστροφές.

Οἱ καιροὶ ζητοῦσαν πιά προστασία ἀπὸ ἓνα χέρι στιβαρό. Καὶ τὸ χέρι αὐτὸ παρουσιάσθηκε. Ἦταν ὁ Αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός, πού ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 527.

Ἦνας ἀνθρώπος σαράντα πέντε χρονῶν, μὲ ἀνάστημα μέτριο, καλοδεμένος καὶ κοκκινωπός, πού ἔτρωγε ἐλάχιστα κι ἐργαζόταν ἀκαταπόνητα. Ὁ **ἀκόιμητος**, ὅπως τὸν ἔλεγαν, ἐπειδὴ δὲν ἐκοιμόταν σχεδὸν καθόλου. Αὐτός, εἶναι ὁ Ἰουστινιανός σὰν ἀνθρώπος. Ὁ Ἰουστινιανός, πού εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἰσχυρὲς μορφὲς μέσα στὴ μακρόχρονη καὶ πολυκύμαντη Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου.

Σὰν Αὐτοκράτορας ἐκίνησε τὴν πολιτικὴ του ἐπάνω στὴν ἐξῆς βᾶσι: **Ἔνα Κράτος, μιὰ Νομοθεσία, μιὰ Ἐκκλησία.**

Τὰ προσόντα τὰ προσωπικὰ του τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ κινηθῇ γιὰ τὴν πραγματοποίησι τῶν σκοπῶν του αὐτῶν. Ἡ μεγάλη ἀντοχή του καὶ ἡ ἐργατικότητά του. Ἡ συγκεντρωτικὴ του δύναμις παρακολουθοῦσε καὶ τὰ πιὸ δευτερεύοντα ζητήματα τοῦ Κράτους του μὲ μεγάλη

ἐνημερότητα. Ἡ ἱκανότητά του νὰ τοποθετῆ τὸν κατάλληλον ἄνθρωπο στὴν κατάλληλη θέσι, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῶν μεγάλων πολιτικῶν. Γι' αὐτὸ και βρῆκε τοὺς πιὸ ἱκανοὺς στρατηγούς και τοὺς πῆρε δίπλα του, τὸν **Βελισσάριο** και τὸν **Ναρσῆ**, ἢ τοὺς πιὸ μεγάλους νομομαθεῖς ὅπως τὸν **Τριβωνιανὸ** και ἄλλους.

Ἐνας ἱστορικὸς εἶπε: ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἡ περίοδος τῶν μεγάλων ὀνομάτων και τῶν μεγάλων κατορθωμάτων. Και δὲν ἀστόχησε λέγοντάς το.

Και ἓνα ἄλλο ἀκόμη προσόν: ἡ ἐκλογή τῆς πιὸ ἱκανῆς συζύγου. Αὐτὴ ἦταν ἡ **Θεοδώρα**. Μιὰ κόρη ἐνὸς ἀρκτοτρόφου, ἄγνωστη και ἄσημη, ποὺ μέσα της ὅμως φώλιαζαν ἱκανότητες σπουδαῖες.

Ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὸ διαπεραστικὸ του μάτι τὴν ἀνεκάλυψε και τὴν πῆρε γυναικα του, και ὕστερα τὴν ἀνέβασε μαζί του στὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Τὴν ἔκαμε βασίλισσα. Και τῆς εἶχε μεγάλη ἀφοσίωσι, γιατί οἱ συμβουλές της και ὁ χαρακτήρας της ἦσαν πολύτιμα γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπιδίωξι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὴ συμβολὴ τῆς Θεοδώρας στὴν πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μᾶς τὴν φανερώνει χαρακτηριστικὰ τὸ θάρρος της κατὰ τὴν **Σιάσι τοῦ Νίκα**.

Ἐρωτήσεις.—1. Τί ἔγινε σὲ Βυζάντιο ὕστερα ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο τὸν Μικρό; 2. Σὲ ποία στιγμή παρουσιάζεται ὁ Ἰουστινιανός; 3. Ποιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητός του; 4. Ποία ἡ βάση τῆς πολιτικῆς του; 5. Τί ὑπῆρξε γιὰ τὸν Ἰουστινιανὸ ἢ Θεοδώρα; 6. Ποιὸς ἦταν ὁ χαρακτήρας της;

Ὁ Ἰουστινιανός.

(Ἀπὸ μωσαϊκὸ βου αἰῶνος ποὺ σώζεται στὴ Ραβέννα).

Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.—Ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐποχή, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς παλαιᾶς Ρώμης εἶχε ἔλθει καὶ στὸ Βυζάντιο τὸ ἔθιμο τῶν Ἱπποδρομιῶν, πού οἱ κάτοικοι τῆς Πρωτεύουσας τις παρακολουθοῦσαν μὲ ζωνρὸ πάντα ἐνδιαφέρον.

Ἐχωρίζοντο μάλιστα καὶ σὲ κόμματα, ἐπειδὴ ἄλλοι ἐπιθυμοῦσαν καὶ ὑπεστήριζαν αὐτοὺς τοὺς ἵππεῖς, ἄλλοι ἄλλους. Καὶ τὰ κόμματα αὐτά, ἔφεραν τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων χρωμάτων πού εἶχαν τὰ ἐνδύματα τῶν ἵππέων: Πράσινοι, Βένετοι (δηλ. Γαλάζιοι), Λευκοὶ κ.λ.π.

Αὐτὰ ὅμως τὰ ἀθλητικὰ κόμματα σιγὰ-σιγὰ πῆραν καὶ πολιτικὸ χαρακτήρα. Ἡ πολιτικὴ μπαίνει βέβαια παντοῦ πολὺ εὐκόλα. Οἱ **δῆμοι**, ὅπως ἐλέγοντο οἱ φίλαθλοι τοῦ Ἱπποδρόμου, ἐξητωκραύγαζαν τὸν Αὐτοκράτορα ὅταν ἐρχόταν στὸν Ἱππόδρομο. Πολλὲς φορὲς ὅμως, ὅταν ἦσαν δυσαρεστημένοι, καὶ τὸν ἀπεδοκίμαζαν. Ἔτσι ὁ Ἱππόδρομος ἔγινε σιγὰ-σιγὰ πολιτικὸς στίβος.

Στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχαν δυὸ κόμματα, **Πράσινοι** καὶ **Βένετοι**. Τὰ δυὸ κόμματα γρήγορα γίνονται δυὸ παρατάξεις. Καὶ οἱ δυὸ παρατάξεις, εὐκόλα μεταβάλλονται σὲ δυὸ στρατόπεδα. Καὶ ἡ σύγκρουσις γίνεται ἔπειτα ἀκόμη πιὸ εὐκόλα. Ἔτσι καὶ τότε.

Οἱ Πράσινοι ἐκτυπήθηκαν στὸν Ἱππόδρομο μὲ τοὺς Βένετους. Οἱ πρῶτοι ἐζητοῦσαν νὰ διώξῃ ὁ Αὐτοκράτορας κάποιους ὑπουργούς του, οἱ ἄλλοι δὲν τὸ ἤθελαν. Οἱ ταραχὲς πῆραν ἔκτασι ἀμέσως. Καὶ ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε τότε τὸν στρατὸ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξι.

Οἱ ἀντίπαλοι ὅμως ὅταν εἶδαν τὸν στρατό, ἐνώθησαν καὶ φωνάζοντας «**Νίκα!**» «**Νίκα!**» ἐκτύπησαν τὸν στρατό. Καὶ ἄρχισε μιὰ ἐπανάστασις.

Ὁ στρατὸς ἦταν λίγος, οἱ ἐπαναστάτες, πολλοὶ καὶ φανατισμένοι. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἔβαλαν μάλιστα φωτιὰ οἱ ἐπαναστάτες σὲ διάφορα κτίρια. Ἡ Ἁγία-Σοφία πού εἶχε κτισθῆ ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο Β' ἐκάηκε. Κινδύνεψαν νὰ καοῦν καὶ τὰ ἀνάκτορα.

Ὁ Ἰουστινιανὸς μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο κακὸ θορυβήθηκε. Κι ἐσκέφθη νὰ φύγῃ. Στὴν κρίσιμη ἐκείνη στιγμή, ἡ Θεοδώρα ἔδωκε τὴ λύση.

Σηκώθηκε ἀτόμα καὶ μίλησε ἀποφασιστικὰ στὸν Αὐτοκράτορα. *Τὸν καλύτερο θάνατο πού μπορεῖ νὰ βοῇ ἓνας βασιλιάς, τοῦ εἶπε, εἶναι νὰ πεθάνῃ σὰν βασιλιάς καὶ ὄχι σὰν ἐξόριστος.*

Ὁ Ἰουστινιανὸς συνῆλθε. Δὲν χρειάζοταν τίποτε ἄλλο. Διέταξε ἀμέσως τὸν στρατηγὸ του Βελισσάριο μὲ κάθε τρόπο νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασι. Ἡ διαταγὴ ἦταν ἀνελέητη. Καὶ ὁ Βελισσάριος ὤρμησε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Αὐτοκράτορα μῆκε στήν ψυχὴ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀπ' αὐτὴν στίς ψυχῆς τῶν στρατιωτῶν. Καὶ ἡ ἐπανάστασις πνίγηκε σὺν αἵμα.

Ἡ Θεοδώρα εἶχε σώσει τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἐρωτήσεις.— 1. *Τί ἦταν ὁ Ἰππόδρομος*; 2. *Πῶς ἐσοχηματίσθησαν τὰ πολιτικὰ κόμματα τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων*; 3. *Πῶς ἄρχισε καὶ τί ἦταν ἡ Στάσις τοῦ Νίκα*; 4. *Τί ἐξέλιξι εἶχε*; 5. *Ποία ἡ στάσις τοῦ Αὐτοκράτορα καὶ τί ἀπέγινε τελικὰ*; 6. *Ποιὸς ἔσωσε τὴν κατάστασι*; 7. *Χαρακτηρίσετε τὴν στάσι τῆς Θεοδώρας*.

Πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὴν κατάστασι πού ἐπικρατοῦσε σὺν Βυζάντιο ὅταν πρωτοφανερώναται ὁ Ἰουστινιανός, τὴν ξέρουμε. Τὸ Κράτος ἐσωτερικὰ, μισοδιαλυμένο καὶ ἐξωτερικὰ, σὺν χέ-
ρια τῶν διαφόρων βαρβάρων, πού τὸ κατέστρεφαν μὲ τίς καθημερινῆς ἐπιδρομῆς τους.

Ὁ Ἰουστινιανὸς πρώτη δουλειὰ πού εἶχε νὰ κάμη, ἦταν νὰ τακτοποιήσῃ κάπως τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασι. Ἔπρεπε πρῶτα, νὰ μπορῇ τὸ Κράτος νὰ σταθῇ σὺν πόδια του, καὶ ὕστερα νὰ σκεφθῇ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Καὶ ἔτσι πραγματικὰ ἔκαμε.

Ἐστερέωσε μιὰν ἐσωτερικὴν πειθαρχίαν καὶ ὕστερα ἔβαλε σὲ πρᾶξι τὸ σχέδιόν του γιὰ μέγαν τῆς κυριαρχίας του. Καὶ εἶχε μέγαν σχέδιον ὁ Ἰουστινιανὸς γιὰ τὸ μέγαν αὐτὸ τοῦ Κράτους του.

Τὸν **ἐταπεινῶνε** — καθὼς εἶπαν — ἡ σκέψις, πῶς τὰ ὅρια τοῦ δικοῦ του Κράτους ἦσαν πολὺ στενώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶχε τὸ Κράτος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἢ τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου.

Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἀπλώνεται καὶ αὐτὸς ὅπως καὶ οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι προκάτοχοί του.

Εἶχε δυὸ γενναίους καὶ ἀκαταμάχητους στρατηγούς, πού ἦσαν δημιουργήματα τῆς δικῆς του ἐποχῆς: τὸν Βελισσάριο καὶ τὸν Ναρσή. Τοὺς ἐκίνητοποίησε.

Ἐπρεπε νὰ συντρίψουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Βυζαντίου. Πρῶτος καὶ φοβερώτερος, οἱ **Πέρσες**. Στὰ χρόνια αὐτὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ ξεχνοῦν μιὰ παλιὰ συνθήκη εἰρήνης, πού εἶχαν κάμει μὲ τὸ Βυζάντιο, καὶ ἐκτυποῦσαν τίς ἀνατολικὰς χῶρας.

Ὁ Βελισσάριος ἔπρεπε νὰ τοὺς θυμίσῃ τὴν δύναμι τοῦ Βυζαντίου. Ἀκολούθησαν δυὸ μεγάλοι Περσικοὶ πόλεμοι μὲ τοὺς ὁποίους τελικὰ τὸ Βυζάντιο ἐτακτοποίησε τὰ Ἀνατολικά του σύνορα.

Ἐνας ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς ἦσαν οἱ **Βάνδαλοι**. Ἄγριος γερμανικὸς λαὸς πού κατοικοῦσε σὺν Βόρεια παρὰ τῆς Ἀφρικῆς, κοντὰ

στην παλιά Καρχηδόνα (στην Τυνησία). Ἐλήστευε τὶς νότιες ἐπαρχίες τοῦ Βυζαντίου κι ἐτρομοκρατοῦσε τὴν Μεσόγειο. Στὰ 467 μάλιστα εἶχαν κάμει μιὰ φοβερὴ καταστροφὴ στὸν Βυζαντινὸ στόλο ποὺ εἶχε σταλῆ τότε νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Ἀφοῦ εἰρήνευσε μὲ τοὺς Πέρσες ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσκέφθη νὰ ἐξοφλήσῃ τοὺς λογαριασμοὺς του καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ληστρικό κράτος. Ὁ **Βελισάριος** καὶ πάλι ἔτοιμος.

Ἐκστρατεύει, κάνει ἀπόβασι στὴν Τυνησία, κτυπᾷ τοὺς Βανδάλους καὶ τὸν βασιλιά τους **Γελίμερο** στὴν σημερινὴ Τύνιδα, καὶ σὲ λίγο μπαίνει νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος στὴν Καρχηδόνα.

Προχωρεῖ καὶ κατακτᾷ ὅλη τὴν παλιὰ Ρωμαϊκὴν Ἀφρική. Διαλύει τὸ Κράτος τῶν Βανδάλων, συλλαμβάνει αἰχμάλωτο τὸν Γελίμερο καὶ τὸν φέρνει στὰ 533 στὴν Κωνσταντινούπολι. Ὁ θρίαμβὸς του στὸν

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἰπτόδρομο, ὅπου τὸν ἐδέχθηκε ὁ Αὐτοκράτορας, ἔμεινε ἀλησμόνητος. Τὸ Γερμανικὸν κράτος τῶν Βανδάλων ἔσβησε πιά ἀπὸ τὴν Ἱστορικὴ ζωὴ.

Ἐπῆρχε ὁμοῦ καὶ ἓνας ἄλλος τρίτος, φοβερὸς κι αὐτὸς ἐχθρὸς τοῦ Βυζαντίου. Οἱ **Ὀστρογότθοι**. Γερμανικὸς λαὸς πολεμικὸς ποὺ εἶχε καταλάβει τὴν Ἰταλία. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀφρικῆς ἔκαμε τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ σκεφθῆ πὼς ἀπ' τὴν Τύνιδα στὴν Ἰταλία τὸ πῆδημα ἦταν εὐκόλο. Ἡ παλιὰ Ρώμη ἔτσι, θὰ ἦταν στὰ χέρια του.

Στὰ 535 λοιπόν, ὁ Βελισσάριος ἔλαβε διαταγὴ νὰ κάμῃ τὴν ἐπιχείρησι. Σ' ἓνα χρόνο μέσα, ἡ Ρώμη εἶχε γίνει Βυζαντινὴ. Σὲ δυὸ ἀκόμη χρόνια, καὶ τὸ Ρίμινι (Ἄριμίνιον τότε). Καὶ σὲ ἄλλα δυὸ, ὁ βασιλιάς τῶν Ὀστρογότθων μεταφερόταν αἰχμάλωτος στὴν Κωνσταντινούπολι.

Τὸν πόλεμον τὸν συνέχισε ἔπειτα ὁ ἄλλος γενναῖος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ **Ναρσῆς**. Αὐτός, ἐκτύπησε τοὺς Ὀστρογότθους, πού στο μεταξύ εἶχαν καὶ πάλι ξεθαρρέψει καὶ εἶχαν τοποθετήσει νέο βασιλιά.

Σὲ μιὰ σκληρὴ μάχη στὰ **Ἀπέννινα**, ἐκέρδισε ἔνδοξη νίκη. Ἀνάμεσα στοὺς ἀμέτρητους νεκρούς, καὶ ὁ νέος βασιλιάς τῶν Ὀστρογότθων. Ὁ ἐχθρὸς τοῦ Βυζαντίου ἐθάθηκε πιά γιὰ πάντα.

Εἶχε κοστίσει βέβαια μεγάλες θυσίες καὶ σκληροὺς ἀγῶνες ἡ ἐπιχειρήσις στὴν Ἰταλία, ἀλλὰ τελικὰ τὸ Βυζάντιο, μὲ τὶς μεγάλες νίκες του, ἔγινε ἐκεῖνο πού εἶχε ὄνειρευθῆ ὁ Ἰουστινιανός.

Ὁ Ναρσῆς ἔμεινε στὴν Ἰταλία Ἀντιβασιλεύς, μὲ ἔδρα τὴ Ραβέννα. Πιὸ ὕστερα, τὸ Κράτος, μὲ κάποια εὐκαιρία πού βρέθηκε, ἀπλώθηκε καὶ στὴν Ἰσπανία.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε τότε στὰ χέρια του ὅ,τι κανένας ἄλλος Αὐτοκράτορας.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιοὶ ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ; 2. Τί σχέδιο εἶχε ὁ Ἰουστινιανὸς γιὰ τὴν ἐξωτερικὴν του πολιτικὴν; 3. Σὲ ποιὸν βασιτοῦσε γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ; 4. Πῶς ἔγινε καὶ πῶς ἐτελείωσε ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσας; 5. Ποιοὶ ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου στὰ Νότια καὶ τί ἔγινε μ' αὐτούς; 6. Πῶς ἀπλώθηκε, ὡς πού καὶ πότε τὸ Βυζάντιο πρὸς τὰ Δυτικὰ;

Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.— Ἐνα Κράτος εἶναι μεγάλο, ὄχι ἂν ἔχη μονάχα μεγάλην ἔκτασι γεωγραφικὴν, ἀλλὰ ἂν ἔχη καὶ μεγάλην δύναμι πολιτιστικὴν. Ἄν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν του εἶναι ὄχι σὰν τοὺς τάφους, ἀλλὰ δυνατὸ καὶ πολιτισμένον.

Τὸ Κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦταν ἓνα πραγματικὰ μεγάλο Κράτος. Γιατὶ δὲν ἦσαν μόνο οἱ στρατιωτικὲς του κατακτήσεις πού τὸ μεγάλωναν. Ἦσαν καὶ οἱ ἐσωτερικὲς του κατακτήσεις. Τὰ πολιτιστικὰ του δημιουργήματα. Εἶναι καὶ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα, πού ἀπαθανάτισαν τὸν Ἰουστινιανόν. Καὶ αὐτὰ, εἶναι μεγάλα ἀλλὰ καὶ πολλὰ.

α'. **Ἡ Νομοθεσία.** Ἐνα ἀπ' αὐτὰ, ἡ **Νομοθεσία**. Ἀπὸ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, κέντρο τῶν σπουδῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου δὲν εἶναι πιά ἡ Δύσις ἀλλὰ ἡ Ἀνατολή. Ἐκεῖ, ὑπάρχει ἡ περίφημη Σχολὴ τῆς

Βυρτουῦ, τὸ *Παιδευτήριον τῶν Νόμων*, ὅπως τὴν ὠνόμασαν, καὶ ἐκεῖ ἀργότερα, στὴν Κωνσταντινούπολι μεγαλώνει ἡ σπουδὴ τῆς Νομικῆς ἐπιστήμης στὸ *Πανεπιστήμιον τῆς Μαγναύρας*.

Στὴ Δύσι οἱ ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων, σβήνουν σιγά-σιγά καὶ τὰ νομικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ λαοῦ.

Τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιον στὴν Ἀνατολὴ ὅμως, παθαίνει ὅ,τι καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος ὅταν ἔρχεται σ' αὐτήν: Ἑξελληνίζεται. Γίνεται *Ἑλληνορωμαϊκὸν Δίκαιον*.

Ἀλλὰ ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμὸς, ὅπως εἶπαμε πρὸ πάνω, ἐδέχθηκε ἔπειτα τὴν ἐπίδρασι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ *Ἑλληνοχριστιανικὸς*. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸ Δίκαιον.

Αὐτό, ζῆ μέσα σ' ἓνα Κράτος ποῦ εἶναι Χριστιανικὸ πιά. Καὶ ὁ Χριστιανισμὸς, ὅπως ξέρομε, εἶχε νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ Δικαιοσύνη. Δὲν ἐδίδασκε ὅτι δὲν ὑπάρχει δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ, ἀλλὰ ὅλοι εἴμαστε ἴσοι; Πῶς νὰ συμβιβασθῆ, μ' αὐτὴν τὴν πίστι ἢ παλιὰ Ρωμαϊκὴ ἀντίληψις;

Εἶχε δημιουργηθῆ λοιπὸν μιὰ κατάστασις φοβερὴ στὰ ζητήματα τῆς ἀπονομῆς τῆς Δικαιοσύνης, ὅταν ἔπαιρνε στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία ὁ Ἰουστινιανός. Καὶ ἦταν ἀπόλυτη ἀνάγκη, νὰ κάμῃ μιὰ γενναία νομοθετικὴ μεταρρύθμισι. Νὰ προσαρμόσῃ δηλ. τὸν Νόμον στὴ Νέα ζωὴ. Καὶ τὸ ἔκαμε.

Εἶχε δίπλα του ἓναν μεγάλο νομομαθῆ, τὸν Ἑλληνα Τριβωνιανό. Τοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴ καὶ τὴν πρωτοβουλία. Καὶ αὐτός, συγκροτῶντας μιὰν ἐπιτροπὴ ἀπὸ πολλοὺς σοφοὺς νομικοὺς, *ἐκωδικοποίησε* τοὺς Νόμους. Ἐκαμε τὸν γνωστὸν *Ἰουστινιανεῖον Κώδικα*, ποῦ περιεῖχε ὅλους τοὺς Ρωμαϊκοὺς Νόμους. Ἐπειτα ἔκαμε τοὺς *Πανδέκτας*, δηλ. μιὰ συλλογὴ ἀπὸ γνωμῆς τῶν διαφόρων σοφῶν νομομαθῶν, καὶ ἔπειτα τίς ἔκαμε *Εἰσηγήσεις*, δηλ. ἓνα εἶδος εἰσαγωγῆς στὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιον.

Ὅλα αὐτὰ γραμμῆνα στὴν Ἑλληνικὴ, γιὰ νὰ τὰ καταλαβαίνουν οἱ πρὸ πολλοί, εἶχαν γίνεϊ σύμφωνα μὲ τὸ καινούργιον πνεῦμα ποῦ ἐπικρατοῦσε γιὰ τὴ Δικαιοσύνη.

Ἡ Νομοθεσία αὐτή, ἔγινε ὕστερα ἡ βᾶσις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Δικαίου ποῦ ἰσχύει καὶ σήμερα.

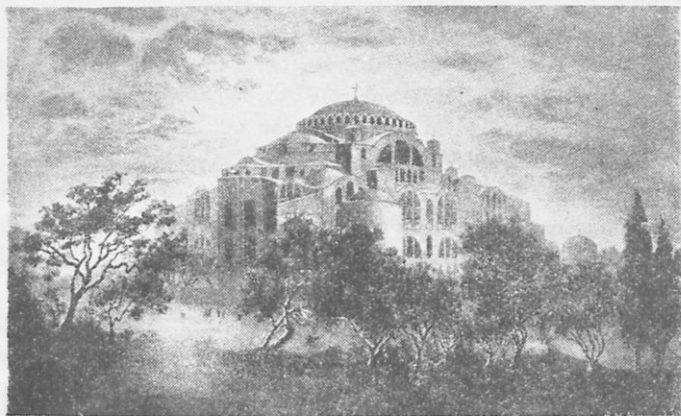
β'. *Τὰ Κτίσματα*. Μεγάλῃ ἦταν ἀκόμη ἡ συμβολὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ στὰ ζητήματα τῆς Τέχνης. Γιατὶ ὁ φιλοτέχνος αὐτὸς Ἀυτοκράτορας ἐφιλοδόξησε, νὰ δημιουργήσῃ ἡ Τέχνη, νέον ρυθμὸ στὴν ἐποχὴ του. Καὶ τὸ ἐπέτυχε.

Μὲ τὴν ἱκανότητα ποῦ εἶχε νὰ διαλέγῃ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τοῦ

ἐχρηαίζοντο, βρῆκε καὶ τεχνίτες ἐπιδέξιους, στοὺς ὁποίους ἀνέθεσε αὐτῆ του τὴν ἐπιδίωξι.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν Στάσι τοῦ Νίκα, ἀνέθεσε σὲ δυὸ Μικρασιαῖτες Ἑλληγες μηχανικοὺς τὸν Ἄνθέμιο καὶ τὸν Ἰσίδωρο, νὰ ξανακτίσουν ἄλλὰ

Ἡ Ἁγιά - Σοφία ὅπως πρωτοκτίσθηκε.

πολὺ πῖο ὠραῖον τὸν ναὸ τῆς Ἁγία - Σοφιάς πού εἶχε καῖ. Καὶ ἐκεῖνοι, ἄρχισαν.

Ἐο ἴδιος ὁ Ἰουστινιανὸς παρακολουθοῦσε καθημερινὰ τὰ σχέδια καὶ τὴν ἐκτέλεσι.

Μέσα σὲ πέντε χρόνια, στήθηκε τὸ πῖο μεγαλοπρεπέστερο μνημεῖο τῆς Χριστιανοσύνης.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 537 ἔγιναν τὰ ἐγκαίτιά του. Ἦταν τόσο ὠραῖο! Ἐο Ἰουστινιανός, γεμάτος χαρά. *Νενίκηκά σε, Σολομών, ἐφώναξε ἀπὸ ἐνθουσιασμό.*

Τὸ ὠραῖο Χριστιανικὸ οἰκοδόμημα ἐτοιμάσθηκε, γιὰ νὰ γίνῃ ἀργότερα ἡ **Κιβωτός** τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ συνδέθηκε στὸ μεταξὺ μὲ τὰ πῖο σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ ἦταν τὸ μνημεῖο αὐτὸ, ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο πρωτοἄρχισε ὁ Βυζαντινὸς καλλιτεχνικὸς ρυθμὸς. Καὶ ὑπῆρξε τὸ πρότυπο κάθε ἀρχιτεκτονικῆς δημιουργίας, ὥσπου νὰ φανῇ, πολὺ ἀργότερα ὁμοιος, ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς. Ἐο Ἰουστινιανὸς εἶχε δώσει τὴν ἀπάντησι καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς Τέχνης. Ἦταν ὁ δημιουργὸς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχιτεκτονικῆς.

Καὶ τὸ κτίσμα του αὐτὸ δὲν ἦταν βέβαια τὸ μοναδικό. Τὸ ἀκο-

λούθησαν ἄλλα πολλά. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς δὲ **Προκόπιος**, τὰ περιγράφει σὲ ἓνα δλόκληρο εἰδικὸ βιβλίον του.

Καὶ τὰ κτίσματα αὐτὰ, στήνονται σ' ὅλες τὶς γωνιὰς τῆς Αὐτοκρατορίας: Πτωχοκομεία, γέφυρες, δεξαμενές. Ἐνακουφίζουν τὸν λαὸ καὶ τοῦ ἀνεβάζουν τὸ πολιτιστικὸ του ἐπίπεδο.

γ'. **Ἐμπόριο καὶ Βιομηχανία.** Γιὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ τὰ δημιουργήματα χρειαζόταν φυσικὰ ἀντοχὴ τῆς Οἰκονομίας τοῦ Κράτους. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισε γιὰ τὸν λόγον αὐτόν, νὰ ἀναπτύξη τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία τῆς χώρας του.

Ἐνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα εἶδη ποὺ εἰσαγόταν ἀπ' τὸ ἐξωτερικόν, ἦταν τὸ **μετάξι**. Ἐπρεπε λοιπόν, στὸ εἶδος αὐτὸ νὰ δημιουργήσῃ ἐγχώρια παραγωγή. Πῶς ὅμως; Τὸ μετάξι τὸ καλλιεργοῦσε μονοπωλιακὰ ἡ Κίνα. Μόνον στὴ χώραν αὐτὴ ἦταν γνωστὸς ὁ τρόπος τῆς καλλιέργειας του. Καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ Κίνα τὸν κρατοῦσε μυστικόν.

Δυὸ καλόγηροι λοιπὸν στάλθηκαν στὴν Κίνα. Ἐμαθάν κρυφὰ τὸν τρόπο, καὶ βάζοντας μέσα στὰ καλάμηνια μπαστούνια τοὺς μεταξοσκώληκες, χωρὶς οἱ Κινέζοι νὰ τὸ καταλάβουν, ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ μυστικόν.

Γρήγορα ἐδημιουργήθηκε μιὰ μεγάλη βιομηχανικὴ δραστηριότητα στὸ Βυζάντιον. Παντοῦ ὅπου πρὶν ὑπῆρχαν κέντρα κατεργασίας τοῦ μεταξιοῦ, γίνονται τώρα κέντρα μεταξοσκωληκοτροφίας. Ἡ κυρίως Ἑλλάς φυτεύεται μὲ μουριές, ποὺ ἦταν ἡ κύρια τροφή τῶν μεταξοσκωληκῶν. Ἡ Πελοπόννησος παίρνει τὸ ὄνομα Μωρέας, ἀπ' τὶς πολλὰς μουριές.

Σὲ λίγο διάστημα, τὸ μετάξι γίνεται τὸ κυριώτερον εἶδος ποὺ παράγει ἡ χώρα. Τὰ μεταξωτὰ τοῦ Βυζαντίου γεμίζουν τὶς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης. Καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κράτους γίνονται τεράστια.

Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς δημιουργεῖ μὲ αὐτὰ. Δημιουργεῖ συνεχῶς, ὡς τὰ 565 ποὺ πεθαίνει.

Κοντὰ 40 χρόνια βασιλείας τοῦ πρὸ μεγάλου Κράτους τῶν καιρῶν του, γίνεται δημιουργὸς τῆς πρὸ δοξασμένης περιόδου τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποία ἦταν ἡ κατάστασις τῆς ἀπονομῆς τοῦ Δικαίου, ὥσπου νὰ γίνῃ Αὐτοκράτορας ὁ Ἰουστινιανός; 2. Τί ἔκαμε ὁ Ἰουστινιανὸς γιὰ νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν τὴν κατάστασις; 3. Τί μεταβολὴ οὐσιαστικὴ ἔκαμε στὴ Δικαιοσύνη; 4. Ποιὸ ἦταν τὸ Νομοθετικὸ ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ; 5. Ποία λύσι εἰδωκε στὰ προβλήματα τῆς Τέχνης; 6. Πῶς τὴν εἰδωκε; 7. Ποιὰ κτίσματα ἐδημιούργησε ὁ Ἰουστινιανός;

8. Πῶς ἀνέπτυξε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους; 9. Πότε, πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθε στὸ Βυζάντιο ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκος; 10. Ποιὰ μεταβολὴ ἔφερε στὴν Οἰκονομίᾳ τοῦ Κράτους ἡ παραγωγὴ τοῦ μεταξιοῦ;

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανό.— Γιὰ νὰ κάμῃ ὅλην αὐτὴ τὴν τεράστια δημιουργία στὴν ἐποχὴ του ὁ Ἰουστινιανὸς τέτοιαν ποῦ νὰ μείνῃ ὀνομαστὴ μὲς στοὺς αἰῶνες, ἐσπατάλησε φυσικὰ χρήματα πάρα πολλά. Διέθεσε ὅλους τοὺς πόρους τοῦ Κράτους στὴν προσπάθειά του αὐτή. Ὅταν λοιπὸν πέθανε στὰ 565, ἄφησε τὰ ταμεῖα του ἐντελῶς ἀδειανά.

Οἱ διάδοχοί του ἔτσι, κληρονόμησαν μιὰ πολὺ δυσάρεστη οἰκονομικὴ κατάστασι. Αὐτὴν τὴν κατάστασι ἔπρεπε νὰ τὴν διορθώσουν. Οἱ τρεῖς πρῶτοι, προσπάθησαν νὰ τὸ κάμουν αὐτό.

Ἡ πρόοδος στὸ Βυζάντιο ὅσο πήγαινε πιά καὶ μεγάλωνε, καὶ ἡ δόξα τοῦ μεγάλου Κράτους ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη. Τὸ Βυζάντιο λάμπει.

Οἱ βάρβαροι στέκουν θαμπωμένοι μπροστὰ στὰ μυθικά, ὅπως τὰ φαντάζονται, πλούτη του. Τοὺς τραβᾷ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ δὲν κρατιοῦνται φυσικὰ καθόλου. Ὁρμιοῦν. Ὅ,τι ἀρπάξουν. Κυρίως ἀπ' τὰ μέρη τοῦ Δουνάβεως.

Ὁ Ἰουστινιανός, ὅταν ζοῦσε, εἶχε ἄλλου τὴν προσοχὴ του. Δὲν τὸν τραβήξαν οἱ ἀνησυχίες πρὸς τὴν Βουλκανική. Κι ὅμως, φοβεροὶ ἐχθροὶ φυτρώνουν ἐκεῖ στὶς μέρες του. Οἱ **Σλάβοι** ἢ **Σκλαβηνοί**, ὅπως τοὺς ἔλεγαν τότε. Οἱ Σλάβοι, ποῦ ὡς τις δικές μας μέρες θὰ παραμείνουν οἱ μεγάλοι ἐχθροὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, γιὰ εἶναι ἕνας λαὸς ποῦ μπορεῖ κάθε τόσο νὰ ἀνανεώῃ μέσα του τὴν βαρβαρότητα.

Στὰ χρόνια λοιπὸν τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αὐτοὶ οἱ βάρβαροι μαζί καὶ μὲ ἄλλους, τοὺς **Αβάρους**, μπαίνουν στὶς ἐπαρχίες τοῦ Βυζαντίου καὶ τὶς ληστεύουν. Προχωροῦν μάλιστα κι ὡς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Πρωτεύουσα.

Κι αὐτό, σὲ ὥρες ποῦ καὶ οἱ **Λογγοβάρδοι** στὴν Ἰταλία ἐπαναστατοῦν καὶ παίρνουν τὴ χώρα στὰ χέρια τους. Κοντὰ σ' αὐτοὺς, οἱ Πέρσες ξανακινοῦνται.

Τὸ Βυζάντιο ταράζεται. Ὁ στρατὸς ἐπαναστατεῖ καὶ ἀνεβάξει Αὐτοκράτορα τὸν στρατηγὸ **Φωκά**, σκοτώνοντας τὸν Αὐτοκράτορα **Μαυρίκιο**. Εἶναι ὅμως κακὸς Αὐτοκράτορας ὁ Φωκάς. Εἶναι τύραννος. Καὶ τὸ κακὸ μεγαλώνει.

Τὸ Βυζάντιο βρίσκεται στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ὅμως, σώζει τὸ Κράτος. Ὁ στρατὸς ἐπαναστατεῖ ξανά καὶ φέρνει στὸν θρόνον τὸν

νιδὸ τοῦ Ἐξάρχου (δηλ. Διοικητοῦ) τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, τὸν γενναῖο Ἡράκλειο.

Ἐρωτήσεις.— 1. Σὲ ποία οικονομικὴ κατάστασι ἄφησε ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ Κράτος του καὶ γιατί; 2. Τί ἔκαμαν οἱ διάδοχοί του; 3. Ποία ἦταν ἡ δόξα τοῦ Βυζαντίου στὰ χρόνια αὐτὰ καὶ τί προκαλοῦσε; 4. Ποιοὶ λαοὶ ἐπιβουλεύονται τὸ Βυζάντιο καὶ τί κάνουν; 5. Τί γίνεται μὲ τὸν Αὐτοκρατορικὸ θρόνο πρὶν ἅπ' τὸν Ἡράκλειο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'. ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (610—641)

Στὰ 610 λοιπόν, ὁ Ἡράκλειος ἀνεβαίνει στὸν ἔνδοξο θρόνο τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ Κράτος γύρω του, σὲ διάλυσι. Τὰ οικονομικά, κατεστραμμένα.

Ὁ Ἡράκλειος.

Ἡ πειθαρχία στὸν λαὸ καὶ στὸν στρατό, ἀνύπαρκτη. Οἱ ἐχθροί, μπροστὰ στὶς πύλες τῆς Πρωτεύουσας.

Εἶναι γενναῖος ὁ Ἡράκλειος, καὶ τὸ ἔχει δείξει ἀρκετὲς φορὲς ὡς τὴν ὥρα πὸν γίνεται βασιλιάς. Τὰ πράγματα ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολα. Παντοῦ ἀνάγκες, παντοῦ ἐχθροί, παντοῦ κτυπήματα.

Τὰ Περσικά.— Οἱ Πέρσες ἔχουν πιὰ ἀποθρασυνθῆ. Πῆραν τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ μπουῖν καὶ στὴν Αἴγυπτο. Ληστεύουν τὰ πάντα. Ὡς καὶ τὸν **Τίμο Σταυρό**, τὸ **Τίμο Σύλο**, τὸ παίρνουν κι αὐτό.

Καὶ ἔχουν ἀκόμη προχωρήσει στὴ Μικρασία, κι ἔχουν φθάσει στὴ Χαλκηδὸνα ἔξω ἅπ' τὴν Κωνσταντινούπολι. Πῶς θὰ κρατηθῆ τὸ κῆμα; Ὁ Ἡράκλειος βρίσκεται χωρὶς στρατό. Πῶς νὰ τὸν δημιουργήσῃ; Τὰ ταμεῖα, ἀδειανά. Καὶ οἱ ἐχθροὶ προχωροῦν. Ἡ Αἴγυπτος πέφτει. Οἱ Ἄβαραι ἐπίσης, κάνουν φοβερὲς καταστροφὲς στὸ Κράτος.

Ὁ Ἡράκλειος βρίσκεται σὲ ἀπελπισία. Καλύτερα νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ πάῃ στὴν Ἀφρικὴ του. Ἡ ὥρα εἶναι κρίσιμη. Ἀλλὰ ἡ λύσις ἔρχεται ἅπ' τὸν Θεό. Τὴν φέρνει ὁ Πατριάρχης. Ὁ Πατριάρχης **Σέργιος**. Ἐγώ, τοῦ λέει τοῦ Αὐτοκράτορα, θὰ σοῦ δώσω χρήματα. Πρέπει νὰ σταθῆς. Κι ὁ Ἡράκλειος ὀρκίζεται.

Τὰ ἀμύθητα πλούτη τῆς Ἐκκλησίας, τὰ χρυσαφικά, λειώνουν σὲ

λίγο και γίνονται χρήματα, όπλα, ψωμί. Γίνονται στρατός. Γίνονται ίππικό.

Έχουν περάσει δώδεκα χρόνια στον θρόνο. Είναι πιά καιρός. Πρέπει οι έχθροί του Χριστιανισμού, που έτόλμησαν να βεβηλώσουν το *Τίμιο Ξύλο*, να συντριβούν. Ο Ήράκλειος πρέπει να δώσει στον έχθρο σκληρό μάθημα.

Στις 5 Απριλίου του 622 πηγαίνει στην Άγια - Σοφία. Γονατίζει, προσεύχεται. Πρέπει να νικήση. Ο Σέργιος εύλογεί τα όπλα και συνοδεύει τον Αυτοκράτορα ως το λιμάνι.

Κι ο στόλος τον φέρνει στη Βιθυνία. Το καλοκαίρι του 623 ύστερα από μια συνεχή έκστρατεία, φθάνει στην Αρμενία. Οι Πέρσες φοβούνται την κύκλωσι, και υποχωρούν κι αυτοί στην Αρμενία.

Στα 624 ο Ήράκλειος μπαίνει στην *Αιροπατινή Μηδία* της Περσίας. Ο βασιλιάς των Περσών ο *Χοσρόης* εκινδύνευσε να πιαστή. Η Νίκη των Χριστιανών είναι μεγάλη.

Ο ήρωϊσμός του Ήρακλείου έχει σώσει την Πόλι. Και την Νίκη αυτή την ακολουθούν άλλες πολλές. Οι Πέρσες συντρίβονται.

Έρωτήσεις. — 1. Πότε ανέλαβε την εξουσία ο Ήράκλειος; 2. Ποία ή έσωτερική και ή έξωτερική κατάσταση του Βυζαντίου; 3. Ποιοι έχθροί απειλούσαν το Βυζάντιο; 4. Ποῦ ευρίσκοντο και τί έκαναν τότε οι Πέρσες; 5. Πώς και πότε έλυσε το οικονομικό πρόβλημά του ο Ήράκλειος; 6. Πώς και πότε άρχισε τον πόλεμο με τους Πέρσες; 7. Ποῦ ενίκησε ο Ήράκλειος, πότε και πώς, τους Πέρσες;

Οι Άβαροι πολιορκούν την Πόλι. — Ο πονηρός όμως βασιλιάς των Περσών δεν παραδίνει τα όπλα. Επιμένει. Έρχεται κρυφά σε συνεννόησι με άλλους βαρβάρους, τους Άβάρους.

Κι αυτοί, ενώ ο Ήράκλειος πολεμά στην Ανατολή, πλησιάζουν την Πόλι. Στρατός Περσικός περνά προς την Πόλι να ενισχύση την πολιορκία. Η Πρωτεύουσα βρίσκεται τότε σε δύσκολη θέση. Κλεισμένη από ξηρά και από θάλασσα και με τον Αυτοκράτορά της μακριά.

Υπάρχουν όμως δυο άνδρες σπουδαίοι που μπορούν να κρατήσουν τη λύσσα του έχθρου: ο Πατριάρχης *Σέργιος* και ο Πρωθυπουργός *Βάνος*. Τους είχε αφήσει στη θέση του ως Αντιβασιλείς ο Ήράκλειος σαν έφυγε.

Με την εικόνα της Θεοτόκου στην άγκαλιά, γυρίζει στις επάλξεις ο γενναίος Σέργιος και δίνει θάρρος στους μαχητάς.

Οι έχθροί στις 26 Ιουλίου του 626 κτυποῦν συνδυασμένα την Πόλι. Ο λαός αντιστέκεται. Και κτυποῦν οι έχθροί, και οι γενναίοι

υπερασπισται στέκουν ἀκλόνητοι. Ἀνάμεσά τους ἡ ἰκιά τῆς Θεοτόκου δίνει βοήθεια στοὺς Χριστιανούς. Ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων τὴν εἶδε, καθὼς λένε, πάνω στὰ τεῖχη.

Στις 7 Αὐγούστου ἡ πολιορκία ἐλύγισε. Ὁ στόλος τῶν Βυζαντινῶν ἐβύθισε τὰ μονόξυλα τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Κεράτιος ἐβάφηκε μὲ αἷμα. Οἱ Πέρσες τρομοκρατήθηκαν καὶ ὀπισθοχώρησαν. Καὶ οἱ Ἀβαραοι, τὸ ἴδιο.

Ἡ Θεοτόκος εἶχε σώσει τὴν Κιβωτὸ τῆς Χριστιανοσύνης, τὴν Πόλι. Καὶ ὁ λαὸς συγκινημένος γιὰ τὸ θαῦμα, ξέσπασε σ' εὐχαριστήρια δέησι πρὸς τὴν Προστάριά του. Μ' ἐπικεφαλῆς τὸν γενναῖο Πατριάρχη του ἦλθε στὴν ἐκκλησία τῆς **Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν**, πού ἐκεῖ κοντὰ ἔγινε ἡ ναυμαχία.

Ὅρθιοι μπροστὰ στὴν ἅγια εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἔψαλαν τὸν **Ἀκάθιστο Ὑμνο** στὴν **Ἑπέρομαχο στρατηγὸ τους** πού τοὺς ἔσωσε. Εἶναι ὁ ὕμνος αὐτός, **οἱ Χαιρετισμοί**, πού ψάλλονται ὡς σήμερα κάθε Παρασκευὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, σύνθεσι ἐκείνων τῶν κρισίμων στιγμῶν καὶ ἔχει συνταχθῆ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σέργιου, καθὼς λένε.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς οἱ Ἀβαραοι ἀπεφάσισαν νὰ πολιορκήσουν τὴν Πόλι; 2. Τί ἔσωσε καὶ πῶς τοὺς Βυζαντινοὺς; 3. Πῶς ἄρχισε ἡ νίκη τῶν πολιορκουμένων; 4. Τί ἔκαμε ὁ λαὸς ὕστερα ἀπὸ τὴν Νίκη; 5. Τί εἶναι ὁ «Ἀκάθιστος ὕμνος»; 6. Πῶς ἔγινε καὶ πῶς γίνεται σήμερα διὰ ψάλλεται;

Ἡ καταστροφή τῶν Περσῶν.— Ὁ Ἡράκλειος σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ πολεμοῦσε τοὺς Πέρσες στὴ χώρα τους.

Σὰν ἔμαθε τὴν πολιορκία τῆς Βασιλεύουσας, ἔστειλε μερικὸ στρατὸ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκουμένους καὶ αὐτὸς συνέχισε τὴ δουλειά του.

Ἦξερε πῶς ἐκεῖ βρισκόταν ἓνας Σέργιος, ἱκανὸς νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησι πού ἔπρεπε στὸν ἐχθρό, χρησιμοποιῶντας τὸ μεγαλύτερο ὄπλο τῆς Αὐτοκρατορίας, πού αὐτὸς κρατοῦσε στὰ χέρια του καὶ πού αὐτὸς ἤξερε καλύτερα ἀπὸ τὸν καθένα νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ: Τὴν πίστι τῶν Χριστιανῶν.

Χαῖρε δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια, χαῖρε δι' ἧς οἱ ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Καὶ εἶχε ἀπόλυτο δίκιο νὰ σκέπτεται ἔτσι.

Ὁ Ἡράκλειος στὰ 627 ἐπολιόρκησε τὴν **Τιφλίδα** καὶ τὴν ἐκυρίευσε. Ὑστερα πῆρε κατὰ πόδι τὸν Χοσρόη. Περνᾷ τὸν Ἀράξη ποταμό, περνᾷ τὴν ἐπαρχία τοῦ Ἀραράτ καὶ φθάνει στὴ **Νινεύϊ**. Ἐκεῖ κτυπᾷ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς νικᾷ.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 628 μπαίνει στὴ **Δασταγέρδη**. Ἐκεῖ, ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Χοσρόη. Λάφυρα ἀνεκτίμητα, πλούτισαν τὰ χέρια τῶν γενναίων Βυζαντινῶν στρατιωτῶν.

Ἀνάμεσά τους, καὶ 300 σημαῖες Βυζαντινές, πού τις εἶχαν ἀπὸ παλιότερες ἐποχὲς μὲ νῖκες κερδίσει οἱ Πέρσες. Χιλιάδες Χριστιανοί, αἰχμάλωτοι τῶν Περσῶν πού εἶχαν ἐκεῖ συγκεντρωθῆ, ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸν νικητὴ Ἡράκλειο.

Οἱ Πέρσες σὰν ἔπαθαν αὐτὲς τις συφορές, ξεσηκώθηκαν κατὰ τοῦ Χοσρόη τὸν ἐσκότωσαν καὶ ἔκαμαν βασιλιά τους τὸν **Σιρόη**, πού ζήτησε ἀμέσως εἰρήνη ἀπὸ τὸν Ἡράκλειο. Ὁ Αὐτοκράτορας μὲ χαρὰ ἔστειλε τὴν εἶδησι στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἐγινε συμφωνία. Ὁ Σιρόης ἐδέχθηκε νὰ δώσῃ πίσω ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων **Ζαχαρίας**, πού τὸν εἶχαν συλλάβει στὰ 614. Νὰ δώσῃ ἀκόμη τὸ Τίμιο Ξύλο καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ σύνορα τοῦ 591 ἀνάμεσα τῶν δυὸ Κρατῶν.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας ὁ Ἡράκλειος ξαναγύρισε στὴν Πόλι, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 629. Τὰ πλήθη τὸν ὑποδέχθηκαν μὲ ἀφάνταστον ἐνθουσιασμό. Ὁ Πατριάρχης μὲ τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν προϋπάντησαν.

Καὶ μπῆκαν ὅλοι μαζὶ στὴν Πόλι. Μπροστὰ ἀπ' ὅλους ὁ Τίμιος Σταυρός, πίσω ὁ βασιλιάς σὲ ἄρμα πολυτελέστατο πού τὸ ἔφερναν ἐλέφαντες καὶ πρὸ πίσω ἀκολουθοῦσε ὁ στρατός. Ὁ δοξασμένος στρατός, πού ἔφερεν τὴν Νίκη ἀπὸ τὰ βάρη τῆς Ἀνατολῆς.

Πῆγαν στὴν Ἁγία - Σοφία κι ἔψαλαν τὴν νικητήρια δοξολογία. Ἡ Χριστιανοσύνη, εἶχε νικήσει. Κατὰ τὸν Μάρτιο μῆνα τοῦ 630 ὁ Ἡράκλειος ἔφερε ὁ ἴδιος τὸν ἐλευθερωμένο Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν ἔστησε ξανά στὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἔδωξε μάλιστα τότε ἀπὸ τὴν Ἁγία Πόλι τοὺς Ἰουδαίους, πού εἶχαν κι αὐτοὶ τόσα κακὰ πράξει στὰ 614.

Ἡ Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ ἦταν ἓνα μεγάλο γεγονός γιὰ τὴν Χριστιανοσύνη. Γιὰ τὴν ἀνάμνησί του δὲ ἡ Ἐκκλησία ὠρίσε ξεχωριστὴ γιορτὴ, πού γίνεται στὶς 14 Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο.

Ἡ Νίκη τοῦ Ἡρακλείου προκάλεσε κατάπληξι σ' ὅλον τὸν Κόσμο. Ὁ βασιλιάς τῶν Ἰνδῶν τοῦ ἔστειλε πολύτιμους λίθους γιὰ *συχάρικια*, ὅπως μᾶς λένε οἱ Χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς. Στὴ Δύσι πάλι, ἦσαν ὅλοι ἀνάστατοι. Ὁ Ἡράκλειος ἔγινε ἡ πιὸ μεγάλη μορφή τοῦ αἰῶνα του. Ἀκόμα καὶ τὸ Κοράνιο τῶν Μουσουλμάνων μιᾶ γιὰ τὴν Νίκη αὐτῆ τοῦ Ἡρακλείου.

Ἔστερ' ἀπ' αὐτά, ὁ Ἡράκλειος, ὅταν τὸ Κράτος του συνῆλθε ἀπὸ

τις μεγάλες περιπέτειες, ἐσκέφθη τὰ χρέη του. Καὶ πρῶτα, ξανάδωκε στὴν Ἐκκλησία τὰ χρήματα ποὺ εἶχε δανεισθῆ γιὰ νὰ ὀργανώσῃ στρατό.

Ἔπειτα, ἐφρόντισε γιὰ τοὺς στρατιῶτες του. Πειθαρχικὰ καὶ ἀφω-

Ἡ Αὐτοκρατορία, στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου.

σιωμένα τὸν εἶχαν βοηθήσει μὲ τὴ ζωὴ τους χρόνια ὀλόκληρα, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴ μεγάλην αὐτὴ δόξα του. Ἔπρεπε νὰ τοὺς βοηθήσῃ τώρα καὶ αὐτός.

Τοὺς ἔδωκε λοιπὸν κτήματα στὴ Μικρασία καὶ ὀργάνωσε μὲ αὐτοὺς τὴ χώρα του στρατιωτικὰ, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ φοβᾶται κι ὅλας τις ἐχθρικές ἐπιδρομές.

Τις διάφορες περιοχὲς στὶς ὁποῖες τοὺς ἐγκατέστησε, καὶ ποὺ τις ὠνόμασαν **θέματα**, τις ἔβαλε κάτω ἀπὸ διοίκησι στρατηγῶν του. Οἱ ἐχθροί, μπορούσαν πολὺ δύσκολα νὰ κτυπήσουν τέτοιου εἴδους κτηματίες, ποὺ ἦσαν καὶ στρατιῶτες συγχρόνως.

Στὰ 641, ὕστερα ἀπὸ 31 χρονῶν βασιλεία, ὁ Ἡράκλειος πέθανε. Εἶχε πάρει ἓνα Κράτος μισοδιαλυμένο καὶ ἄφηνε πεθαίνοντας, μιὰν Αὐτοκρατορία ὀργανωμένη στρατιωτικὰ καὶ οἰκονομικὰ καὶ ἑξαπλωμένη ὅσο καὶ στὶς πρὸ καλύτερες στιγμὲς της.

Ὁ Ἡράκλειος ὑπῆρξε ἕνας μεγάλος σταθμὸς στὴν Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου.

Ἐρωτήσεις.—1. Ποῦ βρισκόταν καὶ τί ἔκανε ὁ Ἡράκλειος ἐνῶ οἱ Ἀβανοὶ πολιορκοῦσαν τὴν Πόλι; 2. Ποῦ καὶ πότε ἐνίκησε τοὺς Πέρσες; 3. Τί ἔγινε ὁ Χοσρόης καὶ τί ἔκαμε ὁ διάδοχός του; 4. Ποιοὶ ἦσαν οἱ ὄροι τῆς συνθήκης εἰρήνης μὲ τοὺς Πέρσες; 5. Πότε καὶ πῶς ξαναγύρισε στὴν Πόλι ὁ Ἡράκλειος; 6. Τί ἦταν ἡ Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ; 7. Τί ἔκαμε μεταπολεμικὰ ὁ Ἡράκλειος; 8. Πότε πέθανε; 9. Μπορεῖτε νὰ δώσετε τὴν ἱστορικὴ μορφή του;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 641 - 1204 Μ. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.—Ο ΜΩΑΜΕΘ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

Τὸ Κράτος τῶν Ἀράβων.— Στὰ Νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀσίας ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, βρίσκεται μιὰ μεγάλη χερσόνησος. Ἡ **Ἀραβικὴ**. Οἱ κάτοικοί της, οἱ **Ἀραβες**, ἦσαν ἕνας λαὸς νομαδικός, ποὺ εἶχε σταθῆ καὶ ζοῦσε σ' αὐτὴν τὴν χερσόνησο ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια.

Χώρα γυμνὴ καθὼς ἦταν ἡ Ἀραβία καὶ ἄγονη, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δυτικά της, δὲν εἶχε καμμιάν οἰκονομικὴ σημασίαν. Παρὰ τοῦτο, εἶχε γίνεи σπουδαῖος σταθμὸς τοῦ ἐμπορίου, γιατί ἀπ' αὐτὴν ἔπρεπε νὰ περάσουν τὰ καραβάνια μὲ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἀπ' τὴν Ἀσία ἔφερναν πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Ἡ πρωτεύουσά της λοιπὸν ἦ **Μέκκα**, ἦταν ὁ κόμπος αὐτοῦ τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Δίπλα στὴν πόλι αὐτὴ, συγκρατιόταν καὶ ἄλλη μιὰ μικρότερη, ἡ **Μεδίνα**.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἀράβων ἦταν Εἰδωλολατρικὴ: Κοντὰ στὴ Μέκκα στὸ Ἱερὸ τῆς **Καάβα**, ἦταν ἕνα μαῦρο λιθάρι ποὺ τὸ εἶχαν γιὰ εἰδωλὸ τους οἱ **λιθολάτρεις Ἀραβες**.

Στὸ ἴδιο σημεῖο, μιὰ πηγὴ ἀναβλύζει τὸ ἁγίασμά τους, τὸ ἱερὸ νερὸ ποὺ ξεδίψασε τὴν **Ἄγαρ** κατὰ τὴν περιπλάνησί της στὴν ἔρημο. Τὸ παραπάνω λιθάρι ἦλθε ἀπ' τὸν οὐρανὸ, **θεόσταλτο**, γιὰ ν' ἀκουμπήσῃ τὸ κεφάλι της καὶ νὰ ξεκουρασθῆ ἡ Ἄγαρ, ἡ παλιὰ πρόγονος τῶν Ἀράβων.

Καὶ ἦταν λευκὸ τὸ λιθάρι αὐτό, λέει ἡ Ἀραβικὴ παράδοσις, ἀλλὰ οἱ ἄμαρτιες τῶν ἀνθρώπων τὸ ἔκαμαν νὰ μαυρίσῃ.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μωάμεθ. Τὴ χρονιά ποὺ ὁ Ἡράκλειος ἄρχιζε τὴ μεγάλην του ἐπιθεσίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Χριστιανοσύνης, στὰ

622, τὴν ἴδια χρονιά ἕνας **προφήτης**, ἄγνωστος ὡς τότε, ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴ Μέκκα κι ἐρχόταν στὴ Μεδίνα γιὰ νὰ κηρύξη μιὰ Νέα Θρησκεία. Ἦταν ὁ **Μωάμεθ**.

Γέννημα τῆς Μέκκας, εἶδε τὸ φῶς τῆς ζωῆς στὰ 571 τὸ φτωχὸ αὐτὸ βοσκοπόπουλο, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἕνας μεγάλος ἄνθρωπος. Ὁρφάνεψε ἀπὸ μικρὸς καὶ κάποιος θεῖος του ἀνέλαβε καὶ τὸν μεγάλωσε. Σὰν ἔγινε 25 χρονῶν, νυμφεύθηκε μιὰ χήρα πλούσια.

Γράμματα δὲν ἔμαθε. Μορφώθηκε ὅμως, γιὰτι ἐκεῖ στὴ Μέκκα ποὺ ζοῦσε γνώρισε πολλὰ γιὰ τὸν Χριστιανισμό.

Καὶ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωσι ἡ θρησκεία αὐτὴ στὸν Ἀραβὰ λιθολάτρη. Τόση ἐντύπωσι, ποὺ ἄρχισε νὰ σκέπτεται μὲ πάθος νὰ διαλύσῃ τὸ σκοτάδι τὸ θρησκευτικὸ τῶν συμπατριωτῶν του. Ἀπὸ τὰ 610 ἄρχισε νὰ κηρύττῃ. Νὰ κηρύττῃ τίς **Ἀποκαλύψεις** του, ποὺ ἔγιναν ὕστερα τὸ **Ἱερὸ Κοράνι** τῶν Ἀράβων.

Καὶ ἡ διδασκαλία του αὐτῆ, ἦταν ἕνα εἶδος νόθου Χριστιανισμοῦ. Κάποιες γενικὲς γραμμὲς ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὴ διδασκαλία ἐρμηνευμένες μὲ χίλιες δυὸ ἄλλες ξένες πρὸς αὐτὴν ἔννοιες.

Κάποιοι συγγενεῖς τοῦ Μωάμεθ καὶ κάποιοι φίλοι του ἐδέχθησαν τίς πρῶτες σκέψεις του. Ὑστερα ὁ Προφήτης ἀποτραβήχτηκε γιὰ καιρὸ ἀπ' τὴ ζωὴ. Καὶ ὅταν ξαναγύρισε, ξανάρχισε νὰ διδάσκῃ λέγοντας πῶς ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ τὸν ἔμαθε τὴ θεῖαν Ἀλήθεια σ' αὐτὸ τὸ διάστημα. Κι οἱ Μεκκανοὶ ἐγέλασαν.

Ὅμως, ὁ Μωάμεθ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Πεισμάτωσε καὶ ἐξοκαλοῦθησε.

Στὰ 622 λοιπόν, ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ στὴ Μεδίνα, μαζί μὲ λίγους φίλους του. Αὐτὴ ἡ φυγὴ, εἶναι γνωστὴ στὴν Ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα **Ἑγείρα**, ποὺ Ἀραβικὰ θὰ πῆ μετανάστευσις. Ἡ χρονολογία τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ἀρχίζει καὶ μετριέται ἀπὸ τὴ χρονιά αὐτῆ.

Ἡ Μεδίνα ἐδέχθηκε εὐχαρίστως τὸν καινούργιο Προφήτη καὶ τὴν διδασκαλία του. Μονάχα κάποιοι Ἑβραῖοι ἔφεραν ἀντίρρηση.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως τοῦτο. Πρέπει καὶ ἡ Μέκκα νὰ συμφωνήσῃ. Καὶ αὐτῆ, ἀντιστέκεται. Πρέπει λοιπόν, μὲ τὴ βία νὰ δεχθῆ τὸ κήρυγμα.

Ἀπὸ τὰ 624 ἀρχίζουν οἱ συγκρούσεις τῶν ὁπαδῶν τοῦ Μωάμεθ μὲ τοὺς Μεκκανοὺς. Ἕνας φοβερὸς κλεφτοπόλεμος. Οἱ Μωαμεθανοὶ κερδίζουν νίκες καὶ παίρνουν λάφυρα. Καὶ τὰ λάφυρα, τὰ μοιράζει ὁ Μωάμεθ στοὺς πιστοὺς του, κρατῶντας μόνον τὸ 1/5 γιὰ λογαριασμό του.

Τὸ σύστημα αὐτὸ παραμένει γιὰ πάντα στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Μουσουλμάνων.

Στά 630 ὁ Μωάμεθ μπήκε νικητῆς στὴ Μέκκα. Καὶ δυὸ χρόνια ἀργότερα, πέθανε.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ. Οἱ κύριες γραμμὲς πάνω στὶς ὁποῖες ἐβάσισε τὴν διδασκαλία του ὁ Μωάμεθ εἶναι, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὸ πάνω, οἱ κεντρικὲς ἀρτηριὲς τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. *Ἄλλος Θεὸς εἶναι ἕνας*—ἔλεγε ὁ Προφήτης τῶν Ἀράβων. *Αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, πὺν τὸ θέλημά του μοῦ διαβιβάστηκε ἀπ' τὸν ἴδιο μὲ ἕναν ἄγγελό του, Προφήτης εἶμαι ἐγώ.* Ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀλλάχ δὲν ὑπάρχει. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Προφήτης (δηλ. ὁ ἀπεσταλμένος) τοῦ Ἀλλάχ.

Φυσικὰ στὶς κεντρικὲς γραμμὲς πὺν πῆρε ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ πρόσθεσε ἕνα σωρὸ σκέψεις ἀφελεῖς δικές του, κατάλληλες γιὰ τοὺς συμπατριῶτες του, πὺν ἡ πνευματικὴ τους ἀντίληψη ἦταν πολὺ περιορισμένη.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ καταγράφηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν διάδοχό του **καλίφη Ὄθμάν** στὰ 633 στὸ Ἱερὸ Κοράνιο, ὅπως τὴν κρατοῦσαν στὴ μνήμη τους οἱ πιστοί. Γι' αὐτὸ μάλιστα καὶ τὸ Κοράνιο εἶναι ἕνα κείμενο δυσκολοερμήνευτο, ἐπειδὴ ἔχει ἐπαναλήψεις, ἀσάφειες καὶ διάφορες ἀσυναρτησιές.

Ἡ Νέα Θρησκεία τῶν Ἀράβων πῆρε τὸ ὄνομα **Μωαμεθανισμὸς** ἢ **Ἰσλαμισμὸς**. Ἰσλάμ, θὰ πῆ ἀφωσιωμένος στὸν Θεό. Καὶ ἐδίδασκε αὐτὴ ἡ θρησκεία, πὺς πρέπει οἱ πιστοὶ τοῦ Θεοῦ τῆς νὰ προσεύχωνται πέντε φορὲς τὴν ἡμέρα, νὰ νηστεύουν, νὰ πηγαίνουν νὰ προσκυνοῦν καὶ στὴν Καάβα τῆς Μέκκας, νὰ κάνουν ἐλεημοσύνη καὶ νὰ προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπο νὰ διαδίδουν τὴν πίστι τους καὶ στοὺς ἄλλους λαοὺς, ἔστω καὶ μὲ τὴ βία, κάνοντας **ιεροὺς πολέμους**.

Οἱ «ἱεροί, αὐτοὶ πόλεμοι» παρεῖχαν μάλιστα τὴν εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀπόκτησι λαφύρων καὶ ἦσαν πολὺ εὐχάριστοι στοὺς πιστοὺς τῆς Νέας Θρησκείας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωαμεθανισμὸς πῆρε ἀμέσως μεγάλη ἔκτασι.

Ὅσο γιὰ τοὺς κινδύνους πὺν διέτρεχε ὁ πιστὸς στὸν πόλεμο; Ὁ Μωάμεθ εἶχε φροντίσει νὰ τοὺς ἐξαφανίση ἀπὸ τὴ σκέψι τῶν ὁπαδῶν του. *Ὅ,τι γράφει, δὲν ξεγράφει*, τοὺς εἶχε διδάξει. Τὸ **κισμέτ**, δηλ. τὸ πεπρωμένο τοῦ καθενός, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτα: *ὅπου τοῦ μέλλει νὰ πνιγῇ ποτέ του δὲν πεθαίνει*. Λοιπόν, φόβος κανέναν.

Καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ ἔπεφταν στὴ φωτιά δίχως φόβο. Ἀρκεῖ νὰ ἐνικοῦσαν καὶ νὰ ἔπαιρναν λάφυρα.

Ὅποιος δὲν ἐδεχόταν τὴ διάδοσι τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἔπρεπε νὰ νικηθῇ μὲ τὴ βία καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῇ. Ὅποιος ὅμως ζητοῦσε τὴν προστασία τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἔπαιρνε **προνόμια** καὶ εἶχε τὴν εὐνοια

τῶν πιστῶν τοῦ Μωάμεθ. Ὅποιοι ὑποτασσόταν στὸ Ἰσλάμ, ἔπρεπε νὰ πληρώνη **χαράτσι**, κεφαλικὸ φόρο.

Μὲ τὴν διδασκαλία του αὐτὴν ὁ Μωάμεθ ἐξασφάλισε τὸν φανατισμὸ τῶν ὀπαδῶν του. Καὶ ὁ φανατισμὸς αὐτός, ἐξασφάλισε τὴ σύντομη ἐπικράτησι τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Μέσα σ' ἑκατὸ χρόνια, ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ εἶχε ἐπιτύχει ὥστε οἱ Ἄραβες νὰ κυριαρχήσουν μὲ τὶς κατακτήσεις τους ἀπὸ τὸ **Ἀφγανιστὰν** ὡς τὴν **Ἰσπανία**.

Ὁ Μωάμεθ εἶχε ἐπιτύχει νὰ συνδυάσῃ τὴ Θρησκεία μὲ τὴν Πολιτεία. Ἡ Πολιτεία εἶχε στὰ χέρια της τὴ Θρησκεία καὶ τὴν χρησιμοποιοῦσε σὰν τὸ πιὸ ἰσχυρὸ ὄπλο κατὰ τῶν ἐχθρῶν της. Καὶ ἐχθροὶ της, ἦσαν ὅλοι οἱ λαοὶ ποὺ δὲν πίστευαν στὸν Μωάμεθ.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν, γιατί ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐστράφη ἐναντίον ὅλου τοῦ Κόσμου καὶ γιατί οἱ Ἄραβες ἔγιναν σὲ λίγο Κοσμοκράτορες.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποῦ βροίσκεται καὶ τί χώρα εἶναι ἡ Ἀραβία; 2. Ποία ἦταν ἡ θρησκεία τῶν Ἀράβων πρὶν ἀπ' τὸν Μωάμεθ; 3. Ποιὸς ἦταν ὁ Μωάμεθ καὶ πῶς πρωτοφανερώθηκε; 4. Τί ἐδίδαξε ὁ Μωάμεθ καὶ πῶς ἐπέβαλε τὴν διδασκαλία του; 5. Πότε καὶ γιατί ἀπὸ τότε, ἀρχίζει ἡ Χροнологία τῶν Μουσουλμάνων; 6. Ποιὲς εἶναι οἱ κύριες γραμμὲς τῆς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ; 7. Τί εἶναι τὸ Ἱερὸ Κοράνιο; 8. Ποιὰ σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ ἦσαν, ποὺ προκάλεσαν τὶς κατακτήσεις τῶν Ἀράβων; 9. Δικαιολόγησε τὸν φανατισμὸ τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Ἀράβων. Μόλις πέθανε ὁ Μωάμεθ στὰ 632, διάδοχός του, καλίφης ὅπως λεγόταν, ἀνέλαβε ὁ **Ἀμποῦ Μπάκρ**. Στὸ μεταξὺ οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ τῶν Ἀραβικῶν φυλῶν, σὰν ἔμαθαν τὸν θάνατο τοῦ Προφήτη τους, ἄρχισαν νὰ διασποῦνε τὸν Μωαμεθανισμό, καὶ ἐχρειάσθηκε δυὸ χρόνια ὁ νέος καλίφης νὰ τοὺς ξαναφέρῃ στὴ θέσι τους.

Ὑστερα, στὰ 634 ἄρχισαν οἱ ἐπιθέσεις γιὰ κατακτήσεις. Πρῶτὴ ἡ Παλαιστίνη ἐδέχθηκε τὸ κτύπημα, καὶ ἀκολούθησε τὸ Βυζάντιο καὶ οἱ Πέρσες. Οἱ Βυζαντινοὶ στὴν ἀρχή, δὲν τὸ πῆραν καὶ πολὺ στὰ σοβαρά.

Ἦσαν βέβια πάντα προετοιμασμένοι, γιατί τὸ ξεφύτρωμα διαφόρων βιοβάρων καὶ διαφόρων κινδύνων ἦταν πολὺ συνειθισμένο στὴν ἐποχὴν ἐκείνη, ἀλλὰ κανένας δὲν ἐφαντάσθηκε πῶς οἱ Ἄραβες θὰ ἦσαν ἕνας τόσο μεγάλος κίνδυνος. Καὶ οἱ Ἄραβες ἐπωφελήθηκαν.

Στὰ 635 ἐκυρίευσαν τὴ **Δαμασκὸ** καὶ τὸν ἄλλο χρόνο ἐκτύπησαν τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα κοντὰ στὴ λίμνη **Τιβεριάδα** καὶ τὰ συνέτριψαν.

στα τοῦ Ἡρακλείου, ἀναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν στὰ 641 τὴν Αἴ-
γυπτο στοὺς ἔχθρους καὶ νὰ συνθηκολογήσουν.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν Ἀλεξάνδρεια, οἱ Ἀραβες μῆταν λοιπὸν κατακτη-
τὲς καὶ τὴν περιοχὴν αὐτή. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, παραδόθηκε ὕστερα ἀπὸ
λίγο μὲ συνθήκη καὶ πῆρε γι' αὐτὸ προνόμια, ὅπως καὶ τὰ Ἱερο-
σόλυμα.

Καὶ στὴν Αἴγυπτο ἔκτισαν οἱ Ἀραβες δική τους πόλι, τὸ σημε-
ρινὸ **Κάϊρο**. Κι ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Κυρηναϊκή, χωρὶς πουθενὰ
νὰ βροῦν ἀντίστασι. Ἐφθασαν στὸ Γιβραλτάρ, πέρασαν στὴν Ἰσπανία
καὶ ἦλθαν στὰ Πυρρηναῖα.

Εἶχαν ἔτσι ἰδρῦσει ἓνα τεράστιο Κράτος. Πρωτεύουσά του, ἡ **Με-
δίνα**, ὕστερα ἡ **Βαγδάτη**.

Ἐρωτήσεις.— *Τί ἔγινε μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μωάμεθ; 2. Σὲ ποῖα
κατάστασι βρισκόταν τὸ Βυζάντιο; 3. Ποῖα περιοχὴ κατέλαβαν πρῶτην
οἱ Ἀραβες; 4. Ποῖον δρόμον ἀκολούθησαν ἔπειτα; 5. Τί εἶναι τὰ προ-
νόμια καὶ σὲ ποιὸν ἐδόθησαν; 6. Ποιὲς ὀνομαστὲς πόλεις ἔκτισαν οἱ
Ἀραβες καὶ ποῦ; 7. Ποῖαν ἔκτισε πῆρε τελικὰ τὸ Ἀραβικὸ Κράτος;*

Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλι.— Εἶχαν ἰδρῦσει λοιπὸν
ἓνα τεράστιο Κράτος οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ, οἱ προχθεσινοὶ μὲν
ἀνίσχυροι βάρβαροι. Ἐνα Κράτος, πὸν ἔπιανε περισσότερο ἀπ' τὸν
μισὸ γνωστὸν τότε Κόσμο.

Τὰ ἀπολίτιστα αὐτὰ στίφη ἐρρῦθμιζαν πὰ τὴ ζωὴ πολλῶν λαῶν.
Κι ὅμως οἱ ἴδιοι, δὲν ἔμεναν εὐχαριστημένοι. Δὲν εἶχαν χορτάσει τὴν
ἀπληστία τους μὲ τὰ λάφυρα τῶσαν χωρῶν.

Στὰ μάτια τους ἦταν πάντα μπροστά, ἡ λάμπις τοῦ Βυζαντίου. Ἡ
Πρωτεύουσά του, ἡ μυθικὴ γι' αὐτοὺς Κωνσταντινούπολις, ἦταν κάτι
ποῦ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ἡσυχάσουν. Ἐπρεπε νὰ τὴν σκλαβώσουν τὴ
Νύφη τοῦ Βοσπόρου καὶ νὰ πάρουν τὰ πλοῦτή της.

Τί πλοῦτή ἄραγε νὰ ἦσαν κρυμένα στοὺς κόλπους της; Ἡ Κων-
σταντινούπολις λοιπὸν, ἔγινε τ' ὄνειρό τους. Ἦταν, σὰν νὰ μπαίνανε ζων-
τανοὶ στὸν Παράδεισο. Τί νὰ ἔκαναν τὴ Συρία, ἢ τὴν Παλαιστίνη, ἢ τὴν
Ἀφρική, ἢ καὶ τὴν Ἰσπανία; Τίποτα δὲν εἶχε γι' αὐτοὺς τὴ γοητεία
ποῦ εἶχε ὁ φειδωτὸς ὁ Βόσπορος, πὸν μιλοῦσε γιὰ πλοῦτη ἀμύθητα.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ μποῦν στὸν Βόσπορο καὶ ὁ Ἱερὸς Νόμος τοῦ
Προφήτη νὰ τοὺς μοιράσῃ λάφυρα τὰ πλοῦτή τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἴμαστε στὰ 673. Στὴν Πόλι, βασιλεύει ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια
τώρα ὁ ἔγγονος τοῦ Ἡρακλείου, **Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος** (668-
685), ἓνα δυνατὸ χέρι πὸν συνέτριψε σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ κάποια κινή-

ματα στη Σικελία γιατί θέλησαν νὰ ἀναταράξουν τὴν Αὐτοκρατορία. Καλίφης τῶν Ἀράβων, ὁ **Μωαβιᾶς**. Εἶχε δέκα χρόνια τώρα στὸν θρόνον τοῦ Μωάμεθ. Εἶχε τὸ Κράτος του καλὰ στερεώσει καὶ εἶχε ἀρχίσει πὰ νὰ σκέπτεται στὰ σοβαρὰ γιὰ τὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ λαοῦ του: Τὸ πάρισμο τῆς Πόλης.

Στὰ 673 λοιπόν, ὁ Μωαβιᾶς στέλνει στόλο καὶ πλημμυρίζει μ' αὐτὸν τὸν Βόσπορο.

Εἶχε στὰ χέρια του βάλει στὸ μεταξύ τὴν Κύπρο, τὴ Ρόδο καὶ πολλὰ μέρη στὰ παράλια τῆς Μικρασίας. Εἶχε ἀνοίξει δρόμο. Ἀλλὰ φοβόταν ὅμως. Ἦξερε πὼς ἡ Πόλις, δὲν θὰ ἔπεφτε τόσο εὐκολα.

Γι' αὐτὸ κι ὁ στόλος του, δὲν μποροῦσε παρὰ μονάχα τὸ καλοκαίρι νὰ σταθῆ μπροστὰ στὴν Πόλι. Ἐπρεπε λοιπὸν μέσα στὸ καλοκαίρι αὐτὸ, νὰ γίνῃ ὅ,τι γίνῃ. Οἱ ἐπιθέσεις γίνονται μὲ λύσσα. Κι ἡ Πόλις ἀναστατώνεται. Μά, εἶναι στὸ πηδάλιό της γενναῖος καπετάνιος, ὁ Πωγωνᾶτος.

Κανονίζει σύντομα τὴν ἄμυνά του κι ἀμέσως ἐτοιμάζει ἀντεπίθεσι. Τὰ τείχη στέκονται ἀκλόνητα. Κι οἱ Ἀραβες πηγαινοέρχονται χειμῶνα καλοκαίρι, ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ ὁ Πωγωνᾶτος βρίσκει τὸν τρόπο: εἶναι ἡ ὑγρὴ φωτιά, τὸ **ὕγρον πῦρ**, πού θὰ καταστρέψῃ τὸν ἐχθροῦ. Ἐνας μηχανικὸς ἀπ' τὴ Συρία ὁ **Καλλίνικος**, εἶναι ὁ ἐφευρέτης. Τὸ φοβερὸ αὐτὸ ὄπλο, κατέκαψε τὸν στόλο τοῦ ἐχθροῦ **σύμψυχα**, καθὼς ἴσχυον οἱ Χρονογράφοι τοῦ καιροῦ.

Κι ἦταν, ἓνα μῆγμα ἀπὸ διάφορες ὕλες, θειάφι, πίσσα, νίτρο καὶ ἄλλες, πού ἐξεσφενδονιζόταν ἀναμμένο μέσα ἀπὸ μακροὺς σωλῆνες πρὸς τὰ ξύλινα τὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ. Κολλοῦσε πάνω τους καὶ τὰ ἔκαιε. Σάν τὰ πυρπολικά ἀργότερα, στὴν Ἐπανάστασι.

Τὸ ὄνειρο τοῦ Μωαβιᾶ εἶχε ἔτσι σβῆσει. Ἡ Πόλις στεκόταν ἀγέρωχη γιὰ πείσμα τῶν βαρβάρων.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸ ἦταν τὸ μεγάλο ὄνειρο τῶν Ἀράβων; 2. Ποιὸς ἐπῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ καὶ πότε; 3. Τί ἔκαμαν γι' αὐτὸ; 4. Ποιὸς τοῦ ἀντιστάθηκε καὶ πὼς; 5. Ποιὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα; 6. Τί ἦταν τὸ «ὕγρον πῦρ» καὶ τί ἔκαμαν μ' αὐτὸ οἱ Βυζαντινοί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Οἱ Βούλγαροι.— Στὰ χρόνια πού ὁ Ἡράκλειος εἶχε κερδίσει τίς μεγαλύτερες νίκες καὶ τὸ Βυζάντιο εἶχε πολὺ δοξασθῆ, σ' αὐτὰ ἀκρι-

βῶς τὰ χρόνια γεννήθηκαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι κίνδυνοι ποὺ ἀπειλήσαν τὴν ὑπαρξὶ τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν, ὅπως εἶδαμε, οἱ Ἄραβες. Κίνδυνος φοβερός, ποὺ ἀέσπασε τεράστιες ἐκτάσεις ἀπ' τὴν Αὐτοκρατορία καὶ τὶς πρόσθεσε στὸ Κράτος τοῦ Μωάμεθ. Ἄλλὰ καὶ ἓνας ἄλλος ἀκόμη κίνδυνος παρουσιάσθηκε τότε. Ἕνας ἐχθρὸς ποὺ θ' ἀπασχολήσῃ μόνιμα πὰ τὸ Βυζάντιο καὶ θὰ δημιουργήσῃ μεγάλες περιπέτειες στὸν Ἑλληνισμό. Περιπέτειες, ποὺ θὰ ἐξακολουθήσουν ὡς τὶς δικές μας τὶς μέρες. Αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς, εἶναι οἱ **Βούλγαροι**.

Κάθε Ἑλληνικὴ ψυχὴ θὰ ἔχῃ πάντα, κάτι δυσάρεστο νὰ θυμηθῇ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ποὺ μπαίνει στὴν Ἱστορία τῆς Βαλκανικῆς.

Ζοῦσαν παλιὰ κοντὰ στὸ Βόλγα ποταμό, στὴν κάτω Ρωσία, οἱ Βούλγαροι καὶ ἦσαν λαὸς Τουρκικῆς καταγωγῆς. Στὰ χρόνια τῶν μετακινήσεων τραβήχτηκαν κι αὐτοὶ πρὸς τὰ δυτικά, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦλθαν κι ἐφόλιασαν στὴν περιοχὴ ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπ' τὸν Δούναβι.

Οἱ Ἄβαροι ποὺ κατέβηκαν ἐκεῖ, πὺ ἰσχυροὶ καθὼς ἦσαν, τοὺς ὑπεδούλωσαν. Ἐμείναν σκλάβοι ὡς τὰ 635. Τότε, μπόρεσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Καὶ ἦσαν φίλοι τοῦ Βυζαντίου τότε. Ἐκτύπησαν μάλιστα μαζὶ μὲ τὸν Ἡράκλειο τοὺς Ἄβάρους.

Μά, ὅταν κατόπιν οἱ Ἄραβες πολιορκοῦσαν τὴν Πόλι, *φίδια ζεσταμένα* στοὺς κόρφους τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐθέρωσαν κι ἐπῆραν τὴ χώρα ποὺ ἦταν ἀνάμεσα στὸν Αἴμο καὶ στὸν Δούναβι καὶ ποὺ τὴν κατεῖχαν οἱ Σλάβοι, ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ ἀπ' τὸ Βυζάντιο.

Ὁ Πωγωνᾶτος, ὅταν οἱ Ἄραβες ἀπομακρύνθηκαν, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τους. Οἱ Βούλγαροι δὲν ἀντιστάθηκαν. Συμφώνησαν μὲ τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα, νὰ μένουν ἐκεῖ γιὰ νὰ φυλάνῃ τὸ Βυζάντιο ἀπὸ τοὺς ἄλλους βαρβάρους, τοὺς Ἄβάρους καὶ τοὺς Σλάβους.

Ἐμείναν ἔτσι ὀριστικὰ στὸ μέρος ποὺ λέγεται **Βουλγαρία** καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν σωστοὶ Σλάβοι. Ἐέχασαν τὴν καταγωγὴ καὶ τὰ ἔθιμά τους καθὼς καὶ τὴ γλῶσσα τους. Μιλοῦσαν σλαβικά.

Μὲ τὸν καιρὸ οἱ Βυζαντινοὶ προσπάθησαν νὰ τοὺς κάμουν δικούς τους. Καὶ πρῶτα πρῶτα, τοὺς ἔκαμαν Χριστιανούς. Ἐστειλαν δυὸ ἱεραποστόλους τὸν **Κύριλλο** καὶ τὸν **Μεθόδιο** καὶ τοὺς ἐδίδαξαν τὴ Θρησκεία καὶ τὰ Γράμματα.

Ἐκεῖνοι ὅμως ἔμειναν πάντα ὅπως ἦσαν, ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιοὶ ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου στὰ χρόνια

τοῦ Ἡρακλείου; 2. Ποιοὶ ἦσαν οἱ Βούλγαροι; 3. Πῶς πρωτοφανε-
ρώνονται; 4. Πῶς ἐξελίχθησαν κατόπιν; 5. Ποιῆς ἦσαν οἱ σχέσεις τους
μὲ τὸ Βυζάντιο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄.— Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ (717 — 802)

Οἱ διάδοχοι τοῦ Πωγωνάτου.—“Υστερὸν ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ
Πωγωνάτου, ἀνέβηκαν στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορες χωρὶς
ικανότητες, πού ἔφεραν τελικὰ τὸ Κράτος σὲ μεγάλη παρακμή. Ἡ Κων-
σταντινούπολις ἦταν ἀνάστατη ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπαναστατικὰ κινήματα.
Ἐναρμόθιμον πλῆθος, ὅπως λένε οἱ Χρονογράφοι τοῦ καιροῦ, στρατιω-
τικῶν καὶ πολιτικῶν, σφάζεται κατὰ τὰ κινήματα αὐτά.

Τὰ ἐπίχειρα τῆς καταστάσεως αὐτῆς πληρώνει καὶ ὁ τελευταῖος
ἀπόγονος τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου, ὁ Αὐτοκράτορας **Ἰουστινια-
νὸς δ Β΄**. Ἦταν κι αὐτὸς ἕνας ἀπ’ τοὺς πιὸ κακούργους. Γι’ αὐτὸ καὶ
πλήρωσε τὴν κακία του μὲ τὸ κεφάλι του. Τὸν ἀπεκεφάλισαν στὰ 711.

Ἡ Δυναστεία τοῦ ἔνδοξου Ἡρακλείου, πού ἄρχισε μὲ τὴ γενναιό-
τητα ἐκείνου, ἔληξε ἄδοξα μὲ τὸν ἀποκεφαλισμὸν αὐτὸν τοῦ ἐγκλημα-
τικοῦ Ἰουστινιανοῦ Β΄.

Ἡ ἀναρχία πού κυβερνοῦσε τότε τὰ νεῦρα τῆς Αὐτοκρατορίας,
ἔδωκε τὴν εὐκαιρία στοὺς ἐχθροὺς τῆς νὰ ξεσηκωθοῦν. Πρῶτοι καὶ κα-
λύτεροι, οἱ Βούλγαροι. Μπαίνουν στὴ Θράκη, σφάζουν καὶ ληστεύουν.

Εἶναι μὴ πολὺ εὐχάριστη ἀπασχόλησις γιὰ τοὺς βάρβαρους αὐτοὺς
ἢ καταστροφὴ τῆς Θράκης! Καὶ θὰ τὴν συνεχίσουν ὡς τις μέρες μας.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἄραβες, δὲν στέκουν ἄργοι. Ξαναρχίζουν τὰ παλιά.
Μπαίνουν στὴ Μικρασία καὶ στὰ 715 φθάνουν στὴν Πέργαμο. Ἀπει-
λοῦν καὶ πάλι τὴν Πρωτεύουσα.

Οἱ Βυζαντινοὶ γίνονται ἀνάστατοι. Ποιὸς θὰ τοὺς σώσῃ;

Λέων Γ΄ ὁ Ἰσαυρος. Τὸ ἔνδοξο Κράτος τῆς Χριστιανοσύνης εἶχε,
παρὰ ταῦτα, νὰ ζήσῃ αἰῶνες ἀκόμη. Εἶχε νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο πού μὲ
τὴν ἰδρυσί του ἀνέλαβε. Γι’ αὐτὸ καὶ δὲν θὰ χαθῇ ἀκόμη, καὶ τόσο
μάλιστα ἄδοξα. Κάποιος θὰ τὸ σώσῃ καὶ ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς κινδύνους.

Κι αὐτὸς ὁ κάποιος, παρουσιάζεται. Εἶναι ὁ στρατηγὸς **Λέων** ἀπὸ
τὴν **Ἰσαυρία**, πού γίνεται Αὐτοκράτορας στὰ 717. Αὐτὸς, σταματᾷ τὴν
ἀναρχία καὶ ξαναφέρει τὴν τάξι στὸ Βυζάντιο. Ὅσοι ἐπεδίωξαν νὰ
τοῦ ἀντισταθοῦν στὴν προσπάθειά του, ἀπέτυχαν.

“Υστερὸν ἀπ’ αὐτὸ, ὁ Λέων ἐστράφη πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ ἐχθρὸ πού
ἀπειλοῦσε τὸ Κράτος του. Ἐστράφη κατὰ τῶν Ἀράβων.

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅπως εἶδαμε πιὸ

πάνω οἱ Ἄραβες πολιορκοῦσαν τότε τὴν Πόλι. Εἶχαν περάσει ἀπ' τὴ Μικρασία στὴ Θράκη καὶ ἐκύκλωσαν τὴν Πρωτεύουσα μὲ πολὺ στρατὸ ἀπὸ ξηρὰ καὶ μὲ 1800 πλοῖα ἀπὸ θάλασσα. Εἶχαν ἀπὸ καιρὸ φαίνεται ἐτοιμάσει τὸ σχέδιό τους αὐτὸ καὶ ἡ ἐπιτυχία τους θὰ ἦταν δίχως ἄλλο βέβαιη, ἂν στὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου δὲν ἀνέβαινε τότε ὁ γενναῖος Λέων ὁ Ἰσαυρος.

Ἡ πολιορκία τράβηξε ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ 718. Ἦταν πραγματικὰ πολὺ δύσκολη ἡ θέσις στὴν ὁποία βρέθηκε ὁ Λέων. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ του δὲν ἦταν ἀπ' αὐτὲς ποὺ γονατίζουν εὐκόλα. Ἐχρησιμοποίησε ἀμέσως ὅλα τὰ μέσα ποὺ εἶχε.

Μὲ τρόπο κατάλληλο, ξεσήκωσε τοὺς διάφορους Χριστιανοὺς ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὸ ἐχθρικό στρατεύμα, καὶ ἄρχισαν τὶς λιποταξίες. Συμφώνησε ἐπίσης μὲ τοὺς Βουλγάρους, καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν ἐπίθεσις κατὰ τῶν Ἀράβων στὴ Θράκη καὶ τοὺς ἀποδεκάτισαν. Ἡ συφορὰ τοῦ Ἀραβικοῦ στρατοπέδου ὑπῆρξε τότε μεγάλη.

Κοντὰ σ' αὐτὰ, ὁ Λέων ἐξαπέλυσε καὶ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τὸ «ὕγρον πῦρ». Οἱ ζημίαις ἦσαν ἀνυπολόγιστες. Ὁ ἐχθρὸς κατάντησε σὲ ἄθλια κατάστασι.

Στις 15 Αὐγούστου λοιπὸν τοῦ 718, ἀναγκάσθηκε καραβοτσακισμένος ν' ἀποτραβηχτῆ λύοντας τὴν πολιορκία. Ὁ Λέων εἶχε σώσει τὸ Βυζάντιο. Οἱ Ἄραβες ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ, ἀρχίζουν νὰ παίρνουν πιά τὴν κάτω βόλτα.

Λίγα χρόνια ἀργότερα, παθαίνουν καὶ στὴ Δύσι μιὰ μεγάλη καταστροφή ἀπὸ τοὺς Φράγκους κι ἔτσι, σταματοῦν ὀριστικὰ τὴν κατακτητικὴ πρόοδό τους καὶ μπαίνουν στὴν παρακμὴ. Φυσικά, τὸ σταμάτημά τους αὐτὸ δὲν ἐγινε ἀπότομα. Ἐξακολούθησαν γιὰ καιρὸ βέβαια νὰ ἐνοχλοῦν τὸ Βυζαντινὸ Κράτος, ἰδίως μάλιστα στὶς ἀνατολικές του περιοχές. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λέων ἀναγκάσθηκε πολλὰς φορὰς νὰ τοὺς πολεμήσῃ καὶ νὰ τοὺς νικήσῃ.

Μιὰ μεγάλη καὶ ἀποφασιστικὴ νίκη κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκέρδισε ὁ Λέων στὰ 740, κοντὰ στὸ γνωστὸ ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ μας ἐκστρατεία Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισάρ.

Ἐπειὰ ἀπ' αὐτὰ, οἱ Ἄραβες δὲν ξαναενοχλοῦν σημαντικὰ τὸ Βυζάντιο.

Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος.

Ἐρωτήσεις. — Ποία κατάστασις επικρατοῦσε σὺν Βυζάντιο μετὰ τὸν Πρωγωνᾶτο; 2. Ποιὸς ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῆς Δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου καὶ πῶς χάθηκε; 3. Ποιοὶ ἐχθροὶ ξεσηκώνονται τὴν ἐποχὴν αὐτή; 4. Ποιὸς ἐρχεται καὶ σώζει τὸ Βυζάντιο; 5. Πῶς ἄρχισε καὶ πῶς ἐξελίχθηκε ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀραβες; 6. Πῶς καὶ πότε ἔληξε; 7. Τί ἀπέγιναν οἱ Ἀραβες ἔπειτα;

Εἰκονομαχία. Μετὰ τὰ 718, ἡ δόξα τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἀνέβηκε στὰ μεσοῦρανα. Ἐνας καινούργιος ἄνεμος δημιουργικὸς ἄρχισε τότε νὰ ξαναφυσᾷ γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία. Ὁ λαὸς εἶχε λατρεία γιὰ τὸν μεγάλο του βασιλιὰ πὺν ἔσωσε τὴν Πόλι.

Αὐτὸν τὸν ἄνεμο τὸν ἀναγεννητικὸ καὶ τὴν ἀφοσίωσι τοῦ λαοῦ του ἐσκέφθη λοιπὸν καὶ ὁ Λέων νὰ χρησιμοποιήσῃ, γιὰ νὰ μπορέσῃ πραγματικὰ νὰ ἀνασυντάξῃ τὴν Αὐτοκρατορία, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν.

Γι' αὐτὸ καὶ ἄρχισε, μόλις πέρασε πὰ ὀριστικὰ ἡ μπόρα, μεγάλες μεταρρυθμιστικὰς μεταβολὰς. Πολλὰς ἀπ' αὐτὰς ὑπῆρξαν βέβαια σωτήριες. Ἀλλες ὅμως συντάραξαν κυριολεκτικὰ τὴ συντηρητικὴ ψυχὴ τοῦ Βυζαντίου γιὰ πολλὰ χρόνια.

Μιὰ ἀπὸ τὶς δευτέρας, ἦταν ἡ διαταγὴ του κατὰ τοῦ προσκυνήματος τῶν εἰκόνων, πὺν εἶναι γνωστὴ στὴν Ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα **Εἰκονομαχία**.

Ἀπὸ πολὺ παλιά, ὑπῆρξε φόβος μήπως οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων δημιουργήσουν μὲ τὸν καιρὸ εἰδωλολατρία καὶ μέσα στὸν Χριστιανισμό. Πολλὰς σκέψεις ἀπὸ Θεολόγους κορυφαίους τῆς Χριστιανισμοῦ εἶχαν γίνει πάνω σ' αὐτὸ, καὶ τὸ ζήτημα ἦταν κάπως ἀμφίβολο.

Στὰ χρόνια τοῦ Λέοντος, ἐξ αἰτίας τῆς κάποιας παρακμῆς πὺν εἶχε σημειωθῆ καὶ τῆς σχετικῆς ἐλλείψεως ἰκανῆς μορφώσεως πὺν ἀκολούθησε, τὸ πρᾶγμα ἔδειχνε ἀνησυχητικὰ φαινόμενα. Καὶ ὁ Λέων ἀπεφάσισε νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ.

Φυσικὰ, δὲν ἦταν τοῦτο ζήτημα πὺν μποροῦσε νὰ λυθῆ μὲ Αὐτοκρατορικὰς διαταγὰς. Οἱ αἰρέσεις κατεδικάσθησαν ἀπὸ Συνόδους, καὶ ὅμως πολὺ δύσκολα ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν. Πῶς ἦταν λοιπὸν δυνατόν, ἔνα θρησκευτικὸ πρόβλημα, **δογματικόν**, ὅπως τὸ χαρακτηρίζουν οἱ Θεολόγοι, νὰ λυθῆ μὲ μιὰ διαταγὴ;

Ὁ Λέων ὅμως μὲ τὸ μεγάλο του κῦρος, δὲν ἐσκέφθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετὰ τὰ 726 διέταξε νὰ ἀνεβασθοῦν οἱ εἰκόνες στὶς ἐκκλησίας πολὺ ψηλά, ὥστε οἱ πιστοὶ νὰ μὴν τὶς ἀσπάζονται. Αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ, *λάδι σὴ φωτιά*.

Ὁ Λέων εἶχε καὶ γιὰ ἄλλα ζητήματα ἐνοχλήσει τὸν κλῆρο καὶ ἰδίως τοὺς καλογήρους. Γι' αὐτό, μὲ τὴν ἔκδοσι τῆς διαταγῆς τοῦ ἐξέσπασαν ὅλα, καὶ ὁ λαὸς ἐχωρίσθη σὲ δύο στρατόπεδα: **Εἰκονομάχοι** ἀπ' τὴ μιὰ μεριά μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ **Εἰκονολάτρεις** ἀπ' τὴν ἄλλη μὲ τοὺς καλογήρους.

Ὁ ἀγὼνας ποῦ προεκλήθη, ἐξέσπασε φυσικὰ εἰς βάρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐγιναν μεγάλες ταραχὲς στὴν Πόλι καὶ ἄλλοῦ, καὶ πολλὰς φορὰς ἔλαβε μέρος σ' αὐτὰς καὶ ὁ στρατός.

Καὶ τὸ πρῶγμα ἐξακολούθησε καὶ μετὰ τὸν Λέοντα. Στὶς δύο παρατάξεις ἐχώθησαν καὶ ἐπολεμοῦσαν τὰ κάθε εἶδους συμφέροντα, καὶ ἃς ἦσαν ἐντελῶς ξένα πρὸς τὸ ζήτημα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴν αὐτὴ μεταφοῦθμισι, ποῦ εἶχε τόσο ἄσχημα ἀποτελέσματα, ὁ Λέων ἔκαμε καὶ πολλὰς ἄλλες ποῦ εἶχαν καλὴν ἐπιτυχία.

Μιὰ τέτοια ἦταν ἡ **Νομοθεσία** του. Ἐκαμε μιὰ συλλογὴ ἀπὸ Νόμους, τὴν **Ἐκλογὴ τῶν Νόμων**, ὅπως τὴν ὀνομάζουν, γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸ ἔργο τῆς Δικαιοσύνης. Ἡ Ἐκλογὴ εἰσάγει καὶ νέες μεταβολὰς σημαντικὰς καὶ προοδευτικὰς στὴν ἀπονομὴ τοῦ Δικαίου, γιὰ τὶς χῆρες καὶ τὰ ὄρφανά, γιὰ τοὺς δούλους, καὶ ἄλλα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐκλογὴν, στὰ χρόνια ἴσως τοῦ Λέοντος, ἔγιναν ἐπίσης ὁ **Γεωργικὸς Νόμος** καὶ ὁ **Ναυτικὸς Νόμος τῶν Ροδίων**. Ὁ πρῶτος ἀπ' τοὺς δύο ἴδρυσεν τὸ Γεωργικὸ Δίκαιο, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ρυθμίζονται πιά τὰ γεωργικὰ ζητήματα, ὅπως λ.χ. οἱ ἐνοικιάσεις, οἱ βοσκὰς κ.λ.π., ὁ δὲ δεύτερος, εἶναι τὸ πῶς πολύτιμο μνημεῖο γιὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Ἐκαμε καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα ὁ Λέων, ποῦ τὰ συνέχισε ἔπειτα ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Κωνσταντῖνος. Εἶχε ὅμως θίξει μιὰν ἀρκετὰ λεπτὴ χορδὴ τῆς ψυχῆς τῶν ὑπηκόων του, καὶ οἱ ἐχθροὶ του τὸν δυσφήμησαν.

Κι αὐτὸς καὶ ὁ διάδοχός του, ἐθεωρήθησαν ὡς δυσσεβεῖς καὶ ἡ κατηγορία αὐτὴ, μ' ὅλο ποῦ δὲν ἦταν ἀληθινὴ, τοὺς ἔμεινε.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸ ἦταν τὸ ἔργο τοῦ Λέοντος μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσι τῶν ἐχθρῶν; 2. Ποιὰ σημαντικὰ προβλήματα ἀπασχόλησαν τὸν Λέοντα; 3. Τί ἦταν καὶ πῶς ἐδημιουργήθηκε ἡ Εἰκονομαχία; 4. Ποιὰ τὰ ἀποτελέσματά της; 5. Ποιὰ ἦσαν τὰ νομοθετικὰ ἔργα τοῦ Λέοντος;

Ἡ Ἀναστήλωσις τῶν Εἰκόνων.— Ἡ πληγὴ ποῦ ἄνοιξε στὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντινοῦ μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου, ἐξακολούθησε νὰ

παραμένη ἀθεράπευτη γιὰ πολὺν καιρὸ. "Ἄλλοτε ἔκλεινε καὶ ἄλλοτε ξανάνοιγε πάλι, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμι πού εἶχαν καὶ μὲ τὴν πίεσι πού ἀσκοῦσαν στοὺς διάφορους Αὐτοκράτορες οἱ ὀπαδοὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μερίδος.

Οἱ Αὐτοκράτορες, πού διαδέχθηκαν ὁ ἓνας ὕστερ' ἀπ' τὸν ἄλλο τὸν Λέοντα τὸν Ἰσαυρο στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου, ἦσαν καλοὶ ἢ κακοί, ἀνάλογα μὲ τὴ θέσι πού ἔπαιρναν στὸ ζήτημα τοῦτο: "Ἡ Εἰκονολάτρεις ἢ Εἰκονομάχοι.

Στὰ 755 ἀνέβηκε στὸν θρόνο ὁ **Λέων ὁ Χάζαρος** (δηλ. Τοῦρκος. Ἐπειδὴ ἡ μητέρα του ἦταν Χαζάρα). Αὐτός, ἐπῆρε γυναῖκα του τὴν **Εἰρήνη** τὴν **Ἀθηναία** πού ἐλάτρευε τὶς Εἰκόνας.

Ἡ Εἰρήνη ἦταν δυναμικὴ γυναῖκα καὶ ἤθελε βέβαια νὰ ἐπιβάλη τὴν ἀποψὶ της γιὰ τὶς Εἰκόνας. Ὁ Λέων ὅμως ἦταν ἀνένδοτος. Φοβεροὺς Εἰκονομάχοις.

Ἄλλὰ ὁ Λέων πέθανε σὲ λίγο, καὶ ἔτσι ἡ Εἰρήνη πῆρε στὰ χέρια της τὴν ἐξουσία κυβερνῶντας ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ της διαδόχου.

Κι ἐκυβέρνησε ἀρκετὰ σοβαρὰ τὸ Κράτος της ἡ Εἰρήνη. Τὸ ἀπίληλαξε ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους πού εἶχαν παρουσιασθῆ τότε. Καὶ ἀπεφάσισε, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, νὰ λύσῃ καὶ τὸ ζήτημα τῶν Εἰκόνων.

Συγκάλεσε λοιπὸν Σύνοδο στὰ 787 στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, καὶ ἡ Σύνοδος αὐτὴ ἀπεφάσισε τὴν ἐπαναφορὰ τῶν Εἰκόνων. Ὁ στρατὸς ὅμως καὶ πολὺς λαὸς δὲν παρεδέχθησαν αὐτὴ τὴ μεταβολή. Καὶ ἡ δυσσάρεσκεια τοῦ στρατοῦ εἶχε κακὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ Εἰρήνη τελικὰ πέθανε ἄδοξα στὰ 802, ἐξόριστη στὴ Λέσβο, ἀφοῦ ἔβλαψε πολὺ τὸ Βυζάντιο μὲ τὴν πολιτικὴ πού ἀκολούθησε.

Διάδοχός της ἦταν ὁ **Νικηφόρος Α'**, πού ὡς τότε ὑπηρετοῦσε ὡς Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Στὰ χρόνια του, οἱ Βούλγαροι, ἔχουν γίνεαι ἀπειλητικοί. Ὁ Νικηφόρος ἐκστρατεῦει ἐναντίον τους πολλὰ φορὲς.

Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως τῶν Βουλγάρων ὁ **Κροῦμος**, εἶναι ἐπιδειξιώτερος στὰ πολεμικά. Καὶ ὁ Βυζαντινὸς Αὐτοκράτορας παρὰ τὴ γενναϊότητά του παθαίνει μεγάλη καταστροφή. Ὁ στρατὸς του συντρίβεται καὶ ὁ ἴδιος φονεύεται.

Ὁ Κροῦμος παίρνει τὸ κρανίον τοῦ Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τὸ μετασηματίζει σὲ ποτήρι καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ στὰ συμπόσιά του. Δεῖγμα μεγάλης ἐπιτυχίας κατὰ τῆς ἐνδοξης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Σὲ λίγα χρόνια ὅμως, ἓνας διάδοχος τοῦ Νικηφόρου ὁ **Λέων ὁ Ἀρμένιος**, ἀνταποδίδει τὴν καταστροφή στοὺς Βουλγάρους. Καὶ ὁ Κροῦμος ἀπ' τὴ μεγάλη του λύπη πεθαίνει.

Ἡ Αὐτοκρατορία δὲν πέφτει βέβαια τόσο εὐκολα, ὅσο ἴσως ἐφαν-

τάσθη ὁ ὑπερήφανος Βούλγαρος. Στέκεται ἀκόμη ὀλόρθη ἡ Βυζαντινὴ ψυχὴ, καὶ εἶναι ἔτοιμη γιὰ καινούργιες δόξεις.

Οἱ ἀγῶνες γύρω ἀπ' τὴς Εἰκόνας συνεχίσθησαν. Καὶ ὁ Λέων καὶ ἄλλοι διάδοχοί του ὑπῆρξαν φανατικοὶ Εἰκονομάχοι. Σκληρότερος ἀπὸ ὅλους, ὁ **Θεοφίλος** (829 - 842). Ἄλλὰ αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ τελευταῖος. Γιατί, στὰ χρόνια τοῦ διαδόχου του Μιχαήλ, ἡ γυναίκα τοῦ Θεοφίλου ἢ **Θεοδώρα**, πὺν φανατισμένα ἀγαποῦσε τὴς Εἰκόνας, κατώρθωσε καὶ συνεκάλεσε στὰ 843 Σύνοδο, πὺν σύμφωνα μὲ ἐκείνη τοῦ 787 ἀπεφάσισε τὴν *Ἀναστήλωσι τῶν Εἰκόνων*.

Καὶ ἡ Ἀναστήλωσις αὐτῆ, ὀριστικὴ πιά, ἔγινε στὴς 11 Μαρτίου τοῦ 843, τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Καὶ ἡ Κυριακὴ αὐτῆ, γιορτάζεται ὡς τὰ σήμερα ὡς **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**, ὅπως τὴν ὠνόμασαν.

Ἡ Εἰκονομαχία ἔτσι, ἔληξε ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ περίπου χρόνια ἀναστατώσεων.

Ἐρωτήσεις — 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Λέων ὁ Χάζαρος; 2. Ποία ἦταν καὶ τί ἔκαμε ἡ Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία; 3. Ποιὸς ἦλθε Ἀυτοκράτορας ὕστερα ἀπὸ τὴν Εἰρήνη; 4. Ποιὸς ἦταν ὁ Κροῦμος καὶ τί ἔκαμε; 5. Ποιὸς ἦταν ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος; 6. Τί γίνεται στὰ χρόνια αὐτὰ μὲ τὸ ζήτημα τῶν Εἰκόνων; 7. Ποιὸς ἔλυσε τὸ ζήτημα πῶς καὶ πότε;

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΕΣ ΙΣΑΥΡΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Φώτιος.— Ἡ ἐποχὴ τοῦ **Μιχαήλ** τοῦ **Γ'** (842 - 867), ἦταν μιὰ ἐποχὴ πνευματικὰ γόνιμη. Στὰ χρόνια αὐτά, ζοῦν στὸ Βυζάντιο μεγάλοι σοφοί, πὺν βάζουν τὴ σφραγίδα τους σ' ὀλόκληρη τὴν Ἱστορία τῆς Ἀυτοκρατορίας. Εἶναι ἐποχὴ πολλῶν μεγάλων ὀνομάτων. Στρατιωτικοὶ ἱκανοί, πολιτικοὶ ἐπίσης καὶ λόγιοι τὸ ἴδιο.

Στὰ χρόνια αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες πὺν κάνει τὸ Βυζάντιο κατὰ τῶν Ἀράβων, ξεπηδᾷ ἐκεῖ στὰ μέρη τῆς Καππαδοκίας τὸ **Ἀκριτικὸν Ἔπος**.

Ἀπὸ τὸ Ἔπος αὐτό, πὺν δημιουργεῖ τὸν ἡρωϊκὸ τύπο τοῦ **Διγενῆ Ἀκρίτα**, ἀρχίζουν καὶ τὰ νέα στοιχεῖα, πὺν θὰ ἐξελιθοῦν ἀργότερα καὶ θ' ἀποτελέσουν τὴν καινούργια μορφή τοῦ Νεοελληνικοῦ Λόγου. Στὰ μύχια αὐτῆς τῆς ἐποχῆς κρύβονται ἴσως οἱ ἀπαρχῆς τοῦ Νέου Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Στὰ χρόνια ἐπίσης αὐτὰ εἶναι, πὺν οἱ δυὸ Θεσσαλονικῶτες ἀδελφοί, οἱ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος πῆγαν στὴ Μοραβία καὶ ἐδίδα-

ξαν στους Σλάβους τὸν Χριστιανισμό καὶ τοὺς ἔκαμαν καὶ τὸ σλαβικὸ ἀλφάβητο γιὰ νὰ μάθουν νὰ γράφουν.

Οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τοὺς ἴδιους αὐτοὺς ἔγιναν, ὅπως εἶπαμε, Χριστιανοί.

Σ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ χρόνια ποὺ τὰ Γράμματα ἀνθίζου, ὑπάρχει στὸ Βυζάντιο καὶ μιὰ πνευματικὴ μορφή ποὺ τοῦ δίνει μεγάλη δόξα. Εἶναι ὁ **Φώτιος**.

Ἦταν ἀνηψιὸς τοῦ Πατριάρχου **Ταρασίου** καὶ συγγενὴς τῶν Βασιλέων. Εἶναι ἕνας λόγιος, ποὺ σπουδάζει ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ κληρονομία ποὺ ὑπάρχει ὡς τις μέρες του. Μελετᾷ καὶ σχολιάζει καὶ συγγράφει. Ἡ **Μυριόβιβλος**, εἶναι ἕνα ἔργο του μὲ σχόλια σὲ διάφορα ἔργα 280 συγγραφέων.

Εἶναι μέγας σοφὸς ὁ Φώτιος. Καὶ πλῆθος μαθητῶν μαζεύονται γύρω του: ὁ **Νικόλαος** ὁ **Μυστικός**, ὁ **Ἀρέθας**, εἶναι οἱ ὀνομαστότεροι.

Μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ Φωτίου ἱδρύεται στὴν Πόλι τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Μαγναύρας.

Ἀργότερα στὰ 858 ὁ Φώτιος γίνεται Πατριάρχης ἀφοῦ καθαιρέθηκε ὁ προκατόχος του ὁ **Ἰγνάτιος**. Καὶ ὡς Πατριάρχης καταγγέλλει μὲ μιὰν ἐγκυκλίῳ του στὰ 867 τὴ Δυτικὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν Πάπα ὡς αίρετικούς.

Κύρια κατηγορία του εἶναι τὸ **filioque** (δηλ. *καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ*), ποὺ οἱ Δυτικοὶ πρόσθεσαν στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴν αὐτὴ θὰ ἀρχίσῃ πιά τὸ **Σχίσμα**, ἀνάμεσα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Σχίσμα, ποὺ θὰ γίνῃ ὀριστικὸ ἀργότερα.

Στὰ 867, ἡ πολιτικὴ ἀπομακρύνει τὸν Φώτιο ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸ θρόνο. Κι ἐκεῖνος, στρέφεται καὶ πάλι στὶς μελέτες του. Καὶ δίνει ἕνα πλῆθος ἐργασίες, ποὺ εἶναι πολὺ χρήσιμες γιὰ τις πληροφορίες ποὺ περιέχουν.

Ξανά ἀνεβαίνει στὸν Πατριαρχικὸ θρόνο ἀργότερα καὶ μένει ὡς τὸν θάνατό του στὰ 897. Τὸ ἔργο του εἶναι πηγὴ σοφίας γιὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ γιὰ τις ἐρχόμενες. Ἡ προσωπικότητά του ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν Ἱστορία τοῦ Βυζαντίου, γιατί φέρνει τὴν ἀναγέννησι τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἐρωτήσεις.— 1. *Τί χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ Μιχαὴλ τοῦ Γ' ;* 2. *Τί εἶναι τὸ Ἀκριτικὸν Ἔπος καὶ πῶς γεννήθηκε ;* 3. *Πῶς ἐδιδάχθησαν τὸν Χριστιανισμό καὶ τὰ Γράμματα οἱ Σλάβοι ;* 4. *Ποιὸς ἦταν ὁ Φώ-*

τιος και ποιό τὸ σημαντικώτερο ἔργο του ; 5. Τί σημασία ἔχει γιὰ τὰ Γράμματα ἢ προσωπικότητα τοῦ Φωτίου ; 6. Τί σημαντικό γεγονός ἀσχίσε ἀπὸ τὴν Πατριαρχία τοῦ Φωτίου ; 7. Ξέρετε τὴ σημασία τοῦ *filioque* (καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ) ;

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867 · 1031)

Βασίλειος Α' (867 · 886). Ὁ Βασίλειος ἦταν ἀπὸ πατέρα Ἀρμενικῆς καταγωγῆς καὶ ἀπὸ μητέρα Ἑλληνικῆς. Εἶχε γεννηθῆ γύρω στὰ 836 κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολι, πού ἀνῆκε τότε στὸ **Θέμα Μακεδονίας**, γι' αὐτὸ καὶ λεγόταν **Μακεδών**.

Ἐνῶ ἦταν ἀκόμη βρέφος, αἰχμαλωτίσθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐλευθερώθηκε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ἡ δύναμις του καὶ ἡ ἱππευτικὴ του ἱκανότητα τὸν ἔφεραν στὸ Παλάτι ὡς ἱπποκόμο. Μὲ τὸν καιρὸ κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ μεγάλη δύναμι καὶ στὸ τέλος, ἀφροῦ δολοφόνησε τὸν προστάτη του Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Γ', ἀνέβηκε καὶ στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου στὰ 867.

Ὁ Βασίλειος δὲν ἦταν μορφωμένος, ἀλλὰ εἶχε πολλὲς ἱκανότητες καὶ ἐκυβέρνησε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία τὸ Κράτος του. Ἡ Δυναστεία μάλιστα πού ἴδρυσε, ἀνέβασε τὸ Βυζάντιο στὶς πρὸ ψηλὲς κορυφῆς τῆς δόξας. Γι' αὐτό, καὶ ὅλοι ἀργότερα ἠθέλησαν νὰ ξεχάσουν τὸν ἐγκληματικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Βασίλειος ἀνέβηκε στὸν θρόνο.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Βασίλειος ἔγινε Αὐτοκράτορας, κατέβασε ἀμέσως ἀπὸ Πατριάρχῃ τὸν Φώτιο καὶ ἀνέβασε πάλι τὸν Ἰγνατίο. Ἡ συγγένεια τοῦ Φωτίου μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ δολοφονηθέντος βασιλιᾶ, ἦταν ἡ κύρια αἰτία. Κοντὰ σ' αὐτήν, ἦταν καὶ ἡ δύναμις πού εἶχαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰγνατίου. Καὶ ὁ Βασίλειος, πολὺ πρόσεχε στὸ νὰ παίρνῃ μὲ τὸ μέρος του τέτοιες δυνάμεις.

Ἀργότερα, ὅταν πιά ἦταν ἀσφαλισμένος στὸν θρόνο, ἐπῆρε κοντὰ του γιὰ δάσκαλο τῶν παιδιῶν του τὸν Φώτιο, τὴν πνευματικὴ ἱκανότητα τοῦ ὁποίου φυσικὰ ἐκτιμοῦσε. Καὶ μετὰ τὸν θάνατο μάλιστα τοῦ Ἰγνατίου, τὸν ἀνέβασε πάλι στὸν θρόνο.

Ὁ Βασίλειος κατώρθωσε πολὺ σύντομα νὰ ὀργανώσῃ τὸ Κράτος του καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ πολὺ ἰσχυρό. Ἐκτύπησε μὲ τὸν στρατὸ καὶ τὸν στόλο τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ξεκαθάρισε στεριεὲς καὶ θάλασσες. Ἰδίως μάλιστα ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς **Σαρακηνοὺς**, τοὺς Ἀραβες ληστοπειρατές, πού ξεκινῶντας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς ἔφθαναν ὡς τὰ βάρη τῆς Ἀδριατικῆς. Μὲ τὸν γενναῖο Ναύαρχο τὸν **Βορῦφα**, ὁ Βασίλειος τοὺς ἀνάγκασε νὰ μὴν ξαναπατήσουν τὰ νερὰ τῶν Βυζαντινῶν θαλασσῶν.

Ἄλλὰ καὶ στὴ Νομοθεσία ἔκαμε πολλὰς βελτιώσεις ὁ Βασίλειος.
Στὰ 886 ὅμως, κυνηγῶντας ἐλάφια ὁ Βασίλειος, ἐτραυματίσθη καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ Α΄ καὶ ποία ἦ καταγωγή του; 2. Πῶς ἀνέβηκε στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου; 3. Τί ἔκαμε ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα; 4. Τί ἔκαμε στὰ πολεμικά; 5. Ποία ἦ μορφή τοῦ Βασιλείου γενικά;

Μετὰ τὸν Βασίλειο Α΄.— α΄) **Τὰ Βουλγαρικά.**— Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἑνδοξοῦ Βασιλείου, ἀνέβηκαν στὸν θρόνο διάφοροι διάδοχοί του, συνεχισταὶ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας: Ὁ **Δέων ὁ Σοφός**, ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος**, ὁ **Ρωμανὸς ὁ Δεκαπηνδός** καὶ ἄλλοι, ὡς τὰ 963.

Στὸ διάστημα αὐτὸ συμβαίνουν πολλὰ καὶ σπουδαῖα γεγονότα. Ἐνα ἀπ' αὐτά, εἶναι ἡ νέα ἐξέλιξις πού παίρνουν τὰ Βυζαντινο-Βουλγαρικά.

Ὅταν στὰ 853 ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων ἦταν ὁ **Βόγορις**, οἱ Βούλγαροι ἔγιναν, ὅπως εἶπαμε πρὸ πάνω, Χριστιανοί, δηλ. *πνευματικά τέκνα* τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἴδιος ὁ Βόγορις βαπτίσθηκε καὶ πῆρε μάλιστα καινούργιο ὄνομα Μιχαήλ, τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ ἀναδόχου τοῦ Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μιχαήλ τοῦ Γ΄.

Καὶ οἱ Ἑλληνοβουλγαρικὲς σχέσεις, ἔγιναν ἔτσι πολὺ στενές. Οἱ πόλεμοι σταματοῦν. Ὁ υἱὸς μάλιστα τοῦ Βόγορι **Συμεών**, στέλνεται στὸ Βυζάντιο νὰ σπουδάσῃ καὶ νὰ μορφωθῇ. Οἱ Βούλγαροι τότε ὀνομάζονται καὶ θεωροῦνται στὴν Αὐλὴ τοῦ Βυζαντίου *φίλοι*.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων ἔγινε, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς διὰ μέσου τῶν Σλάβων. Αὐτό, εἶχε συνέπεια τὸ νὰ ἐκσλαβισθοῦν οἱ Βούλγαροι τόσο, πὺ ἀργότερα καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὴ γνωρίζουν ἂν εἶναι Σλάβοι ἢ Τοῦρκοι στὴν καταγωγή.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ «φίλοι Βούλγαροι», ὅταν ἀνέβηκε στὸν θρόνο τους ὁ Συμεών, στὰ χρόνια πὺ βασιλεύει στὸ Βυζάντιο ὁ Πορφυρογέννητος, ξαναθυμῆθηκαν *τὴν παλιὰ τους τέχνη*: τὶς ἐπιδρομές.

Ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε ἀρῆσει στὸν βάρβαρο Συμεών καὶ ἐσκέφθη πῶς δὲν θὰ ἦταν ἄσχημα νὰ τὸν ἔκανε δικό του. Ἄρχισε λοιπὸν τὶς ἐπιθέσεις. Στὰ 913, ἦταν μπροστὰ στὴν Πόλι καὶ ἐπεξέτεινε τὶς καταστροφές του σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ὡς τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου.

Ἠλήστεψε, ἔκαψε, δὲν ἄφησε τίποτε ἀπείραχτο. Οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια, *εἶδαν καὶ ἔπαθαν*.

Τὸ Βυζάντιο μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ θύελλα, ἐχρησιμοποίησε τὴν διπλωματικὴν του πολιτικὴν. Ξεσήκωσε τοὺς Κροάτες κατὰ τῶν Βουλγάρων, κι ἐκεῖνοι ἀναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν γιὰ νὰ μὴν καταστραφοῦν μιὰ καὶ τοὺς κτυποῦσαν ἀπὸ δυὸ μεριεῖς.

Ἐν τῷ μεταξῦ ὁ Συμεὼν πέθανε στὰ 927 καὶ οἱ διάδοχοί του ξαναγύρισαν στὴ φιλοβυζαντινὴν τους πολιτικὴν, ἐπειδὴ τὸ Κράτος τους εἶχε ἐξαντληθῆ πιά, ὕστερα ἀπὸ τοὺς τόσους ἀγῶνες.

Τὸ Βυζάντιο ἄρχισε τότε ν' ἀνοικοδομῆ τὰ κατεστραμμένα.

Ἐρωτήσεις. — 1. Ποιοὶ διαδέχθηκαν τὸν Βασίλειο Α'; 2. Σὲ ποία κατάστασι βρίσκονται οἱ σχέσεις τοῦ Βυζαντίου μὲ τοὺς Βουλγάρους; 3. Πῶς ἐξελαβίσθησαν οἱ Βούλγαροι; 4. Ποιοὶ οἱ βασιλεῖς τους σ' αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ τί ἔκαμε ὁ καθένας τους; 5. Πῶς ἄρχισε καὶ πῶς διεκόπη ἡ φιλικὴ πολιτικὴ Βουλγάρων - Βυζαντίου; 6. Πῶς ἔληξε ἡ σύγκρουσις αὐτή;

β') **Οἱ Ρῶσοι.** Τὸν ἕνατον αἰῶνα ἀρχίζει νὰ πρωτοφανερόνεται στὸν τότε γνωστὸ Κόσμο τὸ ὄνομα τῶν **Ρώσων**.

Ἦλθαν ἀπὸ τὰ βορεινά, ἀπ' τὴ Σκανδιναβικὴ χερσόνησο καί, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Χαζάρους, ἐπῆραν τὴ χώρα τους καὶ τὴν ὠνόμασαν Ρωσία. Ἦταν ἡ Ρωσία τῆς περιοχῆς τοῦ Κιέβου.

Βάρβαροι κι ἀπολίτιστοι ὅπως ἦσαν, ζοῦσαν ἀπὸ τίς ληστρικὰς ἐπιχειρήσεις τους. Σὲ κάποιες τέτοιες τοὺς πρωτογνώρισαν στὰ 860 οἱ Βυζαντινοί.

Εἶχαν ἔλθει μὲ μονόξυλα πλοιάρια πρὸς τὴν Πόλι, πού τὰ μυθικὰ της πλούτη τοὺς σαγίνευσαν. Πρῶτος ἀρχηγὸς τους ἀναφέρεται κάποιος **Ροῦρικ**.

Στὰ χρόνια τοῦ Βασιλείου Α' οἱ Βυζαντινοὶ προσπάθησαν νὰ ἐκχριστιανίσουν καὶ τοὺς βάρβαρους αὐτοὺς.

Ὑστερ' ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Βασιλείου, οἱ Ρῶσοι γίνονται συχνοὶ ἐπισκέπται στὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Φυσικὰ δὲν μποροῦν ν' ἀντιμετρηθοῦν μὲ τὴ μεγάλη Αὐτοκρατορία. Ὅμως, τὴν βλάπτουν. Καί, ὅ,τι πάρουν. Στὰ 911 γίνεται μιὰ συμφωνία φιλικὴ μαζί τους, καὶ τὰ πράγματα ἡσυχάζουν.

γ') **Οἱ Σαρακηνοί.** Πιὸ πάνω εἶδαμε κάπου τοὺς φοβεροὺς ληστοπειρατὲς τοὺς Σαρακηνοὺς. Αὐτοὶ λοιπόν, σὰν πέθανε ὁ Ναύαρχος Ὁροῦφας πού τοὺς εἶχε δαμάσει, ἄρχισαν πάλι νὰ τρομοκρατοῦν τίς θάλασσες. Βρῆκαν τὴν εὐκαιρία πού τὸ Βυζάντιο ἦταν μπλεγμένο μὲ τοὺς Βουλγάρους, κι ἀλώνιζαν.

Οἱ δυστυχεῖς Νησιῶτες τραβοῦσαν τότε τῶν παθῶν τους τὸν

τάραχο, πού λέει ὁ λόγος. Οἱ πιὸ πολλοὶ μάλιστα ἀναγκάσθηκαν νὰ καταφύγουν στὶς διάφορες πόλεις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως στὴ Θεσσαλονίκη.

Οἱ ἄγριοι Σαρακηνοὶ ἢ **Ἀγαρηνοί**, ὅπως τοὺς ἔλεγαν καὶ ἄλλοιῶς, ἄρχισαν τότε νὰ τριγυρωφέρουν τὴ **Νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ**. Καὶ στὸ Βυζάντιο φυσικά, ἀνησύχησαν πολὺ. Στὰ 904 λοιπόν, οἱ ἐχθροὶ πολιορκοῦν τὴν Θεσσαλονίκη.

Τὰ τεῖχη της εἶναι βέβαια ἰσχυρὰ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ της ἰσχυρότερη. Μὰ πῶς νὰ τὰ βγάλουν πέρα οἱ δυστυχησμένοι κάτοικοι, πού ἦσαν σχετικὰ ἄμαθοι ἀπὸ πόλεμο μπροστὰ σ' αὐτοὺς τοὺς βάρβαρους;

Τρέχουν στὸν Πολιοῦχο τοὺς ἄγιο καὶ τὸν ἱκετεύουν. Τὸ γενναῖο παλληκάρι τῆς Χριστιανοσύνης ἔχει πολλὰς φορὰς σώσει τὴν Πόλι του ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια. Αὐτὴν ὅμως τὴν φορὰ ἦιανε *θέλημα Θεοῦ*, ποιοὺς ξέρει γιὰ ποῖο λόγο, τοῦ βάρβαρου τὸ πόδι νὰ τὴν πατήσῃ στὸν λαιμό.

Οἱ πειρατὲς πηδοῦν μέσα καὶ τὴ ρημάζουν. Καῖνε, ληστεύουν, σπάζουν, ἀρπάζουν, καὶ φεύγουν. Ξέχωρα ἀπὸ ὄσους ἐσφάγησαν, πάνω ἀπὸ 20.000 ψυχὰς σύρθηκαν αἰχμάλωτοι καὶ πουλήθηκαν γιὰ σκλάβοι στὶς ἀγορὰς τῆς Αἰγύπτου, στὰ ἀνθρωποπάζαρα.

Ὁλόκληρος στόλος διέσχισε τὸ εἰρηνικὸ Αἰγαῖο συνοδευόμενος ἀπ' τοὺς ὀδυρμούς καὶ τὰ βογγητὰ τῶν δυστυχησμένων αὐτῶν ὑπάρξεων.

Καὶ εἶχε μεγάλη ἀπήχησι αὐτὴ ἡ καταστροφὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅλοι τρομοκρατήθηκαν. Καὶ οἱ διάφοροὶ ἄλλοι ἐχθροὶ πῆραν περισσότερο θάρρος.

Τὸ Βυζάντιο κάνει ἐκστρατεία μεγάλη κατὰ τῶν Σαρακηνῶν στὴν Κρήτη στὰ 949, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς πρωτοφανερώονται οἱ Ρῶσοι; 2. Ἀπὸ ποῦ ἦλθαν, ποῦ ἐγκαταστάθηκαν καὶ τί ἔκαναν; 3. Ποιὲς οἱ πρῶτοι τοὺς σκέσεις μὲ τὸ Βυζάντιο; 4. Τί ἦσαν οἱ Σαρακηνοί; 5. Πῶς πρωτοφανερώονται καὶ πῶς πολιτεύεται μ' αὐτοὺς τὸ Βυζάντιο; 6. Πῶς καὶ πότε πλησιάζουν τὴν Θεσσαλονίκη; 7. Πότε γίνεται ἡ ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης; 8. Τί καταστροφὰς κάνουν οἱ Σαρακηνοί;

Νικηφόρος Φωκάς (963 - 969).— Τὴν Μεγαλόνησο Κρήτη στὰ χρόνια αὐτὰ τὴν κατατυραννοῦσαν οἱ Ἄραβες. Μ' ὅλο πού ἡ δύναμις τοὺς εἶχε ξεπέσει, ὅμως μπορούσαν ἀκόμη οἱ φοβεροὶ αὐτοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου νὰ βασανίζουν μὲ τίς ἐπιδρομὰς τοὺς ὅσα μέρη τῆς Αυτοκρατορίας εὔρισκαν ἀνυπεράσπιστα. Ἔτσι λοιπόν καὶ τώρα, ἐρήμωναν τὴν Κρήτη.

Τὸ Βυζάντιο δὲν ἔπρεπε νὰ μένη ἀργὸ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ κακό. Ἐτοίμασε ἐκστρατεία. Ἀρχηγὸς τῆς, ἕνας γενναῖος στρατηγός, ὁ **Νικηφόρος Φωκάς**. Καί, ὑπῆρχαν πολλοὶ γενναῖοι στρατηγοὶ στὰ χρόνια ἐκεῖνα στὸ Βυζάντιο.

Ὁ Νικηφόρος λοιπὸν μὲ στόλον ἰσχυρὸ προχώρησε στὴν Κρήτη. Ὁ ἐχθρὸς στάθηκε ἀνίκανος νὰ τὸν ἐμποδίσει. Κι ἔκαμε ἀπόβαισι. Οἱ τρομαγμένοι Ἀραβες (Σαρακηνοὶ) χώθηκαν στὸ κάστρο τοῦ **Χάνδακα** (στὸ σημερινὸ Ἡράκλειο) κι ἄρχισαν νὰ ἀμύνονται. Ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα τοῦ 960 ἡ πολιορκία ἐθέρωσε τὶς δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ κάμνουν ἔξοδο.

Μυριάδες ἐχθρῶν, λέει ὁ Χρονογράφος τοῦ καιροῦ, ἔχασαν τὰ κεφάλια τους. Τὸν Μάρτιο τοῦ 961 ἡ Κρήτη ἦταν ἐλεύθερη. Ἐνας σπουδαῖος καλόγηρος τῆς ἐποχῆς, ὁ **Νίκων ὁ Μετανοεῖτε**, ἦλθε στὴ Μεγαλόνησο ν' ἀνασυντάξῃ τὶς ψυχὲς τῶν κατοίκων τῆς γιὰτι πολλοὺς ἡ βία τοὺς εἶχε κάμει ν' ἀλλάξουν πίστι.

Στὰ 963 ὁ δοξασμένος στρατηγός, ὁ νικητὴς τῆς Κρήτης, ἀνέβαινε στὸν θρόνο Αὐτοκράτορας. Νυμφεύθηκε τὴν **Θεοφανῶ** τὴν βασίλισσα, κι ἐπῆρε στὰ ἰσχυρὰ χέρια του τὶς τύχες τοῦ Βυζαντίου, σὲ ἡλικία 51 χρονῶν.

Κι ἀμέσως ἐστράφη ὀρμητικὰ κατὰ τῶν διαφόρων ἐχθρῶν: στὴν Κιλικία, στὴ Μικρασία, στὴ Συρία. Ἐλευθέρωσε τὴν ἱστορικὴ πόλι Ἀντιόχεια κι ἀνάγκασε τοὺς Ἀραβες νὰ ζητήσουν εἰρήνη.

Εἶχε στὸν στρατὸ του ἀξιους καὶ γενναίους στρατηγοὺς, ὅπως τὸν **Ἰωάννη Τσιμισκῆ** καὶ τὸν **Πέτρο Φωκά**, ποὺ παντοῦ ὠδηγοῦσαν νικηφόρα τὰ λάβαρα τοῦ Βυζαντίου.

Κι ὕστερα, ἄρχισε νὰ μεριμνᾷ ὁ Νικηφόρος γιὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Κράτους του. Ἐπρεπε νὰ τὸ ἀνασυγκροτήσῃ. Νὰ ἐπανορθώσῃ τὶς καταστροφές, νὰ ταξινομήσῃ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ καθενός.

Οἱ πολεμισταὶ του ἔπρεπε ν' ἀποκατασταθοῦν, τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἐκκλησίες ποὺ χαλάστηκαν ἀπ' τοὺς ἐχθρούς, νὰ ξαναγίνουν. Ἡ Νομοθεσία, ἔπρεπε νὰ μεταβληθῆ ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῆ νὰ κατανεμηθοῦν τὰ βάρη στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμι ποὺ εἶχε. Καὶ ἔλαβε μέτρα γιὰ ὅλα.

Καὶ τὰ μέτρα του αὐτά, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, ἔθιξαν πολλοὺς. Καὶ αὐτοί, κατάφεραν νὰ τὸν κάμουν ἀντιδημοτικὸ. Οἱ ἐχθροὶ του, ἐπῆραν τότε στὰ χέρια τους αὐτὴν τὴν ἀντιδημοτικότητά του καὶ τὴν ἔστρεψαν ἐναντίον του. Μαζὶ τους βρέθηκε καὶ ἡ γυναίκα του, ἡ βασίλισσα Θεοφανῶ.

Ὁ Νικηφόρος ἦταν μεγάλη φυσιογνωμία. Τύπος ἀσκητικός, στρα-

τιώτης τῆς μεγάλης Ἰδέας πὺν σάρκωνε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, σταθίηκε στὸν θρόνο ἀντάξιὸς τοῦ καθήκοντός του.

Δολοφονικὸ χέρι ὄμως, βοηθημένο ἀπ' τὴ γυναῖκα του, τὸν στέρησε στὰ 969 ἀπ' τὸ Βυζάντιο.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποία ἦταν ἡ κατάσταση στὴν Κρήτη; 2. Τί ἔκαμε τὸ Βυζάντιο γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξη; 3. Τί ξέρετε γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Χάνδακα; 4. Πότε καὶ πῶς ἔγινε Αὐτοκράτορας ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς; 5. Ποιὰ τὰ στρατιωτικὰ του ἔργα; 6. Ποιὰ τὰ πολιτικὰ του μέτρα; 7. Πῶς πέθανε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς; 8. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν Θεοφανώ;

Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969-976).— Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνωμότες, πὺν σκότωσαν τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ ἦταν καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς τοῦ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Αὐτὸς λοιπὸν, ἔγινε τότε Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

Φυσικὰ ὁ τρόπος τῆς ἀνόδου του ἦταν πολὺ κακός, ἦταν ἐγκληματικός. Παρὰ τοῦτο ὄμως, ὁ Τσιμισκῆς ἐτίμησε μὲ τὸ ὄνομά του τὸν θρόνον αὐτὸν πὺν ἄρπαξε. Γιατὶ ἦταν πολὺ γενναῖος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ γιατί ἐδείχθη καὶ ἔξοχος Αὐτοκράτορας.

Ἐκυβέρνησε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ ἐπέρασε τὸ Κράτος του χωρὶς βλάβη, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μύριους κινδύνους πὺν τὸ ἀπέιλησαν στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ὁ πὺν φοβερός ἀπ' ὄλους, ἦταν ὁ Ρωσικὸς κίνδυνος.

Οἱ Ρῶσοι, τὸν καιρὸ πὺν ὁ Νικηφόρος πολεμοῦσε στὴν Κιλικία τοὺς Ἄραβες, εἶχαν καταφέρει νὰ κατεβοῦν στὸν Αἴμο. Ὅταν λοιπὸν ἔμαθαν τὴ δολοφονία τοῦ Νικηφόρου, μῆχαν στὴ Φιλιππούπολι σφάζοντας ὄσους Βουλγάρους εὔρισκαν στὸ δρόμο τους. Καὶ προχωροῦν πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ Τσιμισκῆς ἀπασχολημένος στὸ νὰ στερεωθῆ στὸν θρόνο του, θέλησε μὲ διπλωματία νὰ τοὺς σταματήσῃ. Αὐτοὶ ὄμως δὲν ἄκουσαν. Κι ἐκεῖνος τότε στέλνει ἐναντίον τους τὸν Βυζαντινὸ στρατό, καὶ οἱ Ρῶσοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν, πρὸς τὴν παλιὰ Βουλγαρία.

Ὁ Τσιμισκῆς ἔπειτα, ὄρμᾶ ὁ ἴδιος ἐναντίον τους. Τοὺς συναντᾶ στὴ Βουλγαρικὴ πρωτεύουσα, τὴν **Πρεσλάβα** καὶ τοὺς συντρίβει. Ὅστερα ὁ ἀγὼνας συνεχίζεται. Οἱ Ρῶσοι ὑποχωροῦν καὶ ὁ Τσιμισκῆς ἐπιμένει. Τοὺς συναντᾶ καὶ πάλι στὸ **Δορύστολο**. Γίνεται μάχη σκληρή. Χιλιάδες οἱ νεκροὶ τῶν Ρώσων.

Στὰ 971 ὁ ἐχθρὸς συντριμμένος ὄριστικὰ ζητᾶ εἰρήνην, καὶ ὁ γενναῖος Τσιμισκῆς τοῦ τὴν παρέχει.

Τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος διαλύεται τότε, γιατί εἶχε βοηθήσει τοὺς

Ρώσους. Γίνεται επαρχία τοῦ Βυζαντίου. Μονάχα πρὸς τὰ δυτικά μένει ἓνα κομμάτι, μὲ ὄσους Βουλγάρους ἀντιστάθηκαν στοὺς Ρώσους.

Κι αὐτοῦ τοῦ κομματιοῦ οἱ Βούλγαροι, θὰ ξαναδημιουργήσουν ἔπειτα τὸ Κράτος τους. Παλιὰ συνήθεια στοὺς Βουλγάρους, νὰ τὸ ἔχουν πάντα *δίπορτο*. Μισοὶ ἀπὸ δῶ, μισοὶ ἀπὸ κεῖ, κι ὅποιος νικῆσει εἶναι μαζί τους. Τὰ νεώτερα χρόνια, μᾶς θυμίζουν πολὺ τὴν παλιὰν αὐτὴ συνήθεια τῶν Βουλγάρων.

Ὅταν ἔληξε ὁ πόλεμος καὶ μὲ μεγάλο θρίαμβο μπῆκε στὴ Βασιλεύουσα ὁ Τσιμισκῆς, δοξασιμένος Αὐτοκράτορας κρατῶντας στὰ χέρια τὰ παράσημα τῶν ἐχθρῶν του, ὁ ἔξυπνος νικητὴς ἐσκέφθη πὼς ἔπρεπε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη νὰ νικήσῃ. Ἐκείνους, πού τὸν ἔβλεπαν σὰν ἓνα ἀπλὸν ἐγκληματία.

Ἡ σκιά τοῦ Νικηφόρου, δὲν ἔσβηνε εὐκόλα ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀκόμη καὶ μὲ τίς μεγάλες νίκες πού κέρδιζε ὁ δολοφόνος του.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ Τσιμισκῆς νὰ κάνῃ τότε ἔργα, πού νὰ τὸν στερεώσουν καὶ ἐσωτερικά. Ἐπῆρε διάφορα μέτρα, πού ἄρresαν στὸ λαό. Κατήργησε διάφορους φόρους, ἔβγαλε ἀπ' τὰ νομίσματα τὴν εἰκόνα τοῦ Αὐτοκράτορα κι ἔβαλε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄλλα τέτοια πολλά.

Μὲ ὅλα αὐτά, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ. Ὁ λαὸς τὸν ἀγάπησε καὶ θέλησε νὰ μὴ θυμᾶται τὴ μαύρη σκιά τοῦ ἐγκλήματός του.

Στὰ 976, ὁ Τσιμισκῆς πέθανε.

Ἐρωτήσεις. — 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Τσιμισκῆς; 2. Πῶς ἀνέβηκε στὸν θρόνο; 3. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν πράξι του αὐτῆ; 4. Ποιὸ τὸ πολεμικὸ του ἔργο; 5. Τί ἔγινε τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος ἐπὶ Τσιμισκῆ καὶ πῶς; 6. Τί ἔκαμε ὁ Τσιμισκῆς ἐσωτερικά στὸ Κράτος του; 7. Πῶς φέροθηκε ὁ λαὸς στὸν Τσιμισκῆ; 8. Πῶς δικαιολογεῖτε τὸν λαὸ γι' αὐτό;

Βασίλειος Β', ὁ Βουλγαροκτόνος (976 - 1025). Ὅταν πέθανε ὁ Τσιμισκῆς, ἀνέβηκε στὸν θρόνο ὁ νόμιμος διάδοχος, ὁ υἱὸς τοῦ **Ρωμανοῦ Β'** τοῦ πρώτου συζύγου τῆς Θεοφανοῦς, ὁ **Βασίλειος ὁ Β'**, πού ἦταν τότε μόλις 18 χρονῶν.

Ὁ Βασίλειος γίνεται ὁ σπουδαιότερος ἀπ' ὅλα τὰ μέλη τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Εἶναι μικρός, καὶ στὴν ἀρχὴ μάλιστα λίγο ἀδιάφορος γιὰ τὰ σπουδαῖα. Οἱ κίνδυνοι καὶ οἱ ἀγῶνες ὅμως θὰ τὸν χαλυβδώσουν σὲ λίγο. Καὶ ὁ γόνος τῶν Μακεδόνων Αὐτοκρατόρων, θὰ γίνῃ ὁ ἔνδοξος Βασίλειος ὁ **Βουλγαροκτόνος** μέσα στὴ μεγάλην Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὰ Γράμματα καὶ τίς Τέχνες. Εἶναι

τραχύς. Ἀσχολεῖται ὁμως ἀποτελεσματικὰ στὸ νὰ μεγαλώσῃ τὸ Κράτος του. Νὰ τὸ κάμῃ σεβαστὸ σὲ φίλους καὶ σ' ἐχθρούς.

Συγκεντρώνει πολὺ σύντομα στὰ χέρια του ὅλες τὶς ἐξουσίες καὶ ἀποκτᾷ μιὰ τεράστια δύναμι, πὸν τὸν ἔκαμε ὥστε νὰ μὴν τοῦ χρειάζεται ἡ διπλωματικότης. Ἦταν ἀπότομος καὶ μονοκόμματα ἴσιος. Ἐνας ἀπλὸς χωρικός στὸ φέρσιμο, ὁ γενναῖος Βασίλειος, πὸν μέσα στὸ κοντὸ σῶμα του φώλιαζε μιὰ σιδερένια θέλησις.

Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος

Ἦταν λοιπὸν ὁ νεαρὸς Βασίλειος ἀνέβηκε στὸν θρόνο, ἐξέσπασαν μὲ μιᾶς διάφορες φιλοδοξίες τῶν στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ἀνέβασμα τῶν προηγουμένων Αὐτοκρατόρων, ἀνώμαλο καὶ εὐκόλο, ἀνοιξε σὲ πολλοὺς τὴν ὄρεξι. *Γιατί ὄχι καὶ ἐμεῖς;* Καὶ φυσικά, γιατί ὄχι, ἀφοῦ στὸν θρόνο βρισκόταν ἕνας νεαρὸς 18 χρονῶν; Ὁ περίφημος στρατηγὸς ὁ **Βάρδας** ὁ **Σκληρὸς**, εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτοὺς πὸν τὸ ρωτοῦν. Τὸ ἐρώτησε, καὶ ἀπάντησε στὸν ἑαυτὸ του μόνος του ὁ Βάρδας. Ἐπαναστάτησε στὴν Καππαδοκία, καὶ ἐκήρυξε τὸν ἑαυτὸ του Αὐτοκράτορα.

Ὁ ἐνδοξὸς στρατηγὸς **Πέτρος Φωκᾶς** πὸν στάλθηκε ἐναντίον του τότε, σκοτώθηκε. Ὁ ἐπαναστάτης προχωρεῖ. Ὁ **Βάρδας** ὁ **Φωκᾶς** ὁμως τὸν σταματᾷ νικῶντας τον. Ἀλλὰ σὰν τὸν νικᾷ, ρωτᾷ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρὰ του. *Γιατί αὐτὸς καὶ ὄχι ἐγώ;* Καὶ ἐπαναστατεῖ καὶ ὁ Βάρδας ὁ Φωκᾶς. Κηρύσσει καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτὸ του βασιλιά.

Τὸ Βυζάντιο βρίσκεται ἀνάστατο. Σκληροὶ ἀγῶνες τὸ ταράζουν. Ὁ Φωκᾶς βαδίζει πρὸς τὴν Πόλι. Ὁ Βασίλειος βρίσκεται σὲ κίνδυνο. Ἀπὸ ποῦ νὰ πιασθῇ; Παντοῦ ἀναρχία, παντοῦ ἐπιβουλή, παντοῦ διάλυσις. Σκέπτεται καὶ βρίσκει τὴ λύσι: Εἶναι οἱ Ρῶσοι.

Γενναῖοι πολεμισταὶ οἱ Ρῶσοι. Τοὺς πλησιάζει. Ὁ βασιλιάς τους **Βλαδίμηρος** βαπτίζεται Χριστιανὸς καὶ παίρνει γυναῖκα του τὴν ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου **Ἄννα**.

Ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς περνοῦν στὸ Κράτος τοῦ Βλαδίμηρου καὶ διαδίδουν στοὺς ὑπηκόους του τὸν Χριστιανισμό. Καί, 6.000 Ρῶσοι κατεβαίνουν στὸ Βυζάντιο καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν Βασίλειο ἀπὸ τὸν ἐχθρό του. Στὰ 989, ὁ Φωκᾶς εἶναι νεκρὸς καὶ οἱ συνένοχοί του στὴ φυλακῇ.

Τὸ Βυζάντιο ἔχει ἡσυχάσει. *Ζήτω ὁ Αὐτοκράτορας!*

Ἐρωτήσεις. — 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ Β' καὶ πῶς ἀνέβηκε στὸν θρόνο; 2. Τί ἀντιμετώπισε ὅταν ἔγινε βασιλιάς; 3. Τί ἦταν καὶ τί ἔκαμε ὁ Βάρδας ὁ Σκληρός; 4. Ποιὸς ἦταν καὶ τί ἔκαμε ὁ Βάρδας ὁ Φωκᾶς; 5. Πῶς ἔλυσε τὸν ἐμφύλιο πόλεμο ὁ Βασίλειος; 6. Πῶς κρῖνεται τῆ συμμαχία τοῦ Βασιλείου μὲ τοὺς Ρώσους; 7. Ποιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς γιὰ τοὺς Ρώσους;

Οἱ Βούλγαροι. — Εἶδαμε πῶς πάντως, ὅταν ἡ Βουλγαρία ἔγινε Βυζαντινὴ ἐπαρχία στὰ χρόνια τοῦ Τιμισκῆ, τὸ δυτικὸ τῆς κομμάτι ἔμεινε ἐλεύθερο.

Καὶ ἀπὸ τὸ κομμάτι αὐτό, ξεπήδησαν ἔπειτα οἱ νέοι κίνδυνοι γιὰ τὸ Βυζάντιο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς του, ὁ **Σαμουήλ**, ἐξάπλωσε τὴν ἐξουσία του μὲ τὸν καιρὸ καὶ πρὸς τὴν Ἄατολή. Καὶ ἄρχισε τὴν παλιὰ τέχνη: ἐπιδρομὲς κατὰ τοῦ Βυζαντίου πού ἦταν τώρα ἄνω κάτω μὲ τις ἐμφύλιες διαμάχες του.

Στὰ 985, ὁ Σαμουήλ μπῆκε στὴ Θεσσαλία καὶ ἐπολιορκίησε τὴ Λάρισα. Ὁ Βασίλειος μπλεγμένος μὲ τοὺς στρατηγούς του δὲν μπόρεσε τότε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Καὶ οἱ Βούλγαροι ἀποθρασύνθηκαν. Ἡ Λάρισα ἔπεσε στὰ χέρια τους καθὼς καὶ τὰ πῶς πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Ὁ Βασίλειος τότε, ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο στὴ Μικρασία. Ἐστελε ὅμως στρατηγὸν τὸν ἐμπιστό του **Νικηφόρο Οὐρανὸ** στὰ μέρη αὐτὰ μὲ στρατεύμα, γιὰ νὰ τὰ προστατεύσῃ ἀπ' τὸν ἐχθρό.

Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς πράγματι ἐκτύπησε τὸν Σαμουήλ καὶ τὸν ἀνάγκασε ν' ἀποχωρήσῃ ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπίθεσις ἔγινε στὸν Σπερχειὸ ποταμὸ.

Τὸ Βυζαντινὸ στρατεύμα πέρασε νύχτα τὸ ποτάμι καὶ ἐκτύπησε τὸν ἐχθρὸ ἀνυποψίαστα. Χιλιάδες ἦσαν οἱ νεκροὶ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι. Ὁ Σαμουήλ, μόλις πού μπόρεσε νὰ γλυτώσῃ ὁ ἴδιος, καὶ νὰ φύγῃ πρὸς τὴν Μακεδονία.

Οἱ Βούλγαροι ὕστερα ἀπ' τὰ ὅσα εἶχαν κάμει, ἔπαιρναν ἔτσι τὸ πρῶτο μάθημα.

Ὁ Νικηφόρος Ξιφίας, ἄλλος γενναῖος στρατηγός, στάλθηκε ἀπὸ τὸν Βασίλειο στὴν Ἀνατολικὴ Βουλγαρία. Καὶ αὐτός, ὅπως παλιὰ ὁ Τιμισκῆς, μπῆκε ξανὰ στὴν Πρεσλάβα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασίλειος, ἦλθε ἔπειτα πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐλευθέρωσε ἀπ' τοὺς Βουλγάρους τὴ Βέρροια, τὰ Σέρβια, τὴν Ἐδεσσα

καὶ ἄλλα μέρη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Δυτικὴ Βουλγαρία, ὅπου ὕστερα ἀπὸ πολιορκία ὀκτῶ μηνῶν ἐπῆρε τὸ Βιδίνι.

Σ' αὐτὸ ὅμως τὸ μεταξὺ, ὁ τολμηρὸς Βούλγαρος ἐκτύπησε τὴν Ἁδριανούπολι γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὸν Βασίλειο νὰ γυρίσῃ πίσω.

Βρισκόμαστε γύρω στὰ 1010 μ. Χ. Ὁ Βυζαντινοβουλγαρικὸς ἀγώνας ἔχει φθάσει πιά στὸ μεγαλύτερο σημεῖο τοῦ πεισματοῦ του. Πόλεμος *μέχρις ἐξοντώσεως*, καὶ ἀπ' τὴ μιὰ ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά.

Ὁ Βασίλειος προχωρεῖ συνεχῶς στὶς ἐπαρχίες τοῦ Σαμουήλ καὶ τὶς καταστρέφει. Θέλει νὰ ἐξαντλήσῃ ἐντελῶς τὸν ἐχθρὸ του. Ὁ Σαμουήλ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιπαραταχθῇ. Πιάνει τὰ στενά. Ἐνα τέτοιο, ἀνάμεσα Σέρρες καὶ Μελένικο τὸ Κλειδί, τὸ ὀχυρώνει γερὰ καὶ περιμένει τὸ πέρασμα τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ.

Ὁ Νικηφόρος Ξιφίας μὲ τρόπο βρῖσκεται πίσω ἀπ' τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς κτυπᾷ στὶς πλάτες. Καὶ ἐκεῖνοι παθαίνουν πανικό. Ὅπως καὶ στὸν Σπερχεῖο ἔτσι καὶ ἐδῶ.

Ὁ Βασίλειος ἔπιασε τὰ στενά στὰ 1014. Χιλιάδες αἰχμαλώτων στὰ χέρια του. Καὶ ἐκεῖνος πεισματωμένος ἐτύφλωσε, καθὼς λένε, 15 χιλιάδες ἀπ' αὐτοὺς. Τὸ πείσμα ἀνάμεσα στοὺς ἐμπολέμους δὲν εἶχε συγκρατημὸ.

Ἦταν φοβερὴ ἡ διαταγὴ τοῦ Βασιλείου. Ἡ τύφλωσις, ἦταν βέβαια ποινὴ πού συνεπιζόταν σ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς, ἀλλὰ τύφλωσις τόσων χιλιάδων ψυχῶν, ἦταν καὶ τότε ἀρκετὰ φοβερὸ πρᾶγμα. Ὅμως, οἱ καταστροφὲς πού εἶχε κάμει ὁ Σαμουήλ στὴν Ἑλλάδα, ἦσαν ἐκεῖνες πού ἐδίδαξαν στὸν Βασίλειο ἕνα τέτοιο τρομερὸ μάθημα.

Ὁ Σαμουήλ, μόλις πού μπόρεσε καὶ αὐτὴν τὴ φορὰ νὰ σωθῇ. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ λίγο, πέθανε ἀπ' τὴ στενοχώρια του γιὰ τὴ μεγάλη καταστροφὴ πού ἔπαθε. Ὁ Βασίλειος ἐπροχώρησε πιά στὴν καρδιὰ τῆς Βουλγαρίας δίχως μεγάλα ἐμπόδια.

Ἐλευθέρωσε στὸ μεταξὺ ὅλα τὰ μέρη πού εἶχαν καταλάβει οἱ ἐχθροί. Ἐφθασε στὴν *Ἀχρίδα*, στὴν πρωτεύουσα τῶν Βουλγάρων. Ὅλα πιά, εἶχαν τελειώσει μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε δείξει τὴν πυγμὴ της. Δὲν μπορεῖ ὁ καθένας ν' ἀντιμετριέται μαζί της. Ἄν τὸ κάμῃ, τὸ τέλος του εἶναι γνωστό.

Ὁ Βασίλειος ἀπ' τὴν Ἀχρίδα διέσχισε ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦλθε στὴν Ἀθήνα. Ἀνέβηκε στὸν Παρθενῶνα, πού ἦταν ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, καὶ ἔκαμε εὐχαριστήρια δοξολογία. Ὑστερα, γύρισε στὴν Πόλι.

Ἐπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνων ἀγῶνες, τὸ Βυζάντιο μποροῦσε πιά νὰ μένῃ ἡσυχο. Ὁ Αὐτοκράτοράς του βρισκόταν τότε στὰ ὕψη τῶν θριάμβων του. Ἦταν, ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ἡ Βουλγαρία εἶχε γίνει μιὰ πολὺ καλὴ ἐπαρχία Βυζαντινὴ, χωρισμένη σὲ δυὸ κομμάτια : ἡ Ἀνατολική, μὲ πρωτεύουσα τὸ Δορύστολο καὶ ἡ Δυτικὴ, μὲ πρωτεύουσα τὰ Σκόπια. Τὶς διοικοῦσαν στρατηγοὶ τοῦ Βασιλείου.

Ἐκαμε καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀγῶνες ὁ Βασίλειος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐστερέωσε τὴν Αὐτοκρατορίαν στὴν πιὸ μεγάλη ποῦ ἐγνώρισε δόξα τῆς.

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ἐφρόντισε καὶ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους του. Ἐλαβε διάφορα νομοθετικὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀνακου-

Ἡ Αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Βουλγαροκτόνου.

φίση τὶς κάτω τάξεις τοῦ λαοῦ του καὶ νὰ περιορίσῃ τοὺς ἰσχυροὺς γαιοκτῆμονες, ὅπως π.χ. τὴν ἀκύρωσιν τῶν διαφόρων ἀγοραπωλησιῶν ποῦ εἶχαν γίνει στὰ δύστυχα χρόνια, καὶ ἄλλα πολλά.

Σημαντικὸ ἔργο του ὑπῆρξε ἐπίσης, ὅπως εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω, ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων. Στὰ 1037 μάλιστα, ἐστάλη καὶ Ἕλληνας ἐπίσκοπος στὸ Κίεβο. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ρώσων ἐξαρτᾶται πιά ἀπὸ τὸ Ὁρθόδοξο Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στὰ 1025 ὁ Βασίλειος ὁ Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος, ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει πιά. Ἀσκητικὸς τύπος καὶ στρατιώτης πραγματικὸς, ἔζησε μιὰ ζωὴ

γεμάτη περιεχόμενο. Ἐτάφη, ὅπως ὁ ἴδιος τὸ εἶχε ζητήσει, δίχως τὶς συνειθισμένες τιμὲς ποὺ ἐγίνοντο στοὺς Αὐτοκρατορικοὺς νεκροὺς. Σὲ ἓνα ἀπλὸ νεκροταφεῖο, δίχως πορφύρες καὶ πολυτέλειες. Ἔτσι, σὰν ἓνας ἄγνωστος στρατιώτης.

Καὶ ὅμως πόση μεγαλοπρέπεια ἔδειχνε καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία του θέλησις.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς ἄρχισε νὰ ξαναδημιουργῆται τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος στὰ χρόνια αὐτά; 2. Ποιὲς οἱ ἐπιδιώξεις καὶ ποιὲς οἱ κατακτήσεις τοῦ Σαμουήλ; 3. Πότε καὶ πῶς ὁ Βασίλειος ἀπάντησε στὶς ἐπιδρομὲς τῶν Βουλγάρων; 4. Ποιὲς καὶ ποῦ ἔγιναν οἱ πρὸ μεγάλες νῆκες κατὰ Βουλγάρων; 5. Πῶς κρίνετε τὴν προᾶξι τοῦ Βασιλείου νὰ τυφλώσῃ τόσους αἰχμαλώτους; 6. Τί ἔκαμε ὁ Βασίλειος μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σαμουήλ; 7. Τί ἔγινε τελικὰ ἡ Βουλγαρία; 8. Ποία ἡ ἔσωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Βασιλείου; 9. Πῶς κρίνετε τὴν ἱστορικὴ μορφή τοῦ Βασιλείου;

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ (1025 - 1071)

Μετὰ τὸν Βασίλειο Β΄.— Μὲ τὸν θάνατο τοῦ Βασιλείου, τὸ Βυζάντιο μπαίνει σὲ μιὰ περίοδο μεγάλης παρακμῆς;

Ὅσο μεγάλο ὑπῆρξε τὸ ἀνέβασμα τῆς Αὐτοκρατορίας στὰ χρόνια ποὺ κρατοῦσε τὰ χαλινάρια τῆς ὁ Βουλγαροκτόνος, τόσο μεγάλο ὑπῆρξε τὸ χάος μέσα στὸ ὁποῖο βυθίστηκε ἡ δόξα τοῦ Βυζαντίου ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ἔνδοξου Αὐτοκράτορα.

Σὲ καμμιά ἄλλη περίοδο, λένε οἱ ἱστορικοί, δὲν παρουσιάζεται ἓνα τέτοιο φαινόμενο: μιὰν ἀπότομη μεγάλη ἄνοδο νὰ τὴν διαδέχεται ἀμέσως μιὰ ἀπότομη πάλι μεγάλη κατάρπσις.

Καὶ νὰ πῆς πὼς ὁ αἰώνας αὐτὸς δὲν εἶχε πρόσωπα ἱκανὰ ποὺ νὰ μποροῦν νὰ πλάσουν τὴν Ἱστορία του; Ὅχι. Ὑπῆρξαν καὶ στὴν ἐποχὴ αὐτὴ πολλὰ καὶ σπουδαῖα πρόσωπα, καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ στὴ στρατιωτικὴ ζωὴ.

Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἀχρηστεύθηκαν, γιὰτὶ κυριάρχησε μιὰ τρομερὴ μισαλληλία, ποὺ ἔσπαζε κάθε προσπάθεια συνεννοήσεως καὶ συντονισμοῦ. Ὑπῆρχε πραγματικὴ ἀναρχία καὶ διάσπασις σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῆς Αὐτοκρατορίας. Ποιὸς θὰ βγάλῃ τὸ μάτι τοῦ ἄλλου.

Ἐνας ἀγῶνας δρόμου γιὰ τὴν κατάκτησι τῆς κάθε ἀρχῆς, γιὰ τὴν ὁποία μάλιστα κανένα μέσο δὲν ἦταν ἀπηγορευμένο. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, γενικὴ ἀλληλεξόντως.

Μιὰ τέτοια κατάσταση παντοῦ καὶ πάντα δημιουργεῖ μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβεια παρακμὴ. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ ὑπῆρ-

ξαν καταστροφικά γιὰ τὸ Βυζάντιο. Αὐτὰ ἦσαν τὰ αἷτια πού προκα-
ροσεύασαν καὶ τὴν ὀριστικὴ του κατάπτωσι.

Βέβαια θὰ ξαναπάρουν τὸν θρόνο ἀργότερα χέρια ἱκανὰ καὶ γεν-
ναῖα, τὸ κακὸ ὅμως θὰ ἔχη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ δημιουργήσει ρήγ-
ματα στὰ θεμέλια τῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τὰ ρήγ-
ματα, συνήθως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κλείσουν.

Ἀνέβηκαν λοιπὸν στὸν θρόνο τοῦ Βουλγαροκτόνου, χωρὶς νὰ ντρα-
ποῦν καθόλου νὰ διαδεχθοῦν μιὰ τέτοια ἱστορικὴ καὶ παγκόσμια δόξα,
ταπεινοὶ καὶ ἀνίκανοι Αὐτοκράτορες, πού ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον δὲν
ἔκαμαν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ καταστρέψουν τὸ Κράτος.

Ὁ καθένας τους πρόσθετε στοῦ προκατόχου του τὶς καταστροφές
καὶ μιὰ δική του. Οἱ στρατιωτικὲς ἐπαναστάσεις, ἦσαν στὴν ἡμερησία
διάταξι. Καὶ αὐτὰ πότε; Ἐνῶ στὴ Βαλκανικὴ παρουσιάζοντο νέοι βάρ-
βαροι οἱ **Πατσινᾶκαι**, τὴν κάτω Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία τὶς ἐπαιρναν
οἱ **Νορβηγοὶ** καὶ πρὸς τὰ μέρη τῆς Περσίας πλησίαζαν οἱ **Τοῦρκοι**.

Γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ μιὰν ἐπανάστασι στρατιωτικὴ ἓνας ἀπ' τοὺς
ἀνίκανους αὐτοὺς Αὐτοκράτορες, μετέφερε πρὸς τὴν Πόλι τὰ στρατεύ-
ματα ἀπ' τὴν Ἀσία, ἀφήνοντας ἔτσι τὴν περιοχὴ στὴ διάθεσι τῶν
ἐχθρῶν.

Καὶ κάτι ἄλλο, ἀκόμη χειρότερο, ἔκαμε ὁ ἀνίκανος αὐτὸς βασι-
λιάς: Ἄρχισε νὰ διαλύῃ τὰ **Θέματα**, νὰ τοὺς ἀλλάξῃ τὸν στρατιωτικὸ
τους χαρακτῆρα. Βγάζει τοὺς στρατηγούς ἀπὸ διοικητὲς τῶν θεμάτων
καὶ βάζει ὑπαλλήλους.

Καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτοί, τοποθετοῦνται μόνο γιὰ νὰ ἐξασφαλίζουν
στὸν κύριό τους χρήματα πού χρειαζόταν γιὰ νὰ διασκεδάξῃ.

Τὸ Σχίσμα.— Ἀνάμεσα στὶς ἰσχυρὲς φυσιογνωμίες αὐτοῦ τοῦ
καιροῦ, ἦταν καὶ ὁ **Μιχαὴλ Κηρουλάριος**. Χαρακτῆρας ἀρχικὸς καὶ
ἐπίμονος, προσπάθησε καὶ αὐτὸς ν' ἀνέβῃ στὸν θρόνο. Ἀπέτυχε ὅμως
καὶ ἐξωρίσθηκε.

Σὰν γύρισε ἀπὸ τὴν ἐξορία του, ξανάρχισε τὴν παλιά του ἐπιδίωξι.
Τὰ πράγματα ὅμως, ἦσαν καὶ πάλι δύσκολα. Γι' αὐτὸ κι ἐκεῖνος, ἀλλάξε
δρόμο.

Μιὰ καὶ ἡ πρώτη θέσις ἦταν ἔτσι πιασμένη, ζήτησε τὴ δεύτερη.
Ἐγινε Πατριάρχης, στὰ 1043. Ἡ Πατριαρχία ἄλλως τε, λίγο διέφερε
ἀπ' τὴ βασιλεία.

Στὰ χρόνια του λοιπὸν, γίνεται καὶ τὸ ὀριστικὸ **Σχίσμα** ἀνάμεσα
Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἀπὸ παλιά, ἡ προσπάθεια τῶν Παπῶν ἦταν νὰ κυβερνοῦν τὸν

Κόσμο. Τὸ ἀξίωμα τους, ὅπως εἶχε ἐξελιχθῆ στὴ Δύσι, τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἔχουν καὶ κοσμικὴν ἐξουσία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τους. Καὶ αὐτὴν τὴν ἐξουσία τους ἤθελαν ὅσο καὶ πιὸ πολὺ νὰ τὴν ἀπλώνουν, οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτοὶ τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἀξιώσεις τους φυσικὰ ἐφθάναν ἔτσι, καὶ πρὸς τὶς περιοχὰς τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν καὶ κυρίως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ οἱ Πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχαν καθόλου τὴ διάθεσι νὰ γίνουν ὑποχείριοι τῆς ἀρπακτικῆς αὐτῆς διαθέσεως τῶν Παπῶν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ διαφωνίαι καὶ τὰ τσακώματα, ἦσαν συχνὰ ἀνάμεσα τους.

Ἐνα τέτοιο εἶδαμε πού συνέβη στὰ χρόνια τοῦ Φωτίου. Εἶχε τότε φθάσει τὸ πρᾶγμα ἔτσι, πού νὰ διαπιστωθῆ ὀριστικὰ ἡ ριζικὴ διαφωνία ἀνάμεσα στὸν Πατριάρχου καὶ στὸν Πάπα.

Καὶ ἡ διαφωνία αὐτὴ ἀπλώθηκε τότε καὶ σὲ δογματικὰ ζητήματα : Ἄλλα πιστεύουμε ἡμεῖς καὶ ἄλλα ἐσεῖς. Ἐμεῖς πιστεύουμε στὴν Ἀλήθεια καὶ σεῖς στὴν Πλάνη. Καὶ τὸ πρᾶγμα συνεχίσθηκε ὡς τὰ χρόνια αὐτὰ τοῦ Κηρουλαρίου. Ἡ διάσπασις τῆς Ἐκκλησίας ἐτοιμαζόταν.

Στὰ χρόνια λοιπὸν αὐτά, Πάπας τῆς Ρώμης ἦταν ὁ **Δέων ὁ Θ'**, ἓνας Γερμανός, πού ἠθέλησε νὰ μεγαλώσῃ τὴν ἐξουσία του παίρνοντας στὴ δική του δικαιοδοσία καὶ μέρη πού ἀνῆκαν στὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλ. τὴν Κάτω Ἰταλία.

Ὁ Κηρουλάριος βέβαια δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού μποροῦν νὰ μοιράζονται μὲ ἄλλους τὴν ἐξουσία τους. Ἀρχικὸς καὶ ἐπίμονος. Καὶ ἄρχισε τὴν ἐπίθεσι.

Καὶ τὴν διεξάγει μάλιστα, ἐνῶ τὸ ἐπίσημο Κράτος, γιὰ λόγους γενικώτερης πολιτικῆς, ἦταν σὲ ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὸν Πάπα καὶ εἶχε μαζί του καὶ τότε ἀκόμη διάφορες ἐπαφές. Ἡ πολεμικὴ ἔτσι, ἦταν δύσκολη γιὰ τὸν Ἑλληνα Πατριάρχου.

Ἄλλὰ ὁ Κηρουλάριος δὲν λυγίζει οὔτε ἀναβάλλει. Καὶ καταγγέλλει τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὡς **αἰρετικὴν**.

Ὁ Πάπας τότε, στέλνει στὴν Πόλι **ἀποκριάριον** — δηλ. ἐκκλησιαστικὸν ἀπεσταλμένο — νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατηγορία. Καὶ ὁ Κηρουλάριος συγκρούεται μ' αὐτόν, δὲν δέχεται νὰ ἰδῆ στὰ μάτια του τοὺς παπικοὺς ἀπεσταλμένους.

Κι ὁ «ἀποκριάριος» τῆς Ρώμης, ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς ἐγαϊστής καὶ ἀπερίσκεπτος, ἔγραψε ἀφορισμὸ καὶ τὸν ἐτοποθέτησε στὴν Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ Ἀνατολὴ ἐχωρίσθη γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ Δύσι. Ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, **ξεχώρισε τὰ κουτάλια της**

ἀπ' τὴν Καθολικὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Κι οἱ δύο, ἐπέμειναν στὸ πείσμα τους.

Οἱ διαφωνίες, ποὺ μποροῦσαν τότε νὰ λυθοῦν μὲ λίγη καλὴ διάθεσι, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸ χάσμα ἀγεφύρωτο.

Ἡ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, τράβηξε χωριστὸ δρόμο της δρόμο, δὲν ἤθελε σὲ τίποτα νὰ μοιάζῃ μ' ἐκεῖνον ποὺ τραβοῦσε ἡ ἄλλη. Ἀργότερα, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀλλάξῃ πιά τὸ κακό.

Οἱ Χριστιανοὶ ἐχωρίσθησαν γιὰ πάντα σὲ δυὸ κομμάτια, ποὺ ἀργότερα αὐτὰ τὰ κομμάτια ἔγιναν καὶ στρατόπεδα. Γιατί, ὁ ἓνας πεισματικὰ μισοῦσε πιά τὸν ἄλλο.

Καὶ αὐτὸ τὸ κακό εἶναι, ποὺ θὰ γίνῃ γέφυρα νὰ περάσουν ἐπάνω της μεγάλες καταστροφές καὶ γιὰ τὴ Δύσι ἀλλὰ καὶ κυρίως γιὰ τὴν Ἀνατολή, γιὰ τὸ Βυζάντιο.

Ἐρωτήσεις.—1. Τί γίνεται στὸ Βυζάντιο μετὰ τὸν Βουλγαροκτόνο ; 2. Πῶς ἐξηγεῖτε αὐτὸ τὸ κακό ποὺ συμβαίνει ἐκεῖ ; 3. Ποιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀντιδικίας τῶν διαφόρων προσωπικοτήτων στὸ Βυζάντιο ; 4. Ποιὸς ἦταν ὁ Κηρουλάριος καὶ ποιὸς ὁ χαρακτήρας του ; 5. Πῶς ἄρχισε ἡ διαφωνία ἀνάμεσα σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι γιὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ; 6. Ποιὲς ἦσαν οἱ αἰτίες καὶ ποιὲς οἱ ἀφορμές ; 7. Πῶς ἐξελίχθηκε καὶ ποῦ κατέληξε αὐτὴ ἡ διαμάχη ; 8. Τί νομίζετε πῶς ἔπρεπε νὰ κάνουν αὐτοὶ ποὺ διαχειρίσθησαν τὸ ζήτημα τότε ; 9. Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν στάσι τοῦ καθενὸς καὶ πῶς χωρίζετε τὶς εὐθῦνες τους ;

Οἱ Τοῦρκοι. Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ πολὺ ἐνωρίζει, καθὼς εἶδαμε πρὸ πάνω, ἀπλώθηκε ὄχι μονάχα στοὺς Ἀραβες, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ εὐρίσκοντο ἀπὸ πολιτισμὸ στὴν ἴδια κατάστασι ποὺ ἦσαν στὴν ἀρχὴ καὶ οἱ συμπατριῶτες τοῦ νέου Προφήτη.

Ὁ Μωαμεθανισμὸς λοιπόν, παύει νὰ εἶναι πιά μόνον Ἀραβικὴ θρησκεία. Τὴν παίρνουν καὶ ἄλλοι λαοί.

Ἔτσι, τὴν παίρνουν καὶ οἱ **Τοῦρκοι**, ποὺ εἶναι βαρβαρικὸς λαὸς καὶ κατεβαίνουν ἀπ' τὰ βάρη τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Περσία. Γίνονται καὶ αὐτοὶ Μουσουλμάνοι.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Ἔτσι καθὼς ἀργότερα ἀρχίζουν νὰ μεγαλώνουν καὶ νὰ παίρνουν πρωτοβουλία σὲ πολλὰ ζητήματα ἐκείνων τῶν καιρῶν, παίρνουν αὐτοὶ στὰ χέρια τους καὶ τὸν Μωαμεθανισμό.

Τοὺς Τοῦρκους αὐτούς, τοὺς γνώρισε τὸ Βυζάντιο ἀπὸ τὸν ἕνατο αἰῶνα καὶ πρὸ πολὺ ἀπὸ τὸν δέκατο. Πολλὲς φορὲς τοὺς ἐχρησιμοποίησε τότε γιὰ μισθοφόρους τοῦ στρατιῶτες.

Ένας κλάδος αὐτοῦ τοῦ λαοῦ μὲ ἕναν φύλαρχο τὸν **Σελτσούκ**, ἰδημιούργησε μὲ τὸν καιρὸ ἐκεῖ στὰ μέρη τοῦ Ἀφγανιστάν ἕνα μικρὸ κρατίδιο, τὸ Κράτος τῶν **Σελτσουκιδῶν** Τούρκων.

Ὁ υἱὸς τοῦ Σελτσούκ ὁ **Τογροῦλ** στὰ 1059, πῆρε καὶ τὴ Βαγδάτη διαλύοντας ἕνα παλιὸ Κράτος ποῦ τὴν εἶχε ὡς τότε πρωτεύουσά του.

Τότε λοιπόν, ἀρχίζουν οἱ πρῶτες συστηματικὲς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων στὴ Μικρασία. Γιατὶ ὁ Τογροῦλ αὐτός, ἦταν ἕνας δυνατὸς ἀρχηγὸς ποῦ μποροῦσε νὰ συγκεντρῶνῃ τοὺς πολεμιστὰς του καὶ νὰ ἀγωνίζεται μαζί τους γιὰ λάφυρα.

Καὶ ὀνομάσθη μάλιστα τότε ὁ Τογροῦλ **Σουλτάνος**, δηλ. βασιλεὺς τῶν βασιλείων, γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Κράτος του.

Τὸ Βυζαντινὸ Κράτος, ξέρουμε ποιά παρακμὴ τὸ βασανίζει σ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴ.

Καὶ οἱ Τοῦρκοι, μεγαλώνουν. Ληστεύουν τὶς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς Αὐτοκρατορίας: τὴν **Ἰβηρία**, τὴν **Ἀρμενία**, τὴν **Καππαδοκία**. Μπαίνουν στὴν **Καيسάρεια** καὶ ληστεύουν τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Καὶ προχωροῦν.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἦσαν οἱ Τοῦρκοι; 2. Πῶς ἔγιναν Μωαμεθανοί; 3. Πότε πρωτοφανερόνται στὸ Βυζάντιο καὶ πῶς τοὺς χρησιμοποιοῦν οἱ Βυζαντινοί; 4. Ποιοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὀνομάσθηκαν Σελτσουκίδαι καὶ γιατί; 5. Ποῦ πρωτοεγκατεστάθηκαν οἱ Τοῦρκοι αὐτοί; 6. Πῶς καὶ πότε ἄρχισαν τὶς ἐπιδρομὲς τους κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους;

Ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους 1071.—Ὁ **Ρωμανὸς ὁ Διογένης** (1067-1071) ἦταν ὁ προωρισμένος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ μεγάλο ζήτημα τοῦ Τουρκικοῦ κινδύνου.

Ὡραῖος καὶ γενναῖος στρατηγός, εἶχε δεῖξει μεγάλες ἱκανότητες σ' ἕνα τελευταῖον πόλεμο τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῶν Πατινακῶν. Καὶ ἀνέβηκε στὸν θρόνο παραμερίζοντας τελικὰ κάθε ἀντίρρηση τῶν ἄλλων.

Μόλις ἐπῆρε τὴν ἀρχὴ στὰ χέρια του, ἀμέσως ρίχτηκε στὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατό του.

Ὁ κίνδυνος τῶν Τούρκων ἦταν ἀπειλητικός, καὶ ὁ Ρωμανὸς μπόρεσε νὰ τὸν διακρίνῃ πολὺ ὀρθά. Μέσα σὲ τρεῖς μῆνες ἦταν ἔτοιμος. Καὶ ἄρχισε τὶς ἐκστρατεῖες στὴ Μικρασία.

Οἱ Τοῦρκοι μὲ Σουλτάνο τους τώρα τὸν **Ἄλπ-Ἀρσλάν** (1065-1072) τὸν ἀνηψιὸ τοῦ Τογροῦλ, ἐκτυποῦσαν τὴν **Νεοκαισάρεια** τοῦ Πόντου καὶ τὰ μέρη τῆς Φρυγίας.

Ἐκαμε λοιπὸν τρεῖς ἐκστρατεῖες ὁ Ρωμανὸς κατὰ τῶν Τούρκων :
στή **Φρυγία**, στή **Σεβάστεια**, στήν **Κιλικία** καὶ **Καππαδοκία**.

Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἦταν ὁ πρῶτος Αὐτοκράτορας
ποὺ ἐρχόταν στὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἔδειχνε τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀργά-
νωσι καὶ τῶν τοπικῶν στρατιωτικῶν μονάδων.

Μὲ τις δυὸ του ἐκστρατεῖες ξεκαθάρισε καὶ ὅλας τὴ Μικρασία. Οἱ
Τοῦρκοι ἦσαν νομάδες ἀκόμη, καὶ ὑποχωροῦσαν σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τις
ὄργανωμένες ἐπιθέσεις.

Μὲ τὴν τρίτη του ἐκστρατεία ὁ Ρωμανός, ἤλθε πρὸς τὴν Ἀρμενία
καὶ ἐκεῖ ἔπιασε τὸ **Ματζικέρτ** ποὺ εἶναι κοντὰ σὲ μιὰ λίμνη. Εἶχε
μαζὶ του πολὺ στρατό. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς αὐτός, ἦταν σωστὸ μωσαϊκό.
Φράγκοι, Ἀρμένιοι, Πατσινᾶκαι, *κάθε καρδιάς καρύδι*. Καὶ στὸ μι-
σοφορικό αὐτὸ στράτευμα ἡ πειθαρχία ἦταν πολὺ χαλαρή.

Ὁ Σουλτάνος Ἀλπ-Ἀρσλάν βρισκόταν τότε στὸ Χαλέπι. Μόλις
ἔμαθε πὼς ὁ Ρωμανὸς μπῆκε στήν Ἀρμενία, ἔσπευσε στὸ Ματζικέρτ.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι ξεσηκώθηκαν στὸ πόδι. Ζήτησαν μὲ προσευχὲς
τὴν προστασία τοῦ Προφήτη.

Ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν παρ' ὅλα αὐτὰ, ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῆ μὲ τὸν
Ρωμανό. Ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ἦταν πολὺς, καὶ δὲν χωροῦσε μάχη.
Ὅμως ὁ Ρωμανός, ἐστάθη ἀλύγιστος.

Καὶ ἡ ἄρνησίς του αὐτὴ ἐξώργισε τοὺς πιστοὺς τοῦ Μωάμεθ.
Προσευχήθηκαν, ὠρκίσθηκαν καὶ ὠπλίσθηκαν. Ἡ μάχη ἄρχισε σκληρά.

Ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς, ἔπαθε πανικό. Ἄλλοι πῆγαν μὲ τὸ μέρος
τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἄλλοι ἐσκόρπισαν. Ὁ Ρωμανὸς πολέμησε γενναῖα καὶ
πληγώθηκε. Καὶ ὕστερα, ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Τοῦρκος Σουλτάνος *ἔτριβε τὰ μάτια του* μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ
ἀνέλπιστο. Πάτησε τὸ κεφάλι τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ὕστερα ἐδείχθηκε
εὐγενικὸς ἀπέναντί του. Ἐκαμε συμφωνία μαζὶ του νὰ τοῦ πληρώνη
φόρο τὸ Βυζάντιο καὶ τὸν ἄφησε ἐλεύθερο.

Στὴν Πόλι τὸ ἄγγελμα ἔφερε ταραχὴ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ρωμανοῦ
ἔκαμαν ἐπανάστασι καὶ τοῦ πῆραν τὸν θρόνο. Τὸν ἴδιον, τὸν ἔπιασαν
καὶ τὸν ἐτύφλωσαν.

Στὸν θρόνο ἀνέβηκε ὁ **Μιχαὴλ ὁ Δούκας**, ἓνας ἀνίκανος Αὐτο-
κράτορας, γιὰ ν' ἀποτελειώσῃ τὸ κακὸ ποὺ ἄρχιζε μὲ τὴν καταστροφὴ
στὸ Ματζικέρτ.

Ἡ μάχη αὐτὴ εἶναι ὀρόσημο στὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία. Ἡ πτῶσις
τῆς Αὐτοκρατορίας ἔχει πιά ἐτοιμασθῆ.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Ρωμανὸς ὁ Διογένης ; 2. Πῶς

ἀνέλαβε καὶ τί ἔκαμε στὴν ἀρχή; 3. Ποῦ εὐρίσκοντο οἱ Τοῦρκοι τότε; 4. Τί ἔκαμε ὁ Ρωμανὸς γιὰ νὰ διώξῃ τοὺς Τοῦρκους; 5. Πόσες ἐκστρατείες ἔκαμε καὶ ποῦ; 6. Πῶς ἔγινε ἡ μάχη στὸ Ματζικέρι; 7. Πῶς κρίνετε τὴν πολιτικὴ τοῦ Ρωμανοῦ ποὺ δὲν ἐδέχθηκε συμφωνία μὲ τοὺς Τοῦρκους; 8. Πῶς ἐξελίχθη ἡ μάχη στὸ Ματζικέρι καὶ ποιά τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς τοῦ Ρωμανοῦ;

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Τὰ Γράμματα. — Εἶδαμε πρὸ πάνω πῶς ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς, ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ χρόνια ποὺ ἐθεμελιώνετο τὸ Βυζαντινὸ Κράτος, τὰ Γράμματα, ὅπως καὶ οἱ Τέχνες, ἄρχισαν νὰ παίρνουν μιὰ καινούργιαν ἀνάπτυξι.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν ὑποχρεώθηκε γιὰ νὰ θεολογή καὶ νὰ σπάζῃ τίς διάφορες αἱρέσεις, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, ἦταν ἡ κύρια ἀφορμὴ ποὺ ἐδημιουργήθηκε καὶ στὸ Βυζαντινὸ Κράτος πνευματικὴ παράδοσις.

Καὶ εἶδαμε, πῶς σ' ὅλη τὴν ὡς ἐδῶ περίοδο ὑπῆρξαν πολλοὶ καὶ μεγάλοι οἱ σοφοὶ στὸ Βυζάντιο, καὶ βασιλεῖς ἀκόμη, ποὺ καλλιέργησαν τὰ Γράμματα.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σπουδαίους ἦταν, ὅπως εἶδαμε, ὁ Φώτιος. Καὶ ἦσαν ἀκόμη, ἕνα πλῆθος ἄλλοι.

Τὰ Ἑλληνικὰ κείμενα τῶν Ἀρχαίων προκαλοῦσαν τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν τοῦ Βυζαντίου. Τὰ μελετοῦσαν καὶ ἔπαιρναν τὴ σοφία τους γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν καὶ στοὺς δικούς τους καιρούς.

Τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Θουκυδίδου ἦσαν περιζήτητα μελετήματα. Τὰ μελετοῦσαν, τὰ ἐσχολίαζαν, τὰ ἐδίδασκαν καὶ τὰ ἐδιδάσκοντο οἱ Βυζαντινοί.

Καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τους αὐτό, ἔκαμε ὥστε καὶ νὰ σωθοῦν τὰ ἔργα τῶν Ἀρχαίων.

Ἡ τυπογραφία, καθὼς θὰ δοῦμε πρὸ κάτω, ἐφευρέθηκε πολὺ ἀργότερα. Ὡς τότε, ἔγραφαν τὰ βιβλία μὲ τὸ χέρι. Ἦσαν *χειρόγραφα* τὰ βιβλία. Γι' αὐτὸ καὶ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ φυλαχθοῦν τὰ ἔργα τῶν Ἀρχαίων, καὶ θὰ τὰ χάναμε ἂν τὸ Βυζάντιο δὲν ἔδειχνε ἐνδιαφέρον γι' αὐτά.

Ἀπὸ τὰ Χειρόγραφα λοιπὸν τῶν Βυζαντινῶν, ἔλαβε ὁ Νεώτερος Πολιτισμὸς τὴ μεγάλη παρακαταθήκη τοῦ Ἀρχαίου Κόσμου.

Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ Βυζάντιο δὲν εἶχε καὶ δική του παραγωγὴ πνευματικὴ, μονάχα γιὰ τὸ ὅτι μᾶς ἔσωσε αὐτὴ τὴ μεγάλη κληρονομία, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ θεωροῦμε σὰν ἕνα μόνον προστάτη τῶν Γραμμάτων.

Ἄλλὰ καὶ οἱ φιλολογικῆς ἐργασίης ἐπάνω στὰ κείμενα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, εἶναι πολὺ σπουδαῖες. Ἐμαθῆν πολὺ καλὰ τὰ ἀρχαῖα πράγματα καὶ τὰ ἔκριναν πολὺ ὀρθά. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ κρίσεις τους μᾶς εἶναι πολὺ χρήσιμες.

Τέτοιες σπουδαῖες ἐργασίης μᾶς ἄφησαν, ὁ **Εὐστάθιος** ὁ **Θεσσαλονίκης**, ὁ **Μιχαὴλ Ψελλὸς** καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἄλλὰ καὶ πρωτότυπα πνευματικὰ ἔργα πολλὰ μᾶς ἄφησε τὸ Βυζάντιο. Στὴ Φιλοσοφία, στὴ Ρητορικὴ στὴν Ποίησι, σ' ὅλες τίς πνευματικῆς κατευθύνσεις.

Ἡ Τέχνη.— Ὅπως εἶπαμε καὶ στὸ Κεφάλαιο περὶ Ἰουστινιανοῦ, ὁ Νέος Κόσμος ποὺ γεννήθηκε μὲ τὴ δημιουργίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ τοῦ ἔπειτα Βυζαντινοῦ Κράτους, ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς Κόσμος, αἰσθάνθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ νέα ἔργα ποὺ νὰ ἐκφράζουν τίς δικῆς του ἀντιλήψεις. Τίς ἀντιλήψεις, ποὺ ἐσχημάτιζε ὅταν ἄρχισε νὰ βλέπῃ τὴ ζωὴ καὶ τὰ γύρω του μὲ τὸ δικό του, τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ μάτι. Εἶδαμε πῶς ἀπάντησε στὴν ἀνάγκη αὐτὴ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ οἱ τεχνίτες τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων περιόδων. Ἐδημιουργήθηκε λοιπόν, καινούργιος ρυθμὸς στὶς Τέχνες, ὁ **Βυζαντινὸς ρυθμὸς**, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τίς ἀντιλήψεις τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ, στὴ Ζωγραφικὴ, στὴν Ποίησι παντοῦ, τὰ σχήματα παίρνουν καινούργια μορφή.

Ὁ ναὸς ποὺ θὰ στεγασθῇ καὶ θὰ θερμάνῃ τὴν πίστι τοῦ Βυζαντινοῦ, γίνεται σὰν σταυρὸς μὲ θόλο στὴν κορυφή. Στολίζεται στοὺς τοίχους μὲ τίς μορφὰς τῶν ἁγίων τῆς Χριστιανοσύνης.

Καὶ εἶναι οἱ μορφὰς αὐτῆς, ἰδιόρρυθμα ζωγραφισμένες εἴτε μὲ χρώματα εἴτε καὶ μὲ πολύχρωμα πετραδάκια ποὺ κολλοῦν τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο ὥσπου νὰ σχηματίσουν τὸν Βυζαντινὸν ἅγιο, τὰ περίφημα **Μωσαϊκά**. Τὸν ἅγιο, μὲ τὸ ἀσκητικὸ πρόσωπο τὸ στεγνὸ, τὸν ἐξαυλωμένο, ὅπως τὸν ἤθελε ἡ πίστις ἡ Χριστιανικὴ τὸν ἅγιό της.

Ἡ Τέχνη τῶν Μωσαϊκῶν, εἶναι μιὰ κατάκτησις τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Κι ἀκόμη, ἡ Τέχνη τῆς **μικρογραφίας**, παίρνει στὸ Βυζάντιο μιὰ ἕξωρη μορφή.

Τὸ Χειρόγραφο, τὸ ἀρχαῖο κείμενο, θὰ **καλλιγραφηθῇ** μὲ πολλὴ προσοχή. Τὰ γράμματά του θὰ ἔχουν ἕνα ρυθμὸ, ποὺ θὰ τὸν καθορίζει ἡ μορφή ὅλων τῶν γύρω τους καλλιτεχνικῶν σχημάτων. Κι ἔπειτα, πρέπει νὰ ἔχη καὶ καμμιά ζωγραφιὰ τὸ Χειρόγραφο. Ξεκουράζει πάντα τὸ νοῦ καὶ τὸ μάτι μιὰ εἰκόνα. Καὶ ἡ εἰκόνα αὐτῆ, ποὺ μπορεῖ νὰ πα-

ριστάνη κάτι από ὅσα λέει τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, πρέπει νὰ εἶναι πολύ-
χρωμη καὶ ὄραία. Νὰ εἶναι μικρή, γιατί τὸ σχῆμα τοῦ Χειρογράφου τὸ
ἀπαιτεῖ, νὰ εἶναι «μικρογραφία», ἀλλὰ νὰ εἶναι Βυζαντινή.

Καὶ ἡ περιγραφή, τὸ χαρτί ἃς ποῦμε, πού ἦταν δέρμα ζώου κα-
τεργασμένο, δεχόταν μὲ μεγάλη ὑπομονή τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου πού
ἀποθανάτιζε ἐπάνω της τὶς ἀντιλήψεις μιᾶς ἐποχῆς καὶ ἐνὸς λαοῦ γιὰ
τὰ ζητήματα τῆς Ζωγραφικῆς.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὰ ἦταν ἡ ἐπίδοσις τῶν Βυζαντινῶν στὰ
Γράμματα ; 2. Πῶς ἀναγκάσθηκαν νὰ μελετήσουν τοὺς Ἀρχαίους ; 3.
Ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης τοὺς αὐτῆς γιὰ τὸν Πολιτισμὸ ; 4. Τί
εἶδους ἦσαν οἱ σπουδές τους στοὺς Ἀρχαίους ; 5. Πῶς ὑποχρεώθηκαν
νὰ δημιουργήσουν δικό τους ρυθμὸ στὴν Τέχνη ; 6. Ποῦ ἀσχολήθηκαν
καὶ πῶς ; 7. Ζέρετε καμμιά καθαρὰ Βυζαντινὴ τεχνικὴ δημιουργία ;
8. Ποιὰ εἶναι καὶ γιατί τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν προσώπων τῆς Βυζαν-
τινῆς Ἀγιογραφίας ; 9. Ποιὰ εἶναι ἡ τέχνη τῶν Χειρογράφων ; 10. Τί
εἶναι οἱ Μικρογραφίες ;

ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΑΤΖΙΚΕΡΤ

Ὁ Μιχαὴλ Δούκας.— Ἡ μάχη στὸ Ματζικέρτ ἀποτελεῖ, ὅπως
εἴπαμε πρὶν πάνω, ὄροσημο στὴ Βυζαντινὴν Ἱστορία.

Τὸ Βυζάντιο ἐνίκηθηκε, κι ἐνίκηθηκε ὄχι ὅπως πολλὲς φορὲς ἄλ-
λοτε. Ἐχασε μιὰ μάχη, σὲ μιὰ πολὺ κρίσιμη ὥρα του. Σὲ μιὰν ὥρα, πού
ἡ Αὐτοκρατορία ἔτριξε καὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ γερὸ στήριγμα.

Ἡ μάχη μὲ τ' ἀποτελέσματά της, ἐσφράγισε τὴν ἀδυναμία πού εἶχε
τὸ Βυζάντιο νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ λάσπη. Βούλιαξε πρὶν πολὺ. Ἄν ὁ Μιχαὴλ
πού πῆρε τὴν ἐξουσία δὲν ἦταν ἕνας ἀνίκανος, τὸ Βυζάντιο ἴσως μπο-
ροῦσε νὰ συνέλθῃ.

Μὰ πῶς νὰ γίνῃ αὐτό ; Εἶχε γεννηθῆ, εἶχε μεγαλώσει, εἶχε δοξα-
σθῆ. Ἐπρεπε στὸ τέλος, καὶ νὰ πεθάνῃ. Ὁ Νόμος τῆς Φθορᾶς τὸ
ἀναγκάζει. Κάθε πρᾶγμα, λέει ὁ Νόμος αὐτός, γεννιέται, μεγαλώνει
καὶ πεθαίνει.

Πρὸς τὸν θάνατό του λοιπὸν ἄρχισε ὕστερα ἀπὸ τὸ Ματζικέρτ νὰ
νὰ βαδίζῃ καὶ τὸ Βυζάντιο.

Ἡ ἀποτυχία του ἀνοίξε ἀμέσως τὸν δρόμο τῶν Τούρκων πρὸς τὴ
Μικρασία.

Καί, ὅπως ἔλεγαν οἱ Ἀρχαῖοι, *δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύε-
ται* : Οἱ Νορμανδοὶ παίρνουν στὰ χέρια τους τὴν Ἰταλία. Καὶ αὐτοὶ
μαζὶ μὲ τοὺς Βενετοὺς ἀνακατώνονται στὰ ζητήματα τοῦ Βυζαντίου,
καὶ ὄχι πιά αὐτὸ στῆς Ἰταλίας τὰ ζητήματα.

Τὸ Βυζάντιο πέφτει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Ἄδικα προσπαθοῦν οἱ Αὐτοκράτορες του μὲ διάφορους πολιτικούς γάμους νὰ τὸ σώσουν.

Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀδάμαστοι. Καινούργιος λαός, ἀκούραστος ἀκόμη ἀπ' τὴ ζωὴ, κτυποῦν μὲ πρωτόγονο βαρβαρισμὸ καὶ νικοῦν. Κάνουν ἐπιδρομὲς καὶ ληστεύουν. Ξυλώνουν συνεχῶς τὴν Αὐτοκρατορίαν. Κι αὐτὴ ἀνυπεράσπιστη, κρατεῖ στοὺς ὄμους της ἕναν ἀνίκανο Αὐτοκράτορα.

Οἱ στρατηγοὶ ἀλληλοεπαναστατοῦν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ζητοῦν ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἀντιπάλων τους. Καὶ οἱ Τοῦρκοι προχωροῦν.

Σὲ λίγο ἡ **Νίκαια**, ἡ ὀνομαστὴ πόλις τῆς Μικασίας ὅπου ἔγινε ἡ πρώτη Οἰκομενικὴ Σύνοδος, γίνεται πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ Μικρασιατικοῦ Κράτους, μέσα σὲ δέκα μόλις χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ Ματζικέρτ.

Ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης. Ἀπὸ τὴν παλιὰ οἰκογένεια τῶν Φωκάδων, ἀνέβηκε γέροντας πιά ὁ **Νικηφόρος** στὸν θρόνον.

Ἦταν ἐργατικὸς καὶ μορφωμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐπέτυχε τὴν κατάρτησι τοῦ θρόνου μὲ τὴ βοήθεια τῶν Τούρκων. Αὐτό, τοῦ ἐδημιούργησε χίλια δυὸ ζητήματα.

Ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐβοήθησαν. Χρειαζόταν λοιπὸν χρήματα. Ἡ λύσις ἦταν, οἱ νέες φορολογίες.

Οἱ ἀντίπαλοί του τὸν ἐπολέμησαν. Καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ τοὺς ἀντιπολεμήσῃ γιὰ νὰ κρατηθῇ στὸν θρόνον. Κατὰ τοὺς ἀγῶνες τους αὐτοὺς διεκρίθη ὁ στρατηγὸς του **Ἀλέξιος Κομνηνός**. Ἦταν ἕνας νέος μὲ τόλμη μεγάλη ἀλλὰ καὶ μὲ περίσκεψι σπουδαία.

Αὐτὸς ἔπειτα ἀπὸ λίγο, θὰ γίνῃ ἀρχηγὸς καινούργιας Δυναστείας στὸ Βυζάντιο, τῆς **Δυναστείας τῶν Κομνηνῶν**.

Τὸν χρόνον ὅμως ποὺ ἔγινε αὐτὸς Αὐτοκράτορας, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν πιά ὀριστικὰ στερεωθῆ στὴ Μικρασίαν. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἄλπ-Ἄρσλάν ὁ δραστήριος **Σουλεϊμάν**, ἔκαμε τὴ Νίκαιαν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους του.

Ἐρωτήσεις.—1. Τί ἔγινε μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ματζικέρτ; 2. Πῶς ἀντιμετωπίζει τὸ Βυζάντιο τὴν κατάστασι ποὺ ἐδημιουργήθηκε; 3. Τί κάνουν οἱ Τοῦρκοι στὸ μεταξὺ; 4. Ποιὸς ἦταν ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης καὶ πῶς ἀνέβηκε στὸν θρόνον; 5. Ποιὸ ἦταν τὸ ἔργο του; 6. Τί γίνεται στὶς μέρες τοῦ Αὐτοκράτορα αὐτοῦ.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1081 - 1185)

Ἀλέξιος Κομνηνός (1081 - 1118).— Ὁ τολμηρὸς ἀλλὰ καὶ

συνετὸς Ἀλέξιος Κομνηνός, στὰ 1081 διαδέχθηκε στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου τὸν Αὐτοκράτορα Νικηφόρο τὸν Βοτανειάτη, σὲ ὧρες πολὺ κρίσιμες γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν φθάσει στὴ Βιθυνία καὶ οἱ Νορμανδοὶ πῆραν τὴν Ἰταλία καὶ ἀπειλοῦσαν τὸ Βυζάντιο. Στὴ Βαλκανικὴ ἐπίσης, οἱ διάφορες φυλὲς δυνάστευαν τὶς ἐπαρχίες τοῦ Κράτους.

Ὁ Ἀλέξιος τὰ ἤξερε ὅλα αὐτά, καὶ ἤξερε ἀκόμη καὶ τὸ πῶς ἔπρεπε νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει. Ἡ Αὐτοκρατορία μποροῦσε νὰ τοῦ δώσει τὸ λίγο λάδι ποὺ ἀκόμη τῆς ἀπέμενε γιὰ νὰ κάμει τὴν τελευταία ἀναλαμπή της.

Ἀλέξιος Κομνηνός.

Καὶ ὁ Ἀλέξιος, ὁ γενναῖος αὐτὸς Θρακιώτης, δὲν ἐδειλίασε. Τὸ ἔργο του ἦταν δύσκολο ἀλλὰ καὶ σημαντικό. Σ' αὐτό, θὰ βασιθεῖ μὴ ἀκόμη, ἢ τελευταία, ἑκατόχρονη σχεδόν, ἀκμὴ τῆς Αὐτοκρατορίας. Μία ἀκμὴ, ἀρκετὰ σημαντικὴ: Τὸ τελευταῖο φῶς τοῦ λυχνარიοῦ.

Μόλις λοιπὸν ἐπῆρε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του ὁ Ἀλέξιος, συνθηκολόγησε ἀμέσως πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε σ' αὐτοὺς τὰ σύνορα ποὺ εἶχαν ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ, καὶ ἐστράφη γρήγορα στὸν κίνδυνο ποὺ τὸν ἀπειλοῦσε ἄμεσα.

Οἱ Νορμανδοὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλία εἶχαν περάσει στὴν Ἑλλάδα, στὸ **Ἰλλυρικὸν Θέμα**, ὅπως λεγόταν τότε. Σκληροὶ ἀγῶνες ἐτάραξαν τὴν περιοχὴ.

Ὁ γενναῖος Ἀλέξιος μὲ τὸν ἀκαταμάχητο στρατὸ του μπόρεσε τελικὰ νὰ καταπονήσῃ τὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ ὕστερα ἀπὸ τέσσερα χρόνια νὰ γυρῆσῃ στὴν ἐστία του. Τὸ Κράτος ἔτσι, κατώρθωσε νὰ μείνῃ ἡσυχὸ ἀπὸ τὰ δυτικά του.

Στὸν πόλεμον ὅμως αὐτόν, ὁ Ἀλέξιος ἐχρησιμοποίησε γιὰ συμμάχους του τοὺς Βενετούς. Αὐτὸ τοῦ βγῆκε σὲ κακό, γιὰτὶ οἱ Βενετοὶ ἀργότερα θὰ καθήσουν στὸ σβέρκο τοῦ Βυζαντίου.

Ὑστερα ὁ Ἀλέξιος ἐστράφη πρὸς τὴν Βαλκανικὴ. Οἱ Πατιναῖκα εἶχαν βρεῖ εὐκαιρία καὶ ἔφθασαν ὡς τὴ Θράκη. Καινούργιοι λοιπὸν ἀγῶνες.

Στὰ 1091 ὁ Ἀλέξιος εἶχε ξεμπλέξει καὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς του αὐτοὺς.

Στὸν πόλεμον κατὰ τῶν Πατινακῶν ὁ Ἀλέξιος ἀναγκάσθηκε νὰ

πάρη μαζί του και τους Σέρβους, όπως τους είχε και κατά των Νορμανδών πάρει. Αυτό όμως τον έβλαψε, γιατί αργότερα, στα 1094, αναγκάστηκε ν' αναγνωρίσει τους Σέρβους ως Κράτος.

Τους ήρωϊκούς αγώνες του 'Αλεξίου μās τους περιέγραψε η κόρη του "**Αννα**, στο έργο της τὸ ιστορικὸ πὸν φέρει τὸν τίτλο "**Αλεξιάς**."

Ἑρωτήσεις.— 1. Ποιὸς ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός; 2. Πῶς ἀνέβηκε στὸν θρόνο; 3. Ποία ἦταν τότε ἡ κατάσταση στὸ Βυζάντιο; 4. Τί ἔκαμε μόλις πῆρε τὴν ἐξουσία; 5. Ποιοὺς ἐχθροὺς του πολέμησε πὸν καὶ πότε; 6. Τί εἶναι ἡ « Ἀλεξιάς »;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.— ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός κατάφερε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς, ἐτοιμαζόταν νὰ κτυπήσῃ καὶ τοὺς τελευταίους ἀλλὰ καὶ χειρότερους ἐχθροὺς του, τοὺς Τούρκους. Δυστυχῶς ὅμως πάνω σ' αὐτὴν τὴ στιγμή φανερώθηκε ἀπρόοπτα ἕνας μεγάλος καταστροφικὸς καινούργιος κίνδυνος. **Οἱ Σταυροφόροι.**

Οἱ Τούρκοι, ὅπως εἶπαμε πὸν πάνω, ἀπὸ πολλὰ χρόνια τώρα εἶχαν ἀπλωθῆ στὴ Μικρασία κυρίαρχοι. Στὰ 1077 πῆραν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν Ἱερὴ πόλι τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Χριστιανικὸς Κόσμος ἀναταράχτηκε τότε.

Στὴν πόλι αὐτὴ, οἱ Χριστιανοὶ ὅλων τοῦ Κόσμου πῆγαιναν συχνὰ καὶ προσκυνοῦσαν. Οἱ Τούρκοι λοιπὸν, δυσκόλεψαν τὸ προσκύνημα αὐτὸ μόλις πάτησαν τὸ πόδι τους στὴν Ἁγία Γῆ.

Οἱ χιλιάδες τῶν προσκυνητῶν ὑπέφεραν πὰ τὰ πάνδεινα ἀπ' τοὺς βάρβαρους αὐτοὺς κατακτητῆς. Καὶ σὰν γύριζαν στὶς πατρίδες τους ἐξιστοροῦσαν τὰ φοβερὰ αὐτὰ παθήματά τους.

Καὶ ἡ Χριστιανοσύνη εἶχε ἱερὴ ἀγανάκτησι κατὰ τῶν μισητῶν ἀπίστων, πὸν τὴν ἔθιγαν στὴν πὸν εὐαίσθητη πτυχή τῆς ψυχῆς της. Ἐνα μῖσος, ἔβραζε στὶς ψυχῆς ὅλων κατὰ τῶν Τούρκων.

Αὐτὸ τὸ μῖσος, αὐτὴν τὴν ψυχολογία τῶν Χριστιανῶν, ἐσκέφθησαν τότε πολλοὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν γιὰ δικούς του ὁ καθένας σκοπούς: Οἱ Βενετοί, γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ προνόμιά τους στὴν Ἀνατολή· οἱ Νορμανδοί, γιὰ νὰ πάρουν καινούργια ἐδάφη· ὁ Πάπας, γιὰ νὰ μεγαλώσῃ τὴν ἐξουσία του, πὸν τὸ Σχίσμα τὸν ἐμπόδιζε, καὶ πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἀνακάτωμα ὅλων αὐτῶν τῶν συμφερόντων ἐξακολούθησε νὰ γίνεται κανονικά, ὥσπου στὸ τέλος ξεπήδησαν ἀπ' αὐτὸ οἱ ἱεροὶ πόλεμοι κατὰ τῶν ἀπίστων, οἱ **Σταυροφορίες**.

Πολλοί ὑπῆρξαν οἱ δημιουργοὶ αὐτοῦ τοῦ ξεσηκώματος τῆς Χριστιανοσύνης. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης. Ἦταν ἓνας καλόγηρος ποὺ ἤλθε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ἱεροσόλυμα καί, ἀφοῦ ὑπέ-

Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὰ χρόνια τῶν Σταυροφοριῶν.

φερε πολλά, γύρισε στὴ Δύσι καὶ τὰ διηγῆθηκε, ξεσηκώνοντας μὲ τὸ κήρυμά του τοὺς λαούς.

Ὁ Πάπας συνεκάλεσε Σύνοδο ὅλων τῶν ἡγεμόνων στὴν **Κλερμόν** τῆς Γαλλίας καὶ ἔκαμε κι αὐτὸς τὸ ἴδιο. Φανάτισε τοὺς πιστοὺς του. Πλήθη λαοῦ τότε μαζεύτηκαν γύρω ἀπ' τὸν Πέτρο τὸν Ἐρημίτη.

Καθένας ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη ἔκρυβε πίσω ἀπ' τὸν θρησκευτικό του φανατισμὸ καὶ μιὰ δική του ἐπιδιώξι.

Ἡ Ἀνατολή, πάντα ἐθεωρεῖτο ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς σὰν χώρα μυθική καὶ πλούσια. Τυχοδιώκτες λοιπὸν κάθε λογῆς, πιάστηκαν χέρι-χέρι γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἄπιστους.

Ἡ φτώχεια ποὺ ὑπῆρχε στὴ Δύσι, ὅπου εἶχε ξαναδημιουργηθῆ ἡ δουλεία μὲ νέα μορφή, βοήθησε πολὺ τὶς Σταυροφορίες. Τὸ πρῶτο λοιπὸν κῆμα ἐσχηματίσθηκε. Στρατὸς φοβερός.

Ἐνας σταυρὸς στὸ στήθος τοῦ καθενός, ἦταν τὸ σῆμα ποὺ θύμιζε στοὺς Σταυροφόρους τὴν κοινὴ τους ἐπιδιώξι, τὴν Ἀπελευθέρωσι τῶν Ἀγίων τόπων.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποία ἦταν ἡ ἀφορμὴ πὸν προκάλεσε τὶς Σταυροφορίες; 2. Τί ἦσαν οἱ Σταυροφορίες καὶ γιατί ὠνομάσθησαν ἔτσι; 3. Ποιὰ ἦσαν τὰ πραγματικὰ αἷτια πὸν ἐδημιούργησαν τὶς Σταυροφορίες; 4. Τί ἔκαμε ὁ Πάπας; 5. Ποιὸς ἦταν ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης; 6. Τί εἶδους ἄνθρωποι ἦσαν οἱ Σταυροφόροι καὶ τί ἐπιδιώξεις εἶχε ὁ καθένας τους;

Πρώτη Σταυροφορία.— Ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης συγκρότησε πρῶτος ἓνα μεγάλο Χριστιανικὸ στράτευμα καὶ ξεκίνησε. Κάθε καρυδιᾶς καρύδι εἶχε συγκεντρωθῆ γύρω ἀπ' τὸν Πέτρο, καὶ ἡ πορεία τους ἄρχισε.

Πέρασαν τὴν Οὐγγαρία, τὴ Σερβία, τὴ Βουλγαρία καὶ ἔφθασαν ὡς τὴν Πόλι. Δίχως προμήθειες, δίχως τίποτα. Σωστὴ ἀκρίδα, ὅπου περνοῦσαν. Χριστιανοὶ ληστές, δὲν ἄφηναν λιθάρι στὸ λιθάρι. Πῶς ἄλλοιῶς θὰ ζοῦσαν;

Οἱ Οὐγγροι, τοὺς ἐκτύπησαν. Καὶ πὺ κάτω τὸ Βυζάντιο, τὰ ἴδια. Στὴ Νις τῆς Σερβίας ἀναγκάσθηκε καὶ ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς νὰ τοὺς κτυπήσῃ. Ἦσαν ἀνυπόφοροι.

Ὁ Ἄλέξιος Κομνηνὸς πὸν βασίλευε τότε στὴν Πόλι, εἶδε τὸ μεγάλο κακὸ πὸν ξεφύτρωσε στὶς μέρες του σὰν *μανιτάρι* καί, συντετὸς καθὼς ἦταν, τὸ ἀντιμετώπισε μὲ ψυχραιμία.

Πρέπει νὰ ἀπαλλαγῆ ὅσο γίνεται πὺ σύντομα ἀπὸ τοὺς ἄσπονδους αὐτοὺς φίλους τῆς Χριστιανοσύνης. Τοὺς περιποιεῖται λοιπόν, τοὺς δίνει τροφίμα καὶ τοὺς περνᾷ μὲ τὰ πλοῖα του στὴ Μικρασία. Ἄς συνεννοηθοῦν καλύτερα μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἔτσι ἀνοργάνωτος ὁ στρατὸς τοῦ Πέτρου πέρασε στὴ Μικρασία. Οἱ Τούρκοι τὸν ἐκτύπησαν καὶ ὁ ὄχλος αὐτὸς διαλύθηκε. Ὁ Πέτρος ζήτησε βοήθεια ἀπ' τὸν Ἄλέξιο καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἔστειλε καμμιά εἰκοσιπενταριά χιλιάδες Σταυροφόρους πὸν εἶχαν ξεμείνει πίσω.

Τὸ παράδειγμα ὅμως τοῦ Πέτρου, ἄρесе καὶ σὲ ἄλλους πολλοὺς στὴ Δύσι. Διάφοροι πολεμιστές, ἱππότες ὅπως τοὺς ἔλεγαν, ξεκίνησαν καὶ αὐτοὶ μὲ ἄλλους ἀρχηγούς.

Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ **Γοδοφρεῖδος νιὲ Μπουγιόν**. Καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι. Στρατὸς ἀμέτρητος ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἁγία Γῆ. Ἀπ' τὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη, στὴν Ἰταλία, στὴν Ἀλβανία, στὴ Μακεδονία.

Ὁ Ἄλέξιος τοὺς πέρασε καὶ αὐτοὺς στὴ Μικρασία, ἀφοῦ τοῦ ἔδωκαν τὴν ὑπόσχεσι πὼς ὅσα μέρη παίρνουν θὰ εἶναι δικά του.

Στὰ 1097 λοιπόν, ὅλο αὐτὸ τὸ στράτευμα βρισκόταν μπροστὰ στὴ Νίκαια. Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες βδομάδες πολιορκίας, τὰ κλειδιά τῆς

πρωτεύουσας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους ἦσαν στὰ χέρια τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ἡ πορεία τῶν Σταυροφόρων συνεχίσθηκε: στὸ **Ἰκόνιο**, στὴ **Συρία**. Στὰ 1098, ἡ **Ἀντιόχεια** παραδόθηκε. Καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1099, οἱ Σταυροφόροι μπαίνουν στὰ Ἱεροσόλυμα.

Ἡ σφαγὴ τῶν Μουσουλμάνων ἦταν ἀπρσίγραπτη. Ὁ Γοδοφρεῖδος ὠνομάσθηκε **ὑπερασπιστὴς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ**.

Μετὰ τὸν θάνατό του, ὁ ἀδελφός του **Βαλδουῖνος** ἔγινε βασιλιάς τοῦ Κράτους τῶν Ἱεροσολύμων. Ὁ στρατὸς τῶν Σταυροφόρων ὅμως, εἶχε κυριολεκτικὰ καταστραφῆ ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς περιπλανήσεις. Δὲν εἶχαν ἀπομείνει παρὰ 20 χιλιάδες μονάχα ἀπ' τὸ μισὸ περίπου ἑκατομμύριο ποὺ ξεκίνησε.

Οἱ ὑποσχέσεις πρὸς τὸν Ἀλέξιο ξεχάστηκαν. Οἱ νικηταὶ τῶν ἀπίστων ἐχώρισαν τότε τὴν περιοχὴ ποὺ ἐκυρίευσαν σὲ βασιλεία: Τῆς **Ἱερουσαλήμ**, τῆς **Ἀντιοχείας**, τῆς **Ἐδεσσας**.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς ἄρχισε ἡ Πρώτη Σταυροφορία; 2. Ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε καὶ τί δρόμο ἀκολούθησε; 3. Τί ἀπέγινε ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης; 4. Ποιὸς ἦταν ὁ Γοδοφρεῖδος ντὲ Μπουγιὸν καὶ τί ἔκαμε; 5. Πῶς φέροθηκε τὸ Βυζάντιο στοὺς Σταυροφόρους καὶ γιατί; 6. Τί ἀποτέλεσμα εἶχε ἡ Πρώτη Σταυροφορία;

Δεύτερη Σταυροφορία.— Πενήντα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1147, ἔγινε ἡ Δεύτερη Σταυροφορία. Στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχε τότε ὁ **Μανουὴλ Κομνηνός** (1143—1180).

Οἱ αἰτίες κι αὐτῆς τῆς Σταυροφορίας εἶναι βέβαια οἱ γνωστές. Τί θὰ γινόταν ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος τῆς Δύσεως, ἔτσι ποὺ εἶχε φουντώσει μέσα του ὁ πόθος πρὸς τὴν Ἀνατολή; Ἐπρεπε νὰ βοῆ τρόπο νὰ πάη ἐκεῖ.

Καὶ ἡ ἀφορμὴ εὐρέθη. Τὰ κρατίδια ποὺ ἴδρυσαν οἱ Σταυροφόροι στὴν Ἀνατολή, ἄρχισαν ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ τρώγονται μεταξύ τους. Καὶ οἱ Τοῦρκοι λοιπόν, βοῆκαν εὐκαιρία καὶ κατέλαβαν ἓνα ἀπ' αὐτά, τὸ Κράτος τῆς Ἐδεσσας. Ἡ Δύσις τότε ἀναταράχθηκε. Σπουδαία εὐκαιρία.

Ἡ Γαλλία αὐτὴ τῇ φορᾷ εἶχε τὴν πρωτοβουλία. Ὁ βασιλιάς της **Λουδοβίκος ὁ Ζ'**, ἀνέλαβε τὴν ἐκστρατεία. Ἀλλὰ καὶ ὁ **Κονράδος** τῆς Γερμανίας, δὲν στάθηκε ἀργός. Οἱ καλόγηροι τὸν ἔπεισαν. Δὲν ἔπρεπε νὰ ὑστερήσῃ. Ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀπαιτοῦσε. Καί, ξεκίνησε κι αὐτός.

Ὁ Μανουὴλ Κομνηνός ἤξερε τί ἐσήμαιναν ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἡ Πρώτη Σταυροφορία εἶχε ἀρκετὰ διδάξει τὴ Δυναστεία του.

Χωρίς λοιπόν καθυστέρησι καμμιά, ἐβροήθησε τοὺς Σταυροφόρους καὶ πέρασαν στὴ Μικρασία. Τοὺς ἐφόρτωσε μὲ τρόφιμα, καὶ τὸν ἄφησαν ἥσυχο.

Στὴ Δαμασκὸ οἱ Σταυροφόροι κτυπήθηκαν μὲ τὸν ἐχθρό. Ἡ καταστροφή τοὺς ὑπῆρξε φοβερή.

Ἐγύρισαν τότε, ὅσοι ἐγύρισαν, πίσω στὴν Εὐρώπη κατατσακισμένοι. Ἡ ἐπιχείρησις αὐτή, εἶχε βγῆ σὲ κακό.

Τρίτη Σταυροφορία.— Σὲ λίγα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1189, ἄλλη Σταυροφορία. Ἡ Τρίτη αὐτή.

Ἐξουσίαζε τὴν Αἴγυπτο, ἐπῆρε τὴν Ἱερουσαλήμ. Οἱ Ὑπερασπισταὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὸν ἄπιστον αὐτόν.

Ἡ Εὐρώπη ἀνατρίχιασε. Ὁ Πάπας ξεσηκώθηκε καὶ μαζί του ἡ Χριστιανοσύνη τῆς Δύσεως, ταπεινὴ θεραπεινὴ στίς ἐντολὰς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς, ἐτοιμάσθηκε.

Στὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἦταν τότε ὁ **Ἰσαάκιος Ἄγγελος** (1185-1195). Εἶχε σταματήσει πιά ἡ Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ μὰ καινούργια εἶχε ἀνεβῆ, ἡ **Δυναστεία τῶν Ἀγγέλων**.

Ἡ Σταυροφορία λοιπόν, ἄρχισε. Καὶ τὴν ξεκίνησεν ὁ βασιλιάς τῆς Γερμανίας **Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας**. Μαζί του, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος ἐδείχθη στὴν ἀρχὴ λίγο δύστροπος πρὸς τοὺς Σταυροφόρους. Ἀναγκάσθηκε ὅμως γρήγορα, ν' ἀλλάξη τακτικὴ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς προκατόχους του.

Οἱ Σταυροφόροι ἔτσι, πέρασαν στὴ Μικρασία καὶ ἔφθασαν στὴν Κιλικία. Σὲ κάποιο ποτάμι τῆς, ὁ Βαρβαρόσσας πνίγηκε καὶ ἡ Σταυροφορία ἔσπασε. Ὁ Σαλαδὶν κράτησε τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ ὑποσχέθηκε πὼς θὰ σέβεται τὰ Προσκυνήματα καὶ τοὺς προσκυνητὰς.

Οἱ Ἀγγλοὶ μὲ τὸν βασιλιά τους **Ριχάρδο τὸν Δεοντόκαρδο**, πῆραν πρώτη φορά τότε τὴν **Κύπρο**. Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα πιά, ἡ Ἑλληνικὴ Μεγαλόνησος μένει μακροῦ ἀπ' τὴν λοιπὴ Ἑλλάδα στὰ ξένα χέρια, καὶ περιμένει.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πότε ἐγινε καὶ γιατί ἡ Δεύτερη Σταυροφορία; 2. Ποία ἦταν ἡ στάσις τῶν Βυζαντινῶν; 3. Ποιοὶ ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Δεύτερης Σταυροφορίας; 4. Πῶς ἐξελίχθηκε καὶ πῶς ἐτελείωσε ἡ Σταυροφορία αὐτή; 5. Πότε καὶ γιατί ἐγινε ἡ Τρίτη Σταυροφορία; 6. Ποιοὶ τὴν ὀργάνωσαν; 7. Πῶς ἐφέρθη στυὺς Σταυροφόρους τὸ Βυζάντιο; 8. Ποία ἦταν ἡ τύχη τῆς Σταυροφορίας αὐτῆς; Πότε καὶ πῶς οἱ Ἀγγλοὶ πρωτοπῆραν τὴν Κύπρο;

Τέταρτη Σταυροφορία.— Ἡ ἀποτυχία τῆς Τρίτης Σταυροφορίας δὲν ἔπεισε τοὺς Χριστιανοὺς πῶς ἔπρεπε νὰ σταματήσουν πιά τὶς ἐπιχειρήσεις.

Ἐπῆρχε ἀκόμη ἀρκετὸς ἐνθουσιασμός στὴ Δύσι, καὶ οἱ ἰσχυροὶ τῆς δὲν ἐννοοῦσαν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ χαθῆ ἀδίκαια. Καινούργια λοιπὸν Σταυροφορία. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀνατολή, ἦταν πιά γνωστός.

Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος, θρηνοῦσε γιὰ τὸ χάσιμο τῶν Ἁγίων Τόπων. Φυσικά, μέσα του συλλογιζόταν τὴν ἐξουσία του στὴν Ἀνατολή. Καὶ οἱ πιστοὶ του, ριγοῦσαν ἀπὸ ἱερὴ συγκίνηση. Δὲν πρέπει ὁ **Τίμιος Σταυρὸς** νὰ μένη στὰ χέρια τῶν ἀπίστων.

Ἐστάλθηκαν λοιπὸν, παντοῦ κήρυκες τῆς θείας ὀργῆς τοῦ Πάπα. Καὶ στὸ μήνυμα τοῦ Πάπα, βρέθηκαν ἀμέσως ἔτοιμοι ν' ἀπαντήσουν οἱ **Γάλλοι** καὶ οἱ **Βενετοὶ**. Μαζευτῆκαν λοιπὸν στὴ Βενετία. Ἀρχηγοὶ τοὺς ἦσαν ὁ **Βαλδουῖνος**, ἕνας κόμητας ἀπ' τὴ Φλάνδρα τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ **Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός**.

Ἐκαμαν συμφωνία μὲ τὸν **Δάνδολο** τὸν **Δόγη**, τὸν βασιλιὰ σὰ νὰ λέμε, τῆς Βενετιᾶς νὰ τοὺς πάη μὲ τὰ καράβια του.

Ἦσαν ὅμως δίχως χρήματα. Πῶς θὰ τοὺς ἔκανε ὁ Δάνδολος αὐτὴν τὴν ἐργασία; Τὰ πράγματα ἦσαν δύσκολα.

Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204).— Τὶς δυσκολίες ὅμως τῶν Σταυροφόρων ἤλθε νὰ τὶς λύση ἡ φοβερὴ ἀναρχία, ποὺ εἶχε πιά πνίξει τὸ Βυζάντιο. Ἡ παρακμὴ, ἡ πτώσις.

Τότε, στὰ 1203, βασίλευε ὁ **Ἀλέξιος ὁ Γ'**, ποὺ γιὰ νὰ πάρῃ τὸν θρόνο εἶχε τυφλώσει τὸν ἀδελφὸ του, τὸν βασιλιὰ **Ἰσαάκιο**.

Ὁ υἱὸς λοιπὸν τοῦ Ἰσαακίου ὁ **Ἀλέξιος ὁ Δ' Ἄγγελος**, ἔδραπέτευσε ἀπὸ τὴ φυλακὴ, ὅπου τὸν εἶχε κλείσει ὁ θεῖος του, κι ἤλθε στὸν Πάπα γιὰ νὰ ζητήσῃ ἐνίσχυσι κατὰ τοῦ κακούργου βασιλιᾶ ποὺ ἔκλεψε ἔτσι ἐγκληματικὰ τὸν θρόνο τοῦ πατέρα του.

Τὸν ἔστειλαν στὴ Βενετία. Κι ὁ πονηρὸς ὁ Δάνδολος, τὸν ἐδέχθη μὲ καλωσύνη.

Ὁ Ἀλέξιος, ὑπεσχέθη στοὺς Σταυροφόρους «*θάλασσαν χρημάτων*», ἀρκεῖ νὰ ξανάδιναν τὸν θρόνο στὸν Ἰσαάκιο.

Ἡ Σταυροφορία θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ κάμῃ ἔτσι μιὰ πολὺ καλὴ ἐπιχείρησι, ποὺ θὰ ἔφερε πολλὰ κέρδη. Γιατὶ νὰ πάη στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ Τίμιους Σταυροὺς;

Ὁ Δάνδολος ἦταν πειστικὸς μ' αὐτὲς τὶς γνώμες του. Ὁ Βονιφάτιος, ποὺ ἔφερε μαζί του τοὺς Ἰταλοὺς, ἐδέχθη ἀμέσως δίχως δισ-

ταγμό. Ἡ συμφωνία ἔκλεισε. Τί τὸν Τίμιο Σταυρό, τί τὸ Βυζάντιο! Τὸ πλούσιο Βυζάντιο, πὺ θὰ μποροῦσαν νὰ χορτάσουν ὄλοι ξεκοκκαλίζοντάς το!

Τὸν Μάιο τοῦ 1203, ἡ συμφωνία ὑπεγράφη στὴν Κέρκυρα. Ὅλοι πῆραν μέρος στὴ δουλειά. Καὶ τὸν Ἰούνιο κι ὄλας τῆς ἴδιας χρονιάς, βρέθηκαν μπροστὰ στὴν Πόλι.

Θλιμμένη ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ κουρασμένη ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὶς δόξες ἡ ὁμορφὴ νύφη τοῦ Βοσπόρου, στεκόταν δίχως βούλησι καὶ περιμένε τὸν θάνατο. Τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν σώση πιά ἀπὸ τὸν Νόμο τῆς Φθοράς.

Οἱ Σταυροφόροι τὴν θωροῦν, καὶ μένουν ἀναυδοί. Πόσο ὁμορφὴ στὴν τελευταία της στιγμὴ παρουσιάζεται· στὰ μάτια πὺ τὴν κοιτάζουν! Κρίσιμες ὥρες. Στιγμὲς μεγαλείου ἀλλὰ καὶ φρίκης. Ποιὸς νὰ κρατήση στοὺς ὤμους τοῦ τὴν εὐθύνη τῶν αὐτῶν στιγμῶν;

Ὁ Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' διώχεται ἀπ' τὸν θρόνο. Οἱ Σταυροφόροι σπάζουν τὴν ἀλυσίδα πὺ ἔκλεινε τὸν Κεράτιο κόλπο, μπαίνουν σ' αὐτόν, καίνε τὰ πλοῖα κι ἀνεβαίνουν στὰ τεῖχη. Μέσα σ' ἓνα μῆνα, ἔχουν κι ὄλας κυριεύσει τὴν Πόλι.

Ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος ἀνεβάζεται ξανά στὸν θρόνο ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους καὶ μαζί του ὁ ἀνόητος Ἀλέξιος ὁ Δ'. Κι ἀμέσως ὕστερα, ἀρχίζουν οἱ ὑποχρεώσεις.

Οἱ Σταυροφόροι ζητοῦν τὴν πληρωμὴ τους. Μὲ τί ὅμως νὰ τοὺς πληρώσουν; Ὁ κίνδυνος, εἶναι πιά φανερός.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πληθυσμὸς ἐπαναστατεῖ, μὲ ἀρχηγὸ τὸν **Ἀλέξιο Δούκα** τὸν **Μούρτζουφλο**. Οἱ ἐπαναστάτες ἀπαγχονίζουν τὸν Ἀλέξιο Δ'.

Οἱ Φράγκοι ἔρχονται σὲ διάστασι μὲ τὸν Μούρτζουφλο. Πολιορκοῦν λοιπὸν τὴν Πόλι, καὶ στὶς 13 Ἀπριλίου 1204 τὴν κυριεύουν. Ὁ **Θεόδωρος Δάσκαρις** προσπάθησε τελευταῖος ν' ἀντισταθῆ, ἀλλὰ κι ἐκεῖνος ἐγονάτισε. Οἱ Φράγκοι ἦσαν πιά κύριοι τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ Βυζάντιο, πὺ δὲν τὸ γκρέμισαν οἱ ὀρθὲς τόσων βαρβάρων, ὑποχώρησε μπροστὰ στὰ κτυπήματα τῶν Χριστιανῶν.

Ἐκεῖνο πὺ ἀκολούθησε τὴν Ἄλωσι, εἶναι ἀφάνταστο. Τὰ στίφη τῶν Σταυροφόρων ξεχύθηκαν καὶ λεηλατοῦσαν καὶ κατέστρεφαν ὅ,τι εὔρισκαν.

Στὴν Ἁγία - Σοφία, ἔμπασαν ζῶα κι ἐφόρτωσαν τὰ πολύτιμα σκευὴ της. Διάφορα κειμήλια καὶ Χειρόγραφα, ἀρπάχτηκαν τότε καὶ πουλήθηκαν στὴ Δύσι.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰννοκέντιος, ἐντράπηκε γιὰ τὴ φοβερὴ αὐτὴ καταστροφὴ.

Ἦθελε βέβαια νὰ ἐξουσιάσῃ στὴν Ἀνατολή, μὰ ὄχι ὅμως καὶ νὰ τοῦ τὴν καταστρέψουν.

Ἔτσι ἐφέρθησαν λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως στοὺς ὁμοπίστους τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τοῦρκοι, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ φερθοῦν χειρότερα. Ἡ Ἀνατολή, ἐγνώρισε τὴν κακία τῶν Δυτικῶν στὴ χειρότερη ἐκδήλωσί της. Καὶ ἡ γνωριμιά αὐτῆ, θὰ τὴν κάμῃ νὰ μισήσῃ τόσο πολὺ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Δύσεως, ὥστε νὰ προτιμήσῃ ἀργότερα τὸν Τοῦρκο γιὰ κυρίαρχο παρὰ νὰ συμφιλιωθῆ μὲ τὸν Δυτικὸ Χριστιανισμό.

Οἱ Σταυροφόροι κατέστρεψαν ἔτσι, ὅ,τι πολυτιμότερο μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ γιὰ τοὺς Χριστιανούς, τὴν ἀγάπη ποὺ ἔπρεπε νὰ κυριαρχῆ ἀνάμεσά τους.

Ἐρωτήσεις.—1. Πῶς ἄρχισε ἡ Τέταρτη Σταυροφορία; 2. Ποιοὶ ἦσαν οἱ δημιουργοὶ καὶ ποιοὶ οἱ ἀρχηγοὶ της; 3. Ποῦ συγκεντρώθηκαν καὶ τί ἔκαμαν οἱ Σταυροφόροι; 4. Ποιὸς ἦταν Ἀυτοκράτορας στὸ Βυζάντιο; 5. Πῶς ἔγινε ἡ συμφωνία τῆς Κέρκυρας; 6. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν προᾶξι Ἀλεξίου Δ' τοῦ Ἀγγέλου; 7. Πῶς ἄρχισε ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους; 8. Ποιοὶ ἀντιστάθηκαν; 9. Τί ἔγινε μετὰ τὴν Ἀλωσι; 10. Πῶς χαρακτηρίζετε τοὺς Σταυροφόρους;

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ 1204 - 1453

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.— ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ἡ διανομή.— Μετὰ τὴν Ἄλωσι οἱ συνεταῖροι, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων, ἀνεκήρυξαν Ἀυτοκράτορα στὴν Ἁγία - Σοφία, τὸν Μάιο

Οἱ χώρες τοῦ Βυζαντίου στὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας.

τοῦ 1204, τὸν Βαλδουῖνο τὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας. Καὶ Πατριάρχη, διώρισαν τὸν Βενετὸ **Θωμᾶ Μοροζίνη**.

Καὶ ἔπειτα, ἄρχισαν νὰ μοιράζονται τὸ Κράτος. *Λιμεροῦσαντο τὰ*

Ιμάτιά μου εαυτοῖς. Ὅπως καὶ στὸν Χριστό, ἔτσι συνέβη καὶ στὴν Πόλι.

Δυὸ μέρη περιέπου ἐπῆρε ὁ Βαλδουῖνος ἀπ' τὴν Πόλι, καὶ ἓνα μέρος μὲ τὴν Ἁγία - Σοφία μέσα, οἱ Βενετοί. Καὶ συνέχισαν ἔτσι τὸ μοίρασμα.

Ὁ Βονιφάτιος ἐπῆρε τὴν περιφέρεια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἔγινε βασιλιάς.

Φυσικά, ὁ πονηρὸς Δάνδολος κατάφερε νὰ πάρῃ στὸ τέλος τὴν *μερίδα τοῦ λέοντος*. Αὐτὸς ἐπῆρε κυρίως τὰ μέρη ποὺ εἶχαν λιμάνια, γιὰ νὰ ἔχῃ ἔτσι ἐξασφαλίσει στὰ χέρια του τὸ ἐμπόριο καὶ τὸ ναυτικό.

Τὰ περίφημα λοιπὸν λιμάνια τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης, τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, ἢ Δυτικὴ Ἑλλάδα, ἔγιναν Βενετικά.

Στὶς κορφές τῶν βουνῶν τους, κάστρα Βενετσάνικα θυμίζου καὶ σὲ μᾶς ἀκόμα σήμερα τὶς θλιβερὲς ἐκεῖνες ὥρες τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας.

Τὸ Πριγκιπάτο τοῦ Μωρέως.— Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὕστερα, ὅλα τὰ μέρη κατὰ περιοχὲς ἐδόθησαν στοὺς διάφορους στρατιωτικούς.

Ἡ Πελοπόννησος, ὁ Μωρέας ὅπως ὠνομαζόταν τότε, ἐδόθηκε στοὺς Γάλλους ἰππότες *Σαμπλίτην* καὶ *Γοδοφρεΐδον Βιλλεαρδουζνον*. Αὐτοὶ λοιπὸν, ἴδρυσαν ἓνα κρατίδιο ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα *Πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας* ἢ *τοῦ Μωρέως*.

Μονάχα ὁ *Μυστράς* στὴ Λακωνικὴ ἔμενε στὰ χέρια Βυζαντινῶν ἀρχόντων. Αὐτοί, ἀργότερα ἔδωξαν σιγὰ - σιγὰ τοὺς Φράγκους ἀπ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

Πρωτεύουσά τους οἱ Φράγκοι ἔκαμαν τὴν *Ἀνδραβίδα*, στὰ δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ὠργάνωσαν στὴν περιοχὴ μιὰ ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὰ φεουδαρχικὰ συστήματα τῆς Δύσεως.

Γιὰ τὴ ζωὴ αὐτὴ, μᾶς μιλά ἓνα σύγγραμμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποὺ σώθηκε καὶ λέγεται *Χρονικὸν τοῦ Μωρέως*.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς ἔγινε ἡ διανομὴ τῆς Αυτοκρατορίας ἀπὸ τοὺς Στανροφόρους; 2. Ποιὸς ἔγινε Αυτοκράτορας; 3. Τί πῆραν οἱ Βενετοὶ καὶ τί ὁ Βονιφάτιος; 4. Τί ἦσαν τὸ Πριγκιπάτο τοῦ Μωρέως; 5. Πῶς ὠργάνωσαν τὴ ζωὴ τους οἱ Φράγκοι στὴν Πελοπόννησο; 6. Τί εἶναι τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωρέως;

Οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ τοὺς Φράγκους.— Ἡ νέα αὐτὴ ἱστορικὴ περίοδος ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν Ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὠνομάσθη *Φραγκοκρατία*.

Οἱ Φράγκοι κυριαρχοῦν, ὅπου ἄλλοτε ὁ δικέφαλος ἀετὸς τοῦ Βυ-

ζαντινοῦ Ἀυτοκράτορα ἐκυμάτιζε. Μερικὲς μόνο περιοχῆς, ποῦ καὶ ποῦ σὰν νησάκια, διασώζονται Ἑλληνικῆς. Λεῖψανα, μιᾶς μεγάλης περασμένης ἐποχῆς.

Καὶ στὰ λεῖψανα αὐτά, ἔχουν καταφύγει διάφοροι ἄρχοντες Βυζαντινοί, ποῦ ἐκεῖ ἀποτραβηγμένοι ἴδρυσαν ὁ καθένας τους ἓνα μικρὸ δικό του Κράτος.

Τέτοια ἦσαν τρία, τὰ πῶ σπουδαῖα. Ἡ **Ἀυτοκρατορία τῆς Νικαίας**, ἡ **Ἀυτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος** καὶ τὸ **Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου**.

Τὸ πρῶτο τὸ εἶχε ἰδρῦσει μετὰ τὴν Ἄλωσι ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς τοῦ Βυζαντίου, ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις.

Αὐτός, σὰν ἔπασε ἡ Πόλις, ἐπῆρε τοὺς δικούς του μαζί του καὶ ἦλθε στὴ Βιθυνία. Καὶ ἴδρυσε ἐκεῖ ἓνα κρατίδιο μὲ πρωτεύουσα τὴ Νίκαια, ποῦ κατώρθωσε νὰ ζήσει ὡς τὰ 1261. Αὐτὸ τὸ κρατίδιο, ἐλευθέρωσε ἔπειτα στὰ 1261 τὴν Πόλι ἀπὸ τοὺς Φράγκους.

Τὸ δεύτερο κρατίδιο τὸ ἴδρυσε ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν. Κι αὐτό, ἔζησε ὡς τὰ 1461 ποῦ τὸ ἐκυρίευσε ὁ Μωάμεθ ὁ Β'. Οἱ Κομνηνοὶ δὲν ἦλθαν ποτὲ σὲ σύγκρουσι, ἀντίθετα μάλιστα διετήρησαν φιλικὲς σχέσεις μὲ τοὺς Φράγκους.

Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου τέλος, ἦταν ἓνα κρατίδιο ποῦ μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα τὸ ἴδρυσε ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος**, ἓνας πρίγκιπας ποῦ ἀνῆκε στὴν οἰκογένεια τῶν Ἀγγέλων. τοῦ Βυζαντίου, ἦταν δηλ. ἐξάδελφος τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου.

Τὸ Κράτος αὐτό, ἀρχίζει ἀπ' τὸ Δυρράχιο κι ἀπλωνόταν ὡς τὸν Κορινθιακό. Πολεμοῦσε συνεχῶς τοὺς Φράγκους κι ἐτόνωνε τὴν ἀντίστασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἡπείρου ἐναντίον τους.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πότε ἀρχίζει καὶ τί εἶναι ἡ Φραγκοκρατία; 2. Τί ἔγιναν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν Ἄλωσι; 3. Τί ἦταν καὶ πῶς ἐδημιουργήθηκε ἡ Ἀυτοκρατορία τῆς Νικαίας; 4. Τὸ ἴδιο, ἡ Ἀυτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος; 5. Τί ἦταν καὶ πῶς ἐδημιουργήθηκε τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου;

Ἡ Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.— Ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Ἀνατολῆς δὲν βγήκε πέρα ἔτσι, ὅπως λογάριζαν οἱ πρῶτοι ὀργανωταὶ τῆς.

Ὁ Ἰννοκέντιος, ποῦ ἤθελε νὰ ἀπλώσῃ τὴν ἐξουσία του καὶ στὴν Ἀνατολή, ἐτοποθέτησε φυσικὰ Λατῖνο Πατριάρχη στὴν Πόλι, δὲν μπόρεσε ὅμως μὲ κανένα τρόπο νὰ πνίξῃ τὴν Ὀρθοδοξία.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὄχι μόνον ἀντιστάθηκαν πεισματικὰ

στις επιδιώξεις του Πάπα, αλλά και έγιναν πὸ πολὺ φανατισμένοι ἐναντίον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ὤνειρευτήκαν κατακτήσεις, κι αὐτοὶ ἀπέτυχαν στὶς επιδιώξεις τους.

Οἱ Φράγκοι ποὺ ἦλθαν στὴν Ἀνατολή, ἦσαν, ὅπως εἶδαμε, μαζέματα ἀπὸ κάθε γωνιά. Δίχως καμμιά ἐνότητα ἐσωτερική, δίχως τὴν ἴδια ἐπιδίωξι. Ὁ καθένας, τὸ δικό του. Γι' αὐτό, καὶ τὰ Κράτη ποὺ ἴδρυσαν, διελύθησαν πολὺ σύντομα.

Ἄν ἐξαιρέσωμε τοὺς Βενετούς, ποὺ ἴδρυσαν Κράτος ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ καὶ ἔζησε ὡς τὰ 1797, οἱ ἄλλοι Φράγκοι ἔφυγαν ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ πολὺ σύντομα.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρι στὴν Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἦταν ὁ **Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος**.

Αὐτός, ἦταν σπουδαῖος στρατηγός. Πολέμησε συνεχῶς τοὺς Φράγκους κι ἐμεγάλωσε τὴν ἐπικράτειά του. Ἐσκέφθη μάλιστα ἔπειτα νὰ πάρῃ καὶ τὴν Πόλι.

Εἶχε κάποτε στείλει πρὸς τὴ Θράκη τὸν στρατηγὸ τοῦ **Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο**, γιὰ νὰ συγκρατήσῃ ἐκεῖ τοὺς Βουλγάρους ποὺ κατέβαιναν πρὸς τὰ κάτω. Ὁ Στρατηγόπουλος λοιπὸν αὐτός, ἐπληροφόρηθη, ἐνῶ μιὰ μέρα βρισκόταν κοντὰ στὴν Πόλι, πὼς ὁ στρατὸς τῶν Φράγκων εἶχε φύγει ἀπ' τὴν Πρωτεύουσα σὲ κάποια στρατιωτικὴ ἐπίχειρσι καὶ πὼς τὰ τεῖχη ἦσαν ἀφύλακτα.

Ἡ εὐκαιρία ἦταν μοναδική. Ἐστελε γρήγορα ἀνθρώπους του καὶ συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Ἕλληνας ποὺ εὐρίσκοντο στὴν Πόλι, κι αὐτὸς τὴ νύχτα τῆς 26 Ἰουλίου 1261 κάνει ἔφοδο καὶ τὴν κυριεύει.

Οἱ Φράγκοι τρομοκρατήθηκαν κι ἔφυγαν γιὰ νὰ σωθοῦν στὴ Δύσι. Σὲ λίγες μέρες, ὁ Αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος μπῆκε στὴ Βασιλεύουσα ὡς Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ Φραγκοκρατία, ὕστερα ἀπὸ 57 χρόνια ἔληξε ἔτσι γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἐπέτυχε ὁ Πάπας μὲ τὴν κατάκτησι τῆς Κωνσταντινουπόλεως; 2. Τί ἐπέτυχαν οἱ Φράγκοι; 3. Ποιὸς ἦταν ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος; 4. Ποιὸς ἦταν ὁ Στρατηγόπουλος; 5. Πῶς καὶ πότε ἔφυγαν οἱ Φράγκοι ἀπὸ τὴν Πόλι; 6. Ποιὸς ἔγινε Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν ἐκδίωξι τῶν Φράγκων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄.—ΑΠ' ΤΗΝ ΑΝΑΚΤΗΣΙ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙ
(1261 • 1453)

Οἱ Ὄθωμανοὶ Τούρκοι.—Ἀπὸ τὸ Τουρκεστὰν διάφοροι Τουρ-

κινοῦν λαοὶ σὲ διάφορους καιροὺς ξεκίνησαν καί, κατεβαίνοντας πρὸς τὰ δυτικὰ γιὰ νὰ βροῦν ζωὴ καλύτερη, ἄρχισαν νὰ γίνωνται γνωστοὶ στὸν τότε Κόσμο.

Τέτοιοι Τουρκικοὶ λαοὶ ἦσαν πολλοί. Ἀπὸ τὸν ἕκτο κι ὅλας αἰῶνα ἔχουν ἀρχίσει νὰ ἐγγίζουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Μερικοὺς ἀπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς τοὺς συναντήσαμε πιὸ πάνω. Εἶναι οἱ Πατιναῖοι, οἱ Σελτσούκοι.

Τοὺς τελευταίους μάλιστα τοὺς ἐγνώρισε πολὺ καλὰ τὸ Βυζάντιο. Εἶχαν φθάσει, ὡς καὶ τὴν Πρωτεύουσα νὰ ἀπειλήσουν.

Τὸ Ματζικέρετ εἶναι ἕνας τόπος πού μᾶς τοὺς θυμίζει πάρα πολὺ. Ἕνας ἄλλος τόπος ἢ Νίκαια, μᾶς θυμίζει ἐπίσης πὼς ἔγινε καὶ πρωτεύουσα αὐτῶν τῶν Τούρκων, πού μὲ τὸν Σουλεϊμάν ἴδρυσαν στὴ Βιθυνία ἕνα νέο ἀνεξάρτητο Τουρκικὸ Κράτος.

Ἕνας συγγενὴς λοιπὸν κλάδος αὐτῶν τῶν Σελτσούκων Τούρκων μὲ τὸν ἀρχηγό του τὸν **Ἐρτογρούλ**, ἐδημιούργησε στὴν **Καραμανία** ἕνα μικρὸ Κράτος ἀκριτικό.

Ἐστερα ἀπὸ τὸν ἰδρυτή, ἀρχηγὸς τοῦ μικροῦ αὐτοῦ Κράτους ἔγινε στὰ 1289 ὁ **Ἄσμαν** ἢ **Ἄσμαν**. Ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀρχηγό τους, οἱ Τούρκοι αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **Ἄσμανοὶ** καὶ τὸ Κράτος τους **Ἄσμανικό**.

Ὁ Ἄσμαν μὲ πολλὰ προσπάθειες μεγάλωσε τὴν ἐπικρατείαν του καὶ στὰ 1326 ἔκαμε πρωτεύουσά του τὴν **Προῦσσα**.

Ἦταν ἀκριβῶς ὅταν στὴν Ἀσία εἶχαν ἀρχίσει τρομερὰ ἐπιδρομὰς ἀπὸ μιὰ νέα φυλὴ τοὺς **Μογγόλους**, πού μὲ τὸν ἀρχηγό τους **Τζεγγις-Χάν** κατέστρεφαν τὰ πάντα.

Τὸ Ἄσμανικό Κράτος.— Οἱ Μογγόλοι αὐτοὶ ἐπιδρομεῖς, διέλυσαν τὸ Κράτος τῶν Σελτσούκων, ἐνῶ τὸ μικρὸ Ἄσμανικό τὸ ἄφησαν ἀπείραχτο.

Ἐτσι ὕστερα, τὸ Κράτος τὸ Ἄσμανικό ἔγινε ἡ στέγη ὅλων τῶν Τούρκων καὶ ἀπλώθηκε μὲ τὸν καιρὸ σ' ὅλη τὴν ἕκτασι τοῦ ἄλλοτε Σελτσουκικοῦ Κράτους.

Οἱ Ἄσμανοὶ ὠργάνωσαν στρατὸν ἰσχυρό, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἴδρυσαν τὰ τάγματα τῶν **Γενίσαρων**, δηλ. τῶν ἀκριτῶν, τῶν πολεμιστῶν Τούρκων. Γιατί οἱ Γενίσαροι στὴν ἀρχὴ ἦσαν Τούρκοι, ἀργότερα ἦσαν παιδιὰ Χριστιανῶν πού τὰ εἶχαν κάμει Μουσουλμάνους.

Οἱ Ἄσμανοὶ λοιπὸν μεγάλωσαν μέσα στοὺς κόρφους τοῦ Βυζαντίου, πού ἡ μεγάλη δύναμις του εἶχε ἀπὸ καιρὸ παύσει νὰ ὑπάρχη. Ἡ Ἀνάκτησις δὲν ἦταν παρὰ μιὰ προσωρινὴ λύσις στὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ Βυζαντίου. Ἡ κατάπτωσις, ἦταν πιά πραγματικότητα.

Οἱ Ὀθωμανοί, προχώρησαν σιγά - σιγά πρὸς τὴν καρδιά τῆς ἄρρωστης Αὐτοκρατορίας, ἐνῶ ἐκείνη, ἀγωνιζόταν γιὰ τὸ ποιὸν θὰ ἀνέβαζε στὸν θρόνο της.

Ὁ Σουλτάνος **Ορχάν**, ἐπῆρε τὴν **Καλλίπολι**, πού εἶναι τὸ κλειδί τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ διάδοχός του **Μουράτ**, μπῆκε στὴ Θράκη καὶ στὰ 1365 κάνει πρωτεύουσά του τὴν **Ἀδριανούπολι**.

Εἶναι τότε στὸν θρόνο τοῦ Βυζαντίου, ὁ **Ἰωάννης Ε'** ὁ **Παλαιολόγος**, πού δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ κάμῃ τίποτε. Καὶ οἱ Ὀθωμανοί, κυριεύουν τὴ **Μακεδονία**, τὴν **Ἡπειρο**, τὴν **Ἀλβανία** καὶ προχωροῦν πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Σουλτάνος **Βαγιαζήτ**, φθάνει ὡς τὴν **Οὐγγαρία**, ἀφοῦ ὁ πατέρας του ὁ Μουράτ ἐνίκησε τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους σὲ μιὰ μεγάλη μάχη, στὸ **Κοσσυφοπέδιο** στὰ 1389.

Ὁ Βαγιαζήτ, ἔχει φθάσει ἔξω ἀπ' τὴ **Βιέννη**.

Ἐρωτήσεις.—1. Πῶς πρωτοπαρουσιάσθηκαν οἱ Τοῦρκοι; 2. Πῶς ἐδημιουργήθηκε ὁ κλάδος τῶν Ὀθωμανῶν Τοῦρκων; 3. Πῶς τοὺς ἐγνώρισαν γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Βυζαντινοί; 4. Πῶς ἀπλώθηκε καὶ μεγάλωσε τὸ Ὀθωμανικὸ Κράτος; Σὲ ποία κατάστασι βρισκόταν τότε τὸ Βυζάντιο; 5. Πῶς προχώρησαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὸ Βυζάντιο καὶ ὕστερα πρὸς τὴν Εὐρώπη; 6. Ποιοὶ ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι ἀρχηγοὶ τοὺς σ' αὐτὸ τὸ διάστημα; 7. Ποία σπουδαία μάχη κέρδισαν στὴν Βαλκανικὴ καὶ πότε;

Ὁ Ταμερλάνος.—Ὁ Βαγιαζήτ, ἀπ' τὴν Οὐγγαρία γύρισε πάλι πρὸς τὴν Ἀσία. Ἐσκέφθη πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ ἄλλο, χωρὶς νὰ ἔχη πάρῃ τὴν Κωνσταντινούπολι διαλύοντας ἔτσι τὸ Βυζαντινὸ Κράτος πού βρισκόταν στὶς πλάτες του. Γύρισε λοιπὸν πάλι, γιὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτό.

Ἡ Πόλις ἀναστατώθηκε. Ὁ Βαγιαζήτ, δὲν ἦταν ἕνας ἀπλὸς ἐχθρός, ἦταν ἕνας κίνδυνος θανάσιμος.

Ἀπρόοπτα ὅμως ἐντελῶς, ἡ τύχη αὐτῆ τῆς Πόλης ἄλλαξε. Ὁ Βαγιαζήτ δὲν ἐπολιορκήσῃ τὴν Πόλι γιὰτὶ ἕνας ξαφνικὸς κίνδυνος τοῦ παρουσιάσθηκε στὴ Μικρασία. Οἱ Μογγόλοι.

Ὑστερα ἀπ' τὸν γνωστὸ Τζεγγίς - Χάν, ἕνας ἀπόγονός του ὁ φοβερός **Ταμερλάνος** εἶχε ἰδρύσει ξανά τὸ Κράτος τῶν Μογγόλων. Τὴν ἐποχὴ λοιπὸν αὐτῆ τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ Τουρκικὰ κρατίδια πού τὰ εἶχε διαλύσει ὁ Βαγιαζήτ, ἐζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Μογγόλων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Κι ἐκεῖνοι, ἄλλο πού δὲν ἤθελαν. Μὲ 800 χιλιάδες στρατὸ μπῆκαν

στή Μικρασία. Ήταν τότε, πού ὁ Βαγιαζήτ ἀναγκασμένος νὰ προστατεύσῃ ἀπ' αὐτούς τὸ Κράτος του, ἄφησε τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Στὴ Μικρασία ὁ Βαγιαζήτ μὲ 350 χιλιάδες στρατὸ συνάντησε ἔξω ἀπὸ τὴν **Ἄγκυρα** τοὺς Μογγόλους στὰ 1402. Οἱ Ὀθωμανοὶ πολέμησαν γενναῖα, ἀλλὰ συντρίφτηκαν. Ὁ Σουλτάνος Βαγιαζήτ, πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ πέθανε ὕστερα στὴν αἰχμαλωσία.

Καὶ ὁ Ταμερλάνος, ξεχύθηκε λεηλατῶντας μὲ τὰ σίφη του τὰ πάντα, ὥσπου ἔφθασε ὡς τὴ Σμύρνη. Ὑστερα, ξαναγύρισε στὴν πατρίδα του.

Οἱ Ὀθωμανοὶ εἶχαν ταπεινωθῆ φοβερὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν καταστροφὴ καὶ ἔτσι, ἔδωκαν τὴν εὐκαιρία στὸ Βυζάντιο νὰ *ξαναπάρῃ γιὰ λίγο ἐπάνω του*.

Ὁ Αὐτοκράτορας **Μιχαὴλ** ἔδειξε μιὰ σημαντικὴ δραστηριότητα καὶ ξαναπῆρε πάλι πολλὰς περιοχὰς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως λ.χ. τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἄλλες πόλεις. Οἱ Ὀθωμανοί, *τὸ εἶχαν ρίξει* στὰ τσακώματα.

Ἐνας Σουλτάνος τοὺς ὅμως ὁ **Μουράτ ὁ Β'**, κατάφερε σύντομα (1421) νὰ τοὺς μονοιάσῃ καὶ νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπ' τὴν κατάπτωσι.

Ἐτσι, στὰ 1430 οἱ Τούρκοι ξαναπαίρνουν τὴν Θεσσαλονίκη, τὴν ὁποία κι ἐλεηλάτησαν φοβερὰ κατασφάζοντας τοὺς κατοίκους της. Οἱ κίνδυνοι γιὰ τὸ Βυζάντιο ἔγιναν πάλι μεγάλοι.

Ὁ **Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος** πού κυβερνοῦσε τότε, ἦταν φανερὸ πὼς δὲν μποροῦσε νὰ βαστάξῃ στὰ κτυπήματα τοῦ Μουράτ.

Ἡ στιγμὴ ἦταν κρίσιμη.

Οὐνιάδης καὶ Σκεντέρμπεης. — Τὸ Βυζάντιον ὅμως, εἶχε μέρες ἀκόμη. Δὲν εἶχε φθάσει ἡ ὥρα του. Ἐτσι λοιπόν, μπῆκε στὴ μέση ἓνα ἀπρόοπτο.

Ἐνας γενναῖος στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων ὁ **Ἰωάννης Οὐνιάδης**, βλέποντας τοὺς κινδύνους πού ἡ πατρίδα του θὰ διέτρεχε ὅταν οἱ Τούρκοι παίρνοντας καὶ τὸ Βυζάντιο θὰ τραβοῦσαν πρὸς τὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τοῦ Βαγιαζήτ, ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὸ κακὸ ἐν ὅσῳ ἦταν ἀκόμη καιρὸς. Ἄρχισε λοιπόν, ἐκεῖνος ἐπίθεσι κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ περιορίσουν τὰ σύνορά τους στὸν ΑἼμο. Κι ἐξακολούθησε τοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τους.

Καὶ ἓνας ἄλλος ἀκόμη ἀντίπαλος φανερώθηκε τότε στὸν Μουράτ,

ὁ **Γεώργιος Καστριώτης** ἢ **Σκεντέρμπεης**, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Καστριώτη, ποῦ ἦταν Ἄλβανὸς ἡγεμόνας.

Ὁ Σκεντέρμπεης, ὅταν ἦταν μικρὸς, εἶχε μείνει στὴν αὐλὴ τοῦ Μουράτ καὶ εἶχε πολλὰ πράγματα διδαχθῆ. Ὅταν λοιπὸν μεγάλωσε, γύρισε στὴν Ἄλβανία καὶ ἐκήρυξε πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ Μουράτ ἔκαμε τρεῖς ἐστρατεῖες ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀλλὰ καὶ στὶς τρεῖς ἀπέτυχε. Σὲ μιὰν ἀπ' αὐτὲς στὰ 1450, ἔπαθε καταστροφή. Ἐγύρισε τότε στὴν Ἀδριανούπολι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο πέθανε.

Ὁ Σκεντέρμπεης, ἐξακολούθησε γιὰ καιρὸ τίς ἐπιθέσεις του.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.— Εἶδαμε πρὶν ἀπάνω, πῶς τὸ Δεσποτάτο τοῦ Μυστρᾶ εἶχε καταφέρει νὰ μὴν πέσῃ στὰ χέρια τῶν Φράγκων.

Ἀντίθετα μάλιστα, ἦταν μέσα στὴν Πελοπόννησο μιὰ νησίδα ἐλευθερίας ποῦ κατόπιν ἀπλώθηκε σ' ὅλη τὴν περιοχή τῶν Φράγκων.

Στὰ χρόνια αὐτὰ λοιπὸν, τὸ Δεσποτάτο τὸ κυβερνοῦσαν οἱ Παλαιολόγοι, ἕνας κλάδος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Παλαιολόγους, ὁ **Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος** ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἄρχισε πόλεμο κατὰ τῶν Φράγκων καὶ σὲ μερικὰ χρόνια τοὺς ἔδιωξε ἀπ' τὸν Μωριά.

Μονάχα ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη καὶ τὸ Ναύπλιο, ἔμειναν σκλαβωμένα στοὺς Βενετούς.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἔκαμε τὸ κατόρθωμα αὐτό, μῆλκε

ὕστερα στὴ Στερεὰν Ἑλλάδα μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Σκεντέρμπεη γιὰ νὰ διώξουν ὀλότελα τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουράτ ὅμως, πρὶν πεθάνῃ ἀκόμη, ἐκτύπησε τὸν Παλαιολόγο

Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος.

και τον ἀνάγκασε νὰ περιορισθῆ κάτω ἀπὸ τὸν Ἴσθμὸ και νὰ κρατήσῃ τὸν Μωριά πληρώνοντας ἓνα φόρο στοὺς Τούρκους.

Ἐπὶ τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος στὰ 1499 πέθανε, ὁ λαὸς τῆς Πόλης ἀνεκήρυξε Αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο.

Στὰ 1449 λοιπὸν, ὁ **Κωνσταντῖνος ΙΑ'** ὁ Παλαιολόγος, ἀφήνοντας τὸν Μυστρά του ἦλθε Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Λίγο ἀργότερα στὸν Τουρκικὸ θρόνον ἀνέβηκε ὁ υἱὸς τοῦ Μουράτ, **Μωάμεθ ὁ Β'** ὁ Πορθητῆς.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἔβασε τὴν Πόλι ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ Βαγιαζήτ; 2. Ποιὸς ἦταν ὁ Ταμερλάνος; 3. Πῶς ἦλθαν οἱ Μογγόλοι στὴ Μικρασία και τί ἔκαμαν; 4. Τί ἔγινε μετὰ τὴν ἀποχώρησί τους; 5. Ποία ἦταν ἡ κατάστασις τῶν Ὀθωμανῶν μετὰ τοὺς Μογγόλους; 6. Ποιὸς ἄλλαξε τὴν κατάστασί τους αὐτῆ; 7. Ποιὸς ἦταν ὁ Οὐνιάδης και ποῖο τὸ ἔργο του; 8. Ποιὸς ἦταν ὁ Σκεντέρμπεης και τί ἔκαμε; 9. Ποιὰ ἦσαν τὰ κατορθώματα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου; 10. Πῶς και πότε ὁ Κωνσταντῖνος γίνεται Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου; 11. Τί γίνονται οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἐπίθεσι τοῦ Σκεντέρμπεη;

Ἡ Πολιορκία τῆς Πόλης.— Ὁ Μωάμεθ Β' (1451 - 1480), ἓνα ὄνειρο εἶχε. Νὰ πάρῃ τὴν Πόλι. Ὁνειρο παλιὸ πολλῶν βαρβάρων λαῶν, ἀλλὰ και ὄλων σχεδὸν τῶν προγόνων τοῦ Πορθητῆ.

Ἄρχισε λοιπὸν νὰ μελετᾷ, πῶς νὰ ἐπιτύχῃ μιὰ τέτοια ἐπιχείρησι. Ἐτοίμασε στρατό, ἐτοίμασε στόλο, κατεσκεύασε πυροβόλα. Καὶ στίς 5 Ἀπριλίου 1453, ἐπλησίασε τὴν Πόλι τῶν ὀνείρων του.

Τὴν ἔβασε μετὰ τὸν στρατὸ ἀπὸ ξηρά, ἀπ' τὴν Προποντιδα ὡς τὸν Κεράτιο, και ἔβαλε τὸν στόλο του, πάνω ἀπὸ 400 πλοῖα, στὸ στόμιον τοῦ Κεράτιου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, μπροστὰ σ' αὐτὲς τίς φοβερὲς δυνάμεις τοῦ Μωάμεθ, δὲν εἶχε νὰ ἀντιτάξῃ παρὰ 9 χιλιάδες στρατὸ μονάχα και τὰ ἀπόλεμα πλήθη τοῦ λαοῦ του. Ἐπεσκεύασε λοιπὸν τὰ τεῖχη του και ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῆ ὅπως - ὅπως.

Προσπάθησε νὰ ἔλθῃ σὲ συνεννόησι μετὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσεως, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατον.

Ἀκόμα και τ' ἀδελφία του, ποὺ ἔμειναν δεσπότες στὸν Μωριά, δὲν μπορούσαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ Τούρκος εἶχε φροντίσει νὰ τ' ἀπασχολήσῃ, στέλνοντας ἐναντίον τους Τουρκικὸ στρατό.

Μόνος λοιπὸν ὁ Παλαιολόγος, μετὰ τὸν ἀρχηγὸ τῶν μισθοφόρων του τὸν Ἰταλὸ **Ἰουστινιάνη**. Ἐπίασε τὴν **Πύλη** τοῦ **Ἁγίου Ρωμανοῦ**, ἀφοῦ ἔβαλε τὸν στρατὸ στὰ τεῖχη, και ἐπερίμενε.

Στις 18 Ἀπριλίου, ὁ Μωάμεθ ἔκαμε τὴν πρώτη του ἔφοδο. Οἱ Ἕλληνες, τὸν ἐκτύπησαν. Ὑπεχώρησε δίχως κανένα ἀποτέλεσμα. Τὸ πρᾶγμα ἦταν δύσκολο, ἐπειδὴ δὲν εἶχε μπάσει πλοῖα στὸν Κεράτιο. Μιὰ τεράστια ἀλυσίδα, πού δὲν μποροῦσε νὰ κοπῆ μὲ τίποτα, εἶχε φράξει τὸ πέρασμα δεμένη ἀπὸ τὴ μιὰ ξηρὰ στὴν ἄλλη.

Καὶ ὅμως, ἔπρεπε νὰ πιασθῆ ὁ Κεράτιος Κόλπος, ἀλλοιῶς δὲν γινόταν τίποτα.

Ἀπὸ ἓνα μέρος λοιπὸν τοῦ Βοσπόρου, ἐτραβήξε τότε 70 πλοῖα στὴν ξηρὰ. Τραβῶντας τα ἐπάνω στὸν δρόμο μὲ τοὺς στρατιῶτες του καὶ μὲ τὴ βοήθεια κάποιων ξένων, Ἰταλῶν ἀπὸ τὴ Γένονα, μπόρεσε νὰ τὰ κουβαλήσῃ καὶ νὰ τὰ ρίξῃ στὸν Κεράτιο. Οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν τότε δλότελα κλεισμένοι.

Ἡ Ἄλωσις.— Στις 16 Μαΐου, ὁ Μωάμεθ ἐζήτησε ἀπ' τοὺς πολιορκημένους νὰ τοῦ παραδώσουν μὲ συνθήκη τὴν Πόλι.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἤξερε φυσικά, πὼς ἦταν ἀνώφελο νὰ πῆ τὸ ὄχι. Ἦξερε ὅμως ἐπίσης, πὼς ἦταν ἀπόγονος μιᾶς Φυλῆς πού σὲ τέτοιες ὥρες λείει πάντα, «*Μολὼν λαβὲ*» καὶ ἂς γίνῃ ὅ,τι γίνῃ. Πὼς μποροῦσε αὐτὸς νὰ μὴ φανῆ ἀντάξιος τῶν Προγόνων του;

Ὅχι! λοιπὸν, ἀπάντησε δίχως δισταγμό. Θὰ πεθάνουμε ὅλοι, ὡς τὸν τελευταῖο, μὰ τὴν Πόλι δὲν θὰ τὴν παραδώσουμε.

Ὁ ὑπερήφανος Μωάμεθ ἔνωσε ταπεινώσει. Ὁργίσθηκε καὶ ἔδωκε αὐστηρὴ διαταγὴ στοὺς πιστοὺς Μουσουλμάνους.

Οἱ **χοιζάδες** του ἐκάλεσαν τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ τοὺς εἶπαν τὴ διαταγή. «Ὅποιος σκοτωθῆ, θὰ πάη κατ' εὐθείαν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Προφήτη. Καὶ ὅποιος ζήσει, θὰ φάῃ πιλάφι μὲ χρυσᾶ κουτάλια. Ἡ Πόλις πρέπει νὰ παρθῆ».

Ξημέρωνε 29 Μαΐου τοῦ 1453 ἡμέρα Τρίτη. Ἀπὸ τίς 2 τὴ νύχτα, ἄρχισε ἡ ἔφοδος. Οἱ Τοῦρκοι πέφτουν σὰν λυσσασμένοι. Κτυποῦν καὶ κτυπιοῦνται. Οἱ Γενίτσαροι σκαρφαλώνουν στὰ τείχη. Τὰ κτυπήματα τῶν ἡρωϊκῶν πολιορκημένων, τοὺς γκρεμίζουν νεκρούς. Τὰ κουφάρια τῶν ἐχθρῶν στρώνονται ἀνάγυρα ἀπ' τὴν Πόλι. Καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι.

Ὁ Κωνσταντῖνος πολεμᾷ στὴν πρώτη γραμμῆ. Ὁ λαὸς ἀγωνιᾷ, τρέχει στίς ἐκκλησίες, προσεύχεται. Οἱ μαχηταὶ κτυποῦν ἀκατάπαυστα τὸν ἐχθρό...

*Παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριά, σβηστῆτε
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλις νὰ τουρκέη...*

Μιὰ μικρὴ πύλη, ἡ **Ξυλόπορτα** ὅπως τὴν ἔλεγαν, μένει γιὰ λίγο

ἀφύλακτη. Οἱ ἐχθροὶ τὴν σπάζουν. Μπαίνουν στὴν Πόλι. Μιὰ κραυγὴ ἀκούεται τότε: «Οἱ Τοῦρκοι, οἱ Τοῦρκοι». Ὁ Κωνσταντῖνος, πολεμᾷ σὰν ἥρωας. Σκοτώνει ἐχθρούς, μὰ στὸ τέλος πέφτει νεκρός. Ἡ Πόλις, ἔχει τουρκέψει.

Οἱ Τοῦρκοι εἶναι μεθυσμένοι ἀπ' τὴ Νίκη. Τὸ ὄνειρο, ἔχει γίνεи πραγματικότητα. Πηδοῦν ἀπὸ χαρὰ. Κι ἀρχίζουν τὴ λεηλασία.

Σφάζουν, σκοτώνουν, ἀρτίζουν, καταστρέφουν. Οἱ πύλες τῆς Ἁγία - Σοφιάς σπάζονται μὲ τσεκούρια. Ὅσοι βρίσκονται μέσα, περνοῦν ἀπ' τὸ μαχαίρι τοῦ βάρβαρου.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ καβάλλα στὸ ἄλογο του, μπῆκε στὴν Πόλι ὁ Μωάμεθ. Προχώρησε στὴν Ἁγία - Σοφία, πού τὴν ἔκαμαν ἀμέσως τζαμί, κι εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ τῶν Μουσουλμάνων γιὰ τὴ Νίκη.

Τὸ Βυζάντιο δὲν ὑπῆρχε πιά. Ἐπέρασε ὀριστικά στὴν Ἱστορία. Οἱ λαοὶ ἐθρήνησαν τὸν χαμὸ του. Καὶ πιδὸ πολὺ βέβαια οἱ Ἕλληνες.

Χίλια δλόκληρα χρόνια, ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε κρατήσει μὲ τὴ δύναμι τῆς μακρῆς τοὺς βάρβαρους. Χίλια δλόκληρα χρόνια, εἶχε τὴν πρωτοπορεία στὸν Πολιτισμὸ.

Καὶ ἔπεσε πιά, κάτω ἀπ' τὸ βάρος τῆς μεγάλης τῆς προσπάθειας ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης τῆς δόξας.

Ἐρωτήσεις.— 1. Ποιὸς ἦταν ὁ κρυφὸς πόθος τοῦ Μωάμεθ; 2. Πῶς ἔβαλε σὲ πρᾶξι τὸ ὄνειρό του; 3. Πότε καὶ πῶς ἄρχισε ἡ πολιτορχία τῆς Πόλης; 4. Τί δυνάμεις εἶχαν οἱ ἀντίπαλοι; 5. Πῶς ἐνικήθησαν οἱ Τοῦρκοι; 6. Τί στάσι ἐτήρησε ὁ Κωνσταντῖνος σις προτάσεις τῶν Τούρκων γιὰ παράδοσι; 7. Πότε ἄρχισε ἡ ἐπίθεσις; 8. Πῶς μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Πόλι; 9. Τί ἔκαμε καὶ τί ἐγινε ὁ Κωνσταντῖνος; 10. Τί ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι μόλις ἐπῆραν τὴν Πόλι; 11. Πῶς κρίνετε τὴν Ἀλωσι τῆς Πόλης;

Ἵστερα ἀπὸ τὴν Ἀλωσι.

...Κι ἦσαν ὅλα σιωπηλὰ
γιατὶ τὰ ἴσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά...

Τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς βαρβαρότητας, ἔπεσε σιγὰ - σιγὰ σ' ὅλην τὴν ἔνδοξη Αὐτοκρατορία. Τὸ πέσιμο τῆς Βασιλεύουσας, ἦταν ἓνα σύνθημα, πού ἐδόθηκε σις ἀσιατικὲς σκοτεινὲς δυνάμεις, νὰ πνίξουν τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸ Πολιτισμὸ.

Οἱ διάφορες ἐλεύθερες ὡς τότε περιοχὲς, ἔγυραν ἡ μιὰ ἕστερ' ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ κεφάλι τους καὶ μπῆκαν στὸν ζυγὸ τῆς Σκλαβιάς. Ἡ Θράκη

πρωτα, ὁ Μωριάς ἔπειτα, ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος, τὰ νησιά Εὐβοία, Χίος, Μυτιλήνη, Λήμνος, Κύπρος καὶ Κρήτη πῶς ἀργότερα.

Ἡ χώρα πού ἦταν γεννήτρα τοῦ Πολιτισμοῦ, βογγοῦσε ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτω ἀπ' τὴν πῶς σκληρὴ ἀμάθεια.

Τὰ Γράμματα καὶ οἱ Τέχνες, ἔφυγαν κι αὐτὰ μαζί μὲ τὴν Ἐλευθερία, πὺς δίχως αὐτὴ δὲν μποροῦν ν' ἀναπνεύσουν.

Οἱ σοφοὶ τοῦ Βυζαντίου γλύστρησαν πρὸς τὴν Εὐρώπη, παίροντας ὁ καθένας μαζί του μονάχα μερικὰ ἀπ' τὰ πολύτιμα Χειρόγραφα τους.

Ἐὐ Ἑλληνισμός, ἔμεινε σὲ λίγο μόνος του ν' ἀντιμετωπίσει τὰ δόντια τοῦ ἀνήμερου θηρίου πὺς λεγόταν Τουρκικὸς Σουλτανισμός.

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ὅμως σβήνοντας, ἐπῆρε μαζί της καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πὺς ἦσαν ξένα πρὸς τὸν **Νέον Ἑλληνισμό**.

Αὐτός, πὺς πρὶν ἀπὸ κάμποσους αἰῶνες τώρα εἶχε ἀρχίσει νὰ χαράζει μέσα ἀπὸ τὴ δύσι τοῦ Βυζαντίου, ἐπῆρε μόνος του πῶς τὴν εὐθύνη νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸν βάρβαρο κατακτητὴ. Κι αὐτός, τὴν ὥρα πὺς ἡ Πόλις ἔφευγε στὰ χέρια τοῦ Πορθητῆ *γιατὶ ἦταν θέλημα Θεοῦ*, αὐτὸς εἶναι πὺς βροντοφώναξε :

... Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύξεις
πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θὰ ναι ...

Καὶ τὰ μύχια τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐδέχθησαν τὴν σφραγίδα τῆς Προσταγῆς αὐτῆς. Τῆς Προσταγῆς, πὺς θὰ ρυθμίσει πῶς τὰ βήματα τῶν ὑποδούλων. Καὶ τὸν ρυθμὸ σ' αὐτὰ, θὰ τὸν δώσει ὁ Νέος Ἑλληνισμός, καθὼς προχωρῶντας πρὸς τὰ πέρα θὰ ἀνδρώνεται ὅσο πάει καὶ πῶς πολύ.

Ἐὐ Νέος Ἑλληνισμός, πὺς εἶχε γεννηθῆ πῶς πρὶν πεθάνῃ τὸ Βυζάντιο.

Ἐρωτήσεις.— 1. Τί ἐγινε ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἄλωσι τῆς Πόλης; 2. Τί ἐγιναν τὰ Γράμματα καὶ οἱ Τέχνες; 3. Ποιὸς ἐπῆρε στὰ χέρια του τὴν Ἀντίστασι κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Δεσποτισμοῦ; 4. Ποία ἦταν ἡ ἐλπίδα τῶν ὑποδούλων; 5. Ἀπὸ πότε πρωτοφανερόνεται ὁ Νέος Ἑλληνισμός;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'.—Ἡ ΔΥΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

α'. Τὰ Γράμματα.—Ἀπὸ καιρὸ πῶς πρὶν ἀπ' τὴν Ἄλωσι, ἡ Δύσις εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀναζητῇ νέα στοιχεῖα πολιτισμοῦ. Εἶχε ἀπὸ καιρὸ ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς βαρβαρότητας καὶ εἶχε φθάσει στὴν περίοδο τῶν ἀναζητήσεων.

Φυσικὸ ἦταν βέβαια, στὰ ἐρωτηματικά τῆς ψυχῆς της νὰ δίνη κάποιες πρῶτες ἀπαντήσεις τὸ Βυζάντιο μὲ τὸν δικό του τὸν προχωρημένο Πολιτισμό. Ὅμως, οἱ ἀπαντήσεις αὐτὲς δὲν ἱκανοποιοῦσαν ἀπόλυτα.

Ἡ Δύσις ἦταν ἔτοιμη νὰ κυφορήσῃ ἡ ἴδια ἕναν νέο, δικόν της Πολιτισμό. Αὐτὸς ὁ Πολιτισμός, θὰ ἔπαιρνε φυσικά, στοιχεῖα παλαιότερα, μὰ θὰ ἦταν νέος, ξεχωριστός.

Καὶ πραγματικά, αὐτὸ ἔγινε γύρω στὰ χρόνια ποὺ πέφτει τὸ Βυζάντιο.

Ἡ περίοδος αὐτὴ ποὺ γεννάει τὸν καινούργιο, τὸν Εὐρωπαϊκὸ Πολιτισμό, λέγεται **Ἀναγέννησις**.

Γιὰ νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμο της ἡ νέα αὐτὴ περίοδος, μεγάλη βοήθεια ἔδωκαν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ σοφοί. Αὐτοί, ποὺ μὲ τὰ Χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κειμένων στὸ χέρι, κατέφυγαν ὕστερα ἀπ' τὴν Ἄλωσι στὴ Δύσι, καὶ γυρνώντας στὶς διάφορες ἡγεμονικὲς αὐλὲς ἐδίδασκαν τὴν σοφία τῶν πατέρων τους.

Ἐπειδὴ καὶ ὁ νέος, ὁ Εὐρωπαϊκὸς αὐτὸς Πολιτισμός, θεμελιώθηκε πάνω στὸν Ἑλληνοχριστιανικὸ Πολιτισμό.

Σὲ σχολὲς ποὺ ἀνοίξαν στὰ διάφορα μέρη τῆς Δύσεως, οἱ σοφοὶ δάσκαλοι τοῦ Βυζαντίου ἐδίδαξαν στοὺς φιλομαθεῖς Εὐρωπαίους τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη, τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς ρήτορας.

β'. Οἱ Τέχνες.— Ἀλλὰ καὶ στὶς Τέχνες, ποὺ θὰ ἐπιτύχουν τίς μεγαλύτερές τους κατακτήσεις στὴν περίοδο τῆς Ἀναγεννήσεως, τὸ Βυζάντιο ἔδωκε πολλὰ δικά του στοιχεῖα. Καὶ ἀπὸ παλιότερα, ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἄλωσι, μὲ τὴ φυγὴ.

Οἱ ρυθμοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως ἔχουν βέβαια ἀπόλυτη πρωτοτυπία καὶ εἶναι πραγματικὰ μοναδικοί. Ἀλλὰ, κάτω καὶ ἀπ' τὸ πιὸ σπουδαῖο ἔργο ἑνὸς **Μιχαῆλ Ἀγγέλου** ἢ ἑνὸς **Νιαβίντσι** ὑπάρχει πάντα καὶ κάποιο μικρὸ πετραδάκι, κάποια μικρὴ πινελλιὰ, ποὺ τὴν ἔχει στείλει τὸ ἀνύπαρκτο πιά Βυζάντιο.

γ'. Οἱ Ἐφευρέσεις.— Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ φέρνει μιὰ πραγματικὴν ἀναγέννησι τοῦ βίου. Καὶ πολὺ συντελοῦν σ' αὐτὴν οἱ **Ἐφευρέσεις** καὶ οἱ **Ἀνακαλύψεις**, ποὺ ἔγιναν τότε.

Οἱ τεχνικὲς κατακτήσεις μὲ τίς Ἐφευρέσεις διεμόρφωσαν μιὰν ἐντελῶς νέα κατάστασι. Οἱ Ἐφευρέσεις αὐτές, ἦσαν ἡ **τυπογραφία**, ἡ **ναυτικὴ πυξίς** καὶ ἡ **πυρρίς**.

Ἡ πρώτη, ἀνταποκρίθηκε ἀπόλυτα σὲ μιὰν ἀνάγκη ποὺ ἐδημιουργήθηκε στὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἐξ αἰτίας τῆς φιλομαθείας ποὺ ἐπικρατοῦσε.

Τὸ ἄπλωμα τῆς σπουδῆς σὲ ὅσο γινόταν πρὸ πολλοῦ, εἶχε ἐπακόλουθο καὶ τὴ μεγαλύτερη ζήτησι τῶν ὀργάνων τῆς σπουδῆς, δηλ. τῶν βιβλίων. Τὰ Χειρόγραφα ὅμως ἦσαν σπάνια, καὶ ἡ ἀντιγραφή τους δύσκολη. Πῶς θὰ γινόταν, νὰ μορῆ τόσος κόσμος νὰ μελετᾷ; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν ὁ Γερμανὸς **Ἰωάννης Γουτεμβέργιος**.

Αὐτός, κατεσκεύασε ξύλινα καὶ μετάλλινα γράμματα, πὸ μποροῦσε νὰ τὰ τυπῶνῃ κανεὶς ὅσες φορὲς ἤθελε στὸ χαρτί, τὰ τυπογραφικὰ **στοιχεῖα**.

Τὴ χρονιά λοιπὸν πὸν ἔπεφτε ἡ Πόλις, στὴ Δύσι τυπωνόταν τὸ πρῶτο βιβλίον, ἡ **Ἁγία Γραφή**. Ἡ τυπογραφία ἄλλαξε κυριολεκτικὰ τὴ μορφή τῆς παιδείας.

Ἡ δευτέρη Ἐφεύρεσις, ἦταν ἡ ναυτικὴ πυξίς.

Ὡς τὴν Ἐφεύρεσιν αὐτή, τὰ πλοῖα ταξίδευαν μόνο μὲ καλὸν καιρὸ καὶ χωρὶς νὰ ξεμακραίνουσι ἀπ' τὴ στεριά γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν στοὺς ὠκεανούς. Ἡ πυξίς, πὸν ἐφευρέθηκε ἀπ' τὸν Ἰταλὸ **Φλάβιο Τζόγια** στὸν 15^{ον} αἰῶνα, ἔλυσε τὸ πρόβλημα αὐτό.

Ἡ μαγνητικὴ βελόνη, τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ἐξάρτημα τῆς πυξίδος, δείχνοντας πάντα τὸν βορρᾶ, ὅποια κίνησι κι ἂν κάμῃ τὸ πλοῖον, ἐξασφάλισε τὸν προσανατολισμὸ τῶν ναυτικῶν καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Ἄγνωστου. Οἱ ὠκεανοὶ ἔτσι, ἐδαμάσθησαν. Ἡ μορφή τοῦ Κόσμου ἄλλαξε.

Ἡ τρίτη Ἐφεύρεσις, ἡ πυρίτις, δηλ. τὸ μαραοῦτι ὅπως τὴ λέμε συνήθως, ἄλλαξε τὴν τεχνικὴν τοῦ πολέμου. Ἐχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Γερμανὸν καλόγερον **Βαρθολομαῖον Σβάρτιν** γιὰ πρώτη φορὰ, καὶ διαδόθηκε πολὺ σύντομα.

Τὸ ὄπλον ὕστερα, ἔγινε ἡ αἰτία ν' ἀλλάξουν πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὸ συνειθισμένον φεουδαρχικὸ τότε κοινωνικὸ σύστημα.

δ'. Οἱ Ἀνακαλύψεις.—Ἡ πυξίς, ὅπως εἶπαμε πρὸ πάνω, ἔδωκε φτερά στοὺς ναυτικούς.

Ἡ θάλασσα ὕστερα ἀπὸ λίγο, μόλις λύθηκε τὸ ζήτημα τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν πλοίων, ἐδαμάσθη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Τὰ μυστικὰ της, ἄρχισαν πρὸ νὰ κατακτῶνται τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Οἱ Ἰνδίες πὸν εἶχαν τὰ πολύτιμα προϊόντα καὶ ἦσαν τόσο μακριὰ ἀπ' τὸν τότε γνωστὸ Κόσμον, μποροῦσαν πρὸ νὰ ἔλθουν πρὸ κοντά. Μποροῦσαν νὰ τις συναντήσουν, ὄχι ταξιδεύοντας σὲ ἀτέλειωτες στεριὰς μέσα ἀπὸ χίλιους κινδύνους, ἀλλὰ πηγαίνοντας ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Και πραγματικά, στὰ 1498 οἱ Πορτογάλλοι θαλασσοπόροι βγήκαν στὶς Ἰνδίες.

Ἐνας ἄλλος μάλιστα σπουδαῖος ναυτικός, ὁ **Χριστόφορος Κολόμβος**, ἐσκέφθη πὸς θὰ μπορούσε νὰ πάη πρὸς τὸ σύντομα στὶς

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος

Ἰνδίες ταξιδεύοντας κατ' εὐθείαν πρὸς τὴ δύσι, μιὰ καὶ ἡ Γῆ εἶναι στρογγυλή.

Ὄργάνωσε λοιπὸν ἕναν στολίσκο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας, κι ἐτράβηξε γιὰ τὸν σκοπὸ του. Στὸ τέλος ἔφθασε σὲ κάποια ξηρά. Ἐνόμισε πὸς ἦταν στὶς Ἰνδίες.

Εἶχε ὅμως, δίχως νὰ τὸ καταλάβη, ἀνακαλύψει μιὰν ἄγνωστη ὡς τότε ἥπειρο, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποὺ τὴν περιέγραψε πρῶτος, τὴν **Ἀμερική**.

Ἐνας ἄλλος ναυτικός ὁ **Μαγγελᾶνος**, ἔκαμε τὸν γῆρο τῆς Γῆς.

Ἡ ζωὴ ὕστερα ἀπ' τὶς κατακτήσεις αὐτὲς εἶχε ὀριστικὰ ἀλλάξει τελείως. Ἐνας καινούργιος Πολιτισμὸς εἶχε ἀναπτυχθῆ καὶ ἕνας καινούργιος Κόσμος ἐπλάθειτο κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν Πολιτισμό.

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κόσμος.

Ἐρωτήσεις.— 1. Πῶς τὸ Βυζάντιο ἐβοήθησε τὴ Δύσι στὰ Γράμματα; 2. Πῶς τὴν ἐβοήθησε στὶς Τέχνες; 3. Τί ἦσαν καὶ ποιὲς οἱ Ἐφευρέσεις; 4. Ποιὸς καὶ πῶς ἐφεῦρε τὴν τυπογραφία; Τὴν ναυτικὴ πυξίδα; Τὴν πυρίτιδα; 5. Τί ἀποτελέσματα εἶχαν οἱ Ἐφευρέσεις αὐτές; 6. Τί ἦσαν καὶ πῶς ἔγιναν οἱ Ἀνακαλύψεις; 7. Τί ἀποτελέσματα εἶχαν; 8. Ποιοὶ ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι θαλασσοπόροι κατὰ τὶς Ἀνακαλύψεις;

ΠΙΝΑΞ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

148 π. Χ.	Κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους.
36 μ. Χ.	Ὁ Παῦλος γίνεται Χριστιανός.
306 μ. Χ.	Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γίνεται Αὐτοκράτορας.
325 μ. Χ.	Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴ Νίκαια.
326 μ. Χ.	Ὁ Χριστιανισμὸς γίνεται ἐπίσημος Θρησκεία τοῦ Κράτους.
330 μ. Χ. Μαΐου 11	Ἐγκαίνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
337 μ. Χ. Μαΐου 21	Θάνατος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.
379 μ. Χ.	Θεοδοσίος ὁ Μέγας.
381	Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολι.
395	Θάνατος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (395 - 641)

395	Τὸ Ἀνατολικὸ Κράτος γίνεται ἀνεξάρτητον.
408	Ἡ Ἑλληνικὴ γίνεται ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους.
527 - 565	Βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
537 Δεκέμβριον	Ἐγκαίνια τῆς Ἁγία - Σοφιάς.
610 - 641	Βασιλεία τοῦ Ἡρακλείου.
622	Ὁ Μωάμεθ φεύγει στὴ Μεδίνα. Ἐγείρα.
626	Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Ἀκάθιστος Ὕμνος.
628	Ὁ Ἡράκλειος νικᾷ τελειωτικὰ τοὺς Πέρσες.
629 Σεπτεμβρίου 14	Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.
630	Ὁ Μωάμεθ μπαίνει νικητὴς στὴ Μέκκα
632	Θάνατος τοῦ Μωάμεθ.
637 - 638	Ὁ Ὁμὰρ κατακτᾷ τὰ Ἱεροσόλυμα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (641 - 1204)

671 - 677	Πολιορκία τῆς Κων/πόλεως ἀπὸ τοὺς Ἄραβες.
717 - 802	Δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.
715	Οἱ Ἄραβες πολιορκοῦν πάλιν τὴν Κων/πολι.
717 - 741	Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος γίνεται Αὐτοκράτορας καὶ ἀρχηγὸς Δυναστείας.
718 Αὐγούστου 15	Οἱ Ἄραβες λύουν τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
726	Διάταγμα τοῦ Λέοντος κατὰ τῶν Εἰκόνων.
842 - 867	Δημιουργία τοῦ Ἀκριτικοῦ Ἐπους. Φώτιος (857).
843 Μαρτίου 11	Ἀναστήλωσις τῶν Εἰκόνων. Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.
853	Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων.
867	Ὁ Πατριάρχης Φώτιος καταγγέλλει τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὡς αἰρετικὴν. Ἀρχὴ τοῦ Σχίσματος.
867 - 1081	Μακεδονικὴ Δυναστεία.
867 - 886	Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών.
904	Οἱ Σιρρακηνοὶ κυριεύουν τὴ Θεσσαλονίκη.
911	Συμφωνία Ρώσων - Βυζαντίου.
913	Οἱ Βούλγαροι πλησιάζουν στὴν Πόλι. Συμεών.
961 Μάρτιον	Ἀπελευθέρωσις τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς.
963 - 969	Νικηφόρος Φωκάς.
969 - 976	Ἰωάννης Τσιμισκῆς.
971	Ὁ Τσιμισκῆς συντρίβει τοὺς Ρώσους. Διάλυσις καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους.
976 - 1025	Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος.
985	Οἱ Βούλγαροι εἰσβάλλουν στὴ Θεσσαλία.
1019	Καταστροφὴ τῶν Βουλγάρων.
1025 - 1071	Χρόνια παρακμῆς.
1054	Τὸ Σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας γίνεται ὀριστικόν. Μιχαὴλ Κηρουλάριος (1043 - 1059).
1071	Καταστρεπτικὴ ἦττα τοῦ Ρωμανοῦ Διογένοους ὑπὸ τῶν Τούρκων στὸ Ματζικέρτ.
1077	Κατάκτησις τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τοὺς Τούρκους.
1081 - 1185	Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.
1081 - 1118	Ἀλέξιος Α'.

1096	Πρώτη Σταυροφορία.
1099 Ἰούλιον	Οἱ Σταυροφόροι στὰ Ἱεροσόλυμα.
1143 - 1180	Μανουὴλ Κομνηνός.
1147	Δεύτερη Σταυροφορία.
1185 - 1195	Ἰσαάκιος Ἀγγελος.
1189	Τρίτη Σταυροφορία.
1203 Μάϊον	Συμφωνία τῆς Κέρκυρας.
1204 Ἀπριλίου 13	Τέταρτη Σταυροφορία. Ἀλωσις τῆς Κων/πόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (1204 - 1453).

1204 Μάϊον	Ἀνακήρυξις τοῦ Βαλδουίνου ὡς Αὐτοκράτορος.
1261 Ἰουλίου 26	Ἀνάκτησις τῆς Κων/πόλεως. Μιχαὴλ Η΄ ὁ Παλαιολόγος.
1389	Μάχη Κοσσυφοπεδίου. Οἱ Τοῦρκοι πλησίον τῆς Βιέννης.
1402	Οἱ Μογγόλοι στὴ Μικρασία.
1430	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν ὀριστικὰ τὴ Θεσ/νίκη.
1449	Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος γίνεται Αὐτοκράτορας.
1450	Νίκη τοῦ Σκεντέρμπεη κατὰ τοῦ Μουράτ.
1451	Σουλτάνος τῶν Τούρκων ὁ Μωάμεθ Β΄ ὁ Πορθητής.
1453 Ἀπριλίου 5	Οἱ Τοῦρκοι πολιορκοῦν τὴν Κων/πολι.
1453 Μαΐου 29 Τρίτη	Ἀλωσις τῆς Κων/πόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

	Σελ.
1. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ	3
2. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	5
3. Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ	6
Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων - Ἡ Χριστιανικὴ Διδασκαλία - Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ - Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος - Σύγ- κρουσις τῆς Ρώμης μετὰ τὸν Χριστιανισμὸν - Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν - Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος - Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, Αὐτοκράτορας - Ἡ Μονοκρατορία τοῦ Κωνσταντίνου - Θρη- σκευτικὰς ἔριδες. - Ἡ Νέα Πρωτεύουσα - Οἱ Διάδοχοι.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ	19
Τέλος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους	

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ο ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛ. ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	23
Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεταβολῆς - Οἱ Ἐξελίξεις - Οἱ Ἑλληνοχριστιανοὶ Σοφοί.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ (527 - 565)	28
Ἡ Στάσις τοῦ Νίκα - Πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ - Εἰρη- νικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ - Μετὰ τὸν Ἰουστινιανό.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (610 - 641)	38
Τὰ Περσικὰ - Οἱ Ἀβάροι πολιορκοῦν τὴν Πόλιν - Ἡ καταστροφὴ τῶν Περσῶν.	

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Δ/ΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 51592

Ἀθήναι τῇ 15 Ἰουνίου 1950

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ κ. κ.
Ι. ΔΡΙΒΑΝ - Γ. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΝ
Ὀδὸς Λομβάρδου 81

ΕΝΤΑΥΘΑ

Ἀνακοινρῶμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 51584/1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ βιβλίον ὑμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὄθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἐγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμόν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποιήσις
Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

Ἐντολὴ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ